ಅಪೂರ್ವ ತ್ಯಾಗ

(ಕಥಾಸಂಕಲನ)

ಲೇಖಕರು :

ಶ್ರೀ. ಸಾನೆ ಗುರೂಜಿ

ಮಿಂಚಿನಬಳ್ಳಿ, ಧಾರವಾಡ

ಅಪೂರ್ವ ತ್ಯಾಗ

(ಕಥಾಸಂಕಲನ)

ಲೇಖಕರು.

ಶ್ರೀ. ಸಾನೆ ಗುರೂಜಿ

ಮಿಂಚಿನಬಳ್ಳಿ, ಧಾರವಾಡ

೧೯೫೨] [ಬೆಲೆ : ೦-೭-೦

ಮುನ್ನುಡಿ

ಶ್ರೀ. ಸಾನೆ ಗುರೂಜಿಯವರು ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಥಾಲೇಖಕರು. ಅವರು ತಮ್ಮ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನೂ ಹೃದಯವನ್ನೂ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬಿದ್ದಾರೆ. ಈಗಾಗಲೇ ಅವರ ಕಥೆಗಳು "ಸೊಗಸಿನ ಕಥೆಗಳು" ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕೆಲವು ಪ್ರಕಟವಾಗಿವೆ. ಅವರ ಜೀವನದ ಝರಿಯು ಎತ್ತ ಹಾಗು ಹೇಗೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಡ ಜನತೆಯು ಇದರ ಉಪಯೋಗ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದೆಂದು ನಂಬಿಗೆ.

ತಮ್ಮ

೧೧–೬–೧೯೫೨ ಬುರ್ಲಿ ಬಿಂದುಮಾಧವ

ಅಪೂರ್ವ ತ್ಯಾಗ

●

ಬಂಗಾಲದಲ್ಲಿ ಚೈತನ್ಯರೆಂಬ ಒರ್ವ ದೊಡ್ಡ ಭಕ್ತರಾಗಿ ಹೋದರು ವೈಷ್ಣವಧರ್ಮವು ಅಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಲು ಅವರೇ ಕಾರಣರು. ಅಲ್ಲಿಯ ಜನಕ್ಕೆ ಭಕ್ತಿಯ ರುಚಿ ಹಚ್ಚಿದವರು ಪರಮಭಕ್ತರಾಗುವ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಚೈತನ್ಯರು ದೊಡ್ಡ ಪಂಡಿತರೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿದ್ದರು. ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರ [illegible] ಇವರನ್ನು [illegible] [illegible]ವರಾರೂ ಇರಲಿಲ್ಲ

[illegible] ದಿವಸ ಚೈತನ್ಯರು, [illegible] ನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ದೋಣಿಗಾಗಿ [illegible] ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದರು ಅವರ ಹತ್ತಿರ [illegible] ಬಿಗಿ ಒಂದು ಚೀಲ ವಿತ್ತು ನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಹೋಗುವವರ ಗದ್ದಲವಿತ್ತು ದೋಣಿ ಬೇಗ ಹೊರಡುವುದಿತ್ತು. ಜನರು [illegible] ಚೈತನ್ಯರು ದೋಣಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತರು ದೋಣಿ ನದಿಯ [illegible] [illegible]ತ್ರದಲ್ಲಿ [illegible] [illegible]ತ್ತು

[illegible] [illegible] ಪ್ರಕಾಶವಿತ್ತು [illegible] [illegible] ತೀರದ ಗಿಡಗಳು ಸುಂದರವಾಗಿ ತೋರುತ್ತಿದ್ದವು [illegible] ಆಹ್ಲಾದಕರ [illegible] [illegible] ಸಮಸಮನ [illegible] ನದಿಯೊಳಗಿನ ಮೀನುಗಳು [illegible] ಕೆಲವು ಮೀನುಗಳು [illegible] [illegible] ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ಸುತ್ತಿದ್ದವು ಏನೋ! ಸೂರ್ಯ ಕಿರಣಗಳು [illegible] [illegible] ತೆರೆಯು ತ್ತಿದ್ದವು ಆ [illegible] ನೋಡಿ '[illegible] [illegible] [illegible] ಯಾಗುವನು ಎಂದ ಒಬ್ಬ — ಈಗ ಇಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಬರಿ [illegible]ಯವಾತಿನ ಹೊರತು [illegible] ಮಾಡಲು ಬರುವಂತಿಲ್ಲ' ಎಂದು ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಅಸ್ಪಷ್ಟ

“ ತಿನ್ನುವದರ ಹೊರತು ಬೇರಾವ ವಿಚಾರ ನಿನಗೆ ತಲೆದೋರುವದಿಲ್ಲವೋ ? ತಿನ್ನುವದೊಂದೇ ಮನುಷ್ಯನ ಕೆಲಸವೇ ? ” ಎಂದು ಮಗದೊಬ್ಬ ಅಂದನು.

ಹೀಗೆ ಮಾತು ನಡೆದಿದ್ದವು. ಬಿಸಿಲು ಬಲಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಚೈತನ್ಯರು ನದಿಯ ಅಲೆಗಳತ್ತ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ಹೃದಯಸಾಗರದಲ್ಲೂ ಎಷ್ಟೊಂದು ತರಂಗಗಳು ಏಳುತ್ತಿದ್ದವು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಯಾರೋ ಒಬ್ಬರು ಅವರ ಹತ್ತಿರ ಬಂದು ಅವರ ಭುಜಕ್ಕೆ ಕೈ ಹಚ್ಚಿದರು. ಚೈತನ್ಯರು ಎಚ್ಚರಗೊಂಡರು. ಮೇಲಕ್ಕೆ ಕಣ್ಣೆತ್ತಿ ನೋಡಿದಾಗ ಯಾರನ್ನು ಕಂಡರು ? ಅವರ ಚಿಕ್ಕಂದಿನ ಗೆಳೆಯ ಅವರ ಹತ್ತರ ನಿಂತಿದ್ದ. “ ಗದಾಧರ ! ಎಷ್ಟು ವರ್ಷದ ಮೇಲೆ ನಾವು ಭೆಟ್ಟಿಯಾಗುತ್ತಿದ್ದೇವೆ ? ಗುರುಗೃಹವನ್ನು ಬಿಟ್ಟನಂತರ ಇದೇ ಮೊದಲ ಭೆಟ್ಟಿ. ಬಾ, ಗೆಳೆಯಾ ಕೂಡು. ನಿನ್ನನ್ನು ನೋಡಿ ನನ್ನ ಹೃದಯ ಉಕ್ಕೇರಿದೆ. ” ಎಂದು ಚೈತನ್ಯರು ಗದಾಧರನನ್ನು ತಮ್ಮ ಹತ್ತಿರ ಕೂಡಿಸಿ ಕೊಂಡರು. ಇಬ್ಬರೂ ತೇಜಃಪುಂಜರು. ವಿದ್ಯೆಯ ತೇಜವು ಮುಖದ ಮೇಲೆ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಪಾವಿತ್ರ್ಯದ ಮತ್ತು ಚಾರಿತ್ರ್ಯದ ಬೆಳಕು ಅವರ ಮುಖದ ಮೇಲಿತ್ತು. ರವಿ, ಚಂದ್ರರಂತೆ ಈ ಜೋಡಿ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಗಂಗಾ ಯಮುನೆಯ ಪ್ರವಾಹದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರು. ಚೈತನ್ಯರ ಮೈಯ ಕಾಂತಿ ಹಾಲಿನ ನೊರೆಯಂತಿತ್ತು. ಗದಾಧರನು ನಸುಗಪ್ಪಾಗಿದ್ದರು. ಇಬ್ಬರೂ ಪ್ರೀತಿ ಯಿಂದ ಬಿಗಿದಪ್ಪಿದರು. ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತು ಯಾರೂ ಮಾತನಾಡಲಿಲ್ಲ.

ಭಾವನೆಗಳ ನೆರೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಭಾಷಣಕ್ಕೆ ಅವಸರ ದೊರೆಯಿತು.

ಚೈತನ್ಯ : ಹೇಗೆ ನಡೆದಿದೆ, ಗದಾಧರ ? ಕಲಿಯುವತನಕ ಜೀವನ ದಲ್ಲಿ ಮೋಜು ಇತ್ತು. ಹಕ್ಕಿಗಳಂತೆ ನಿಶ್ಚಿಂತವಿದ್ದೆವು ಆಗ. ಸಂಸಾರದ ಭಾರ ಬಿದ್ದಮೇಲೆ ಉಸಿರುಗಟ್ಟಿದಂತೆ ಆಗುತ್ತದೆ ಈಗ ನೀನು ಎಲ್ಲಿ, ಏನು ಮಾಡುತ್ತೀಯಾ ? ಸಂಸಾರದ ತೊಂದರೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇಲ್ಲವಲ್ಲ ?

ಗದಾಧರ : ಚೈತನ್ಯ, ಅಧ್ಯಯನ ಅಧ್ಯಾಪನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲ ಮುಂದರಿಯುತ್ತಿದೆ. ನನ್ನದು ಎಲ್ಲ ನೆಟ್ಟಗೆ ನಡೆದಿದೆ. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಿಯಲು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಿಗೆ ನಾನು ಕಲಿಸುತ್ತಲಿದ್ದೇನೆ. ಶ್ರೀಮಂತ ಜಮೀನದಾರನೊಬ್ಬನು ಎಲ್ಲ ವೆಚ್ಚವನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಆನಂದದಲ್ಲಿ

ದಿನ ಕಳೆಯುತ್ತಲಿದ್ದೇನೆ. ನಡುನಡುವೆ ಹಿಂದಿನ ಸವಿನೆನಪು ಬರುತ್ತವೆ. ಗುರುಗೃಹದಲ್ಲಿ ನಾನು ನೀನು ಬಡೆದಾಡಿದ್ದನ್ನು ಹುಡುಗರಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ಚೈತನ್ಯ, ಹೌದು ನಾವು ಬಡೆದಾಡುತ್ತಿದ್ದೆವು. ಆದರೆ ಎಷ್ಟು ಬೇಗ ಮರೆಯುತ್ತಿದ್ದೆವಲ್ಲ. ಮರೆತುಹೋಗುವ ಬಡೆದಾಟದಲ್ಲಿ, ಒಂದು ರೀತಿಯ ಆನಂದ ವಿರುವದಿಲ್ಲವೇ ?

ಚೈತನ್ಯ : ಹೌದು, ಆದರೆ ಜಗತ್ತು ಜಗಳ ಮರೆಯಲು ಸಿದ್ಧವಿರುವದಿಲ್ಲ. ಜಗಳಗಳನ್ನು ಕೆದರಿ ತೆಗೆಯಲು ಜಗತ್ತು ಸದಾಸಿದ್ಧವಿರುತ್ತದೆ. ಜಗತ್ತು ವಿಚಿತ್ರವಿದೆ! ಗದಾಧರ! ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿದ್ದಾಗ ನಾವು ಎಷ್ಟು ಮನೋರಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತಿದ್ದೆವು, ಎಂಥ ಸವಿಗನಸುಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದೆವು? ನಿನಗೆ ನೆನಪಿದೆಯೋ ?

ಗದಾಧರ : ಅವುಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಮರೆಯುವೆ! ಚನ್ನಾಗಿ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿವೆ. "ಜಗತ್ತು ನನ್ನನ್ನು ತಲೆಯಮೇಲೆ ಹೊತ್ತು ಕುಣಿಯುವಂಥ ನ್ಯಾಯ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಗ್ರಂಥವೊಂದನ್ನು ಬರೆಯುವೆ" ಎಂದು ನೀನು ಗುರುಗೃಹದಲ್ಲಿ ಅಂದಿದ್ದಿ. ಗುರುಗಳು ನಿನಗೆ ಆಶೀರ್ವಾದವನ್ನಿತ್ತಿದ್ದರು.

ಚೈತನ್ಯ : ನಾನು ಆ ನಿಶ್ಚಯವನ್ನು ಕೃತಿಯಲ್ಲಿಳಿಸುತ್ತಲಿದ್ದೇನೆ. ಈಗ ನಾನು ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರದ ಮೇಲೆ ಬರೆಯುತ್ತಲಿದ್ದ ಗ್ರಂಥವು ಮುಗಿಯತ್ತ ಬಂದಿದೆ. ಗದಾಧರ, ಅದನ್ನು ನೋಡಿ ನಿನಗೆ ಆನಂದವೆನಿಸುವದು.

ಗದಾಧರ : ಎಲ್ಲಿದೆ ಆ ಗ್ರಂಥ? ಇಲ್ಲಿ ತಂದಿದ್ದೀಯಾ ?

ಚೈತನ್ಯ : ಹೌದು ತಂದಿದ್ದೇನೆ.

ಹೀಗೆಂದು ಚೈತನ್ಯರು ತಮ್ಮ ಚೀಲದೊಳಗಿಂದ ತಾವು ಬರೆದ ಗ್ರಂಥ ಹೊರತೆಗೆದರು. ಅದು ಸುಂದರವಾದ ವಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿತ್ತು. ಒಳ್ಳೇ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ಸುಂದರವಾಗಿ ಬರೆಯಲಾಗಿತ್ತು. ಗದಾಧರನು ಅದನ್ನು ತಕ್ಕೊಂಡು ಓದಲಾರಂಭಿಸಿದನು. ಚೈತನ್ಯರ ಅಕ್ಷರ ಮುತ್ತಿನಂತಿದ್ದವು.

ಪುಟದಿಂದ ಪುಟಗಳನ್ನು ಗದಾಧರ ಓದುತ್ತಿದ್ದರು. ಓದಿದಂತೆ ಮನಸ್ಸು ಖಿನ್ನವಾಗಹತ್ತಿತು. ಮುಂದೆ ಅವರಿಂದ ಓದುವದಾಗಲಿಲ್ಲ. ಗದಾಧರರು ಮಾತನಾಡಲಿಲ್ಲ. ಒಂದು ದೀರ್ಘವಾದ ನಿಟ್ಟುಸುರು ಬಿಟ್ಟರು.

ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಮೋಡಗಳು ಬರಹತ್ತಿದವು. ಸೂರ್ಯನು ಕಾಣದಾದನು. ಡೋಣಿಯಲ್ಲಿಯ ಹುಡುಗರಿಗೆ ಹೆಂಗಸರಿಗೆ ತೊಂದರೆಯಾಗಬಾರದೆಂದು ಮೋಡಗಳು ಬಂದಿದ್ದವು! ತಾಯಂದಿರಿಗೆ ಸಮಾಧಾನವೆನಿಸಿತು. ಆದರೆ! ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಬಿರುಗಾಳಿ ಬೀಸಹತ್ತಿತು. ಪ್ರಚಂಡವಾದ ಕಾರ್ಮೋಡಗಳು ತಲೆದೋರಹತ್ತಿದವು. ನದಿಯ ತೆರೆಗಳು ದೊಡ್ಡವಾದವು. ಡೋಣಿ ಹೊಯ್ದಾಡಹತ್ತಿತು. ಜನರು ಗಾಬರಿಗೊಂಡರು. ತಾಯಂದಿರು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಅಪ್ಪಿಕೊಂಡರು. 'ನಾವು ಎಂಥ ಪಾಪಮಾಡಿದೆವೆಂದು ಈ ಬಿರುಗಾಳಿ ಬಂದಿತು' ಎಂದು ಕೆಲವರು ಚಡಪಡಿಸಹತ್ತಿದರು.

ಆಕಾಶ— ಪ್ರಸನ್ನ ಆಕಾಶವು ಕಪ್ಪಾಯಿತು. ಅಲ್ಪಾವಕಾಶದ ಹಿಂದೆ ಅದು ನಿರಭ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಯಾರಿಗೂ ಈ ಮಾತು ಹೇಳಿದರೆ ನಿಜವೆನಿಸ ಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ನಿಸರ್ಗದ ಲಹರಿ. ಮನುಷ್ಯನು ನಿಸರ್ಗದ ಅಂಶವೆಂದು ಅವನೂ ಲಹರಿ! ಒಂದು ಕ್ಷಣದ ಹಿಂದೆ ಪ್ರಸನ್ನವಿದ್ದ ಗದಾಧರನ ಮುಖವು ಎಷ್ಟು ಕಪ್ಪಾಗಿತ್ತು! ಅವನ ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿಯ ಸೂರ್ಯನು ಮಾಯವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಯೂ ಕಾರ್ಮೋಡಗಳು ಕವಿದಿವೆ. ಏನು ಕಾರಣವಾಯಿತು?

ಚೈತನ್ಯ: ಗದಾಧರ, ಏನಾಗಿದೆ? ನೀನು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಏಕೆ ಮುಚ್ಚಿದಿ? ಯಾವದಾದರೊಂದು ಶೋಕ ಪ್ರಸಂಗದ ನೆನಪಾಯಿತೆ? ಒಮ್ಮೆಲೆ ಬಿರುಗಾಳಿ ಬಿಟ್ಟಂತೆ, ನಿನಗೂ ಏನಾದರೂ ಆಯಿತೆ?

ಗದಾಧರ ಮಾತನಾಡಲಿಲ್ಲ. ಅವರ ಕಣ್ಣೊಳಗಿಂದ ಒಂದೆರಡು ಹನಿಗಳು ಹೊರಬಿದ್ದವು. ಅವರು ಮುಖ ತಿರುವಿ ಕಣ್ಣೀರು ಒರಿಸಿಕೊಂಡರು. ಚೈತನ್ಯನ ಕಡೆ ನೋಡುವದಾಗಲಿಲ್ಲ. ಚೈತನ್ಯನು ಅವನ ಕೈಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದನು. ಆಗ ಅವನ ಕೈಯಮೇಲೆ ಕಣ್ಣೀರು ಬಿದ್ದಿತು. ಚೈತನ್ಯನಿಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವೆನಿಸಿ ದುಃಖವೆನಿಸಿತು.

ಚೈತನ್ಯ: ಗದಾಧರ, ನಾವು ಇಂದು ಎಷ್ಟೋ ವರುಷಗಳಾದ ಮೇಲೆ ಭೆಟ್ಟಿಯಾಗುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ನಿನ್ನ ದುಃಖ, ನೀನೇಕೆ ನನಗೆ ಹೇಳುವದಿಲ್ಲ? ಗುರುಗೃಹದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ನೀನು ನಿನ್ನ ಸುಖ ದುಃಖಗಳನ್ನು ನನಗೆ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಿ. ನಿನಗೆ ಹೊಟ್ಟೆ ನೋವಾದರೆ ನಾನು ಎಣ್ಣೆ ಹಚ್ಚಿ ತಿಕ್ಕದೆ ಅದು ಕಡಿಮೆಯಾಗು ತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಚಿಕ್ಕಂದಿನ ಆ ನಾನು ಈಗ ಬೇರೆಯಾದೆನೇ? ಆಗ ನಿನ್ನ

ಸುಖದುಃಖಗಳನ್ನು ಕೇಳಲು ಯೋಗ್ಯನಿದ್ದವನು ಈಗ ಅಯೋಗ್ಯನಾದೆನೇ ? ಗದಾಧರ, ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ಕಣ್ಣೀರು ವರಿಸಿದಂತೆ, ಇಂದು ಅವನ್ನು ವರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿ. ನಿನ್ನ ದುಃಖ ದೂರಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರರ ದುಃಖ ಕಡಿಮೆಮಾಡುವದಕ್ಕಿಂತ ಹಿರಿದಾದ ಇನ್ನಾವ ಮಾತಿದೆ? ಇಂಥ ನೂರಾರು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವದಕ್ಕಿಂತ ಒಬ್ಬನ ಕಣ್ಣೀರು ವರಿಸುವದು,ಅವನ ದುಃಖ ಕಡಿಮೆಮಾಡುವದು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದದ್ದೆಂದು ನನ್ನ ಭಾವನೆ. ಆದರೆ ಇನ್ನೂ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ತೋರುವ, ಕೀರ್ತಿಪಡೆಯುವ ಮೋಹವು ಬಿಡಲೊಲ್ಲದು ಮೋಹವನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವದು ಕಠಿಣ, ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವದರಲ್ಲಿ ಪುರುಷಾರ್ಥವಿದೆ. ಅದಿರಲಿ. ನಿನ್ನ ದುಃಖ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ನಾನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಕೊಡಹತ್ತಿದೆನಲ್ಲ! ಗದಾ, ಹೇಳು ನಿನ್ನ ದುಃಖದ ಕಾರಣ ಹೇಳು ತನ್ನ ಗೆಳೆಯ ತನಗೆ ದುಃಖ ಹೇಳುವದಿಲ್ಲ ಇದಕ್ಕಿಂತ ದುರ್ದೈವ ಯಾವುದು? ಹೇಳು! ನಿನ್ನ ದುಃಖ.

ಗದಾಧರ: ಚೈತನ್ಯ, ಏನು ಹೇಳಲಿ, ಹೇಗೆ ಹೇಳಲಿ ? ಯಾವ ಮಾತಿನಿಂದ ನನ್ನ ಹೃದಯಸಾಗರವು ಉಕ್ಕೇರಿ ಬರಬೇಕಾಗಿತ್ತೋ ಅದರಿಂದ ನನಗೆ ದುಃಖವೆನಿಸಹತ್ತಿದೆ. ನನ್ನ ದುಃಖ ಹೇಳುವದಕ್ಕೆ ನನಗೆ ನಾಚಿಕೆ ಆದರೆ ಸುಳ್ಳಾದರೂ ಹೇಗೆ ಹೇಳಲಿ ? ಚೈತನ್ಯ, ನಾನೂ ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರದ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಗ್ರಂಥ ಬರೆದಿದ್ದೇನೆ. ಆದರೆ ನಿನ್ನ ಗ್ರಂಥವನ್ನೋದಿ ನನಗೆ ನನ್ನ ಗ್ರಂಥದ ವಿಷಯ ನಾಚಿಗೆ ಅನಿಸಿತು. ಸೂರ್ಯನಿದುರು ಹೊನ್ನಿಹುಳ, ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರದಿದುರು ಗುಂಡಿ, ಗರುಡನಿದುರು ಚಿಕ್ಕಹಕ್ಕಿ. ಅದರಂತೆ ನಿನ್ನ ಗ್ರಂಥದೆದುರು ನನ್ನದು! ಚೈತನ್ಯ! ನನ್ನ ಗ್ರಂಥವು ಪಂಡಿತರ ಮನ್ನಣೆ ಪಡೆಯುವದು, ಜಗತ್ತಿನ ಮನ್ನಣೆ ಪಡೆಯುವದೆಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದೆ; ಆದರೆ, ನನ್ನ ಸೊಕ್ಕು ಮುರಿಯಿತು, ನನ್ನ ಅಹಂಕಾರವು ಕುಗ್ಗಿತು. ನಿನ್ನ ಗ್ರಂಥವಿರುವ ವರೆಗೆ ನನ್ನ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಯಾರು ಕೈಹಚ್ಚುವರು? ಬಂಗಾರ ಸಿಕ್ಕಾಗ ಮಣ್ಣಿಗಾರು ಕೈಹಚ್ಚುವರು ? ನಿನ್ನ ಗ್ರಂಥ ನೋಡಿ ನನಗೆ ಆನಂದವಾಗ ಬೇಕು, ಆದರೆ ಒಂದೇ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಆಶೆ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳು ಮಣ್ಣುಪಾಲಾದವು. ಆದ್ದರಿಂದ ನನಗೆ ದುಃಖವಾಯಿತು. ಈ ನಿರಾಶೆ ಸಹಿಸಲು ನನಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಏನಾದರೂ ನಾನೂ ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯ. ನಿನ್ನ ಗ್ರಂಥ ಓದಿ

ನನಗೆ ಮತ್ಸರವೆನಿಸಿತಂತಲ್ಲ; ಆದರೆ ಘೋರ ನಿರಾಶೆಯಿಂದ ದುಃಖಿಯಾಗಿ ದ್ದೇನೆ. ಚೈತನ್ಯ! ಎಂಥ ಗೆಳೆಯ ಇವ ಎಂದು ನಿನಗೆ ತಿರಸ್ಕಾರವೆನಿಸು ತ್ತಿರಬೇಕು. ಆದರೆ, ಗೆಳೆಯ! ಕ್ಷಮಿಸು! ನಿಜವೆನಿಸಿದ್ದನ್ನು ಹೇಳಿದೆ. ನಿನ್ನನ್ನು ನೋಡಿ ಆನಂದವೆನಿಸಿತು, ಆದರೆ ನಿನ್ನ ಅಪೂರ್ವ ಗ್ರಂಥವನ್ನೋದಿ ನನ್ನ ಆಶೆ ನಿರಾಶೆಯಾಯಿತು.

ಚೈತನ್ಯ : ಗದಾಧರ

ಮುಂದೆ ಮಾತು ಹೊರಡಲೊಲ್ಲವು. ಇಬ್ಬರೂ ಗೆಳೆಯರು ನಿಶ್ಶಬ್ದರಾಗಿ ಪ್ರವಾಹದತ್ತ ನೋಡಹತ್ತಿದರು. ಬಿರುಗಾಳಿ ಬರುವದಿತ್ತು, ಆದರೆ ಮೋಡ ಗಳು ಕರಗಹತ್ತಿದವು. ಸೂರ್ಯನು ಕಾಣಹತ್ತಿದನು. ಡೋಣಿಯ ಪ್ರವಾಸಿ ಗಳಿಗೆ ಆನಂದವೆನಿಸಿತು. ಡೋಣಿ ವೇಗದಿಂದ ಮುಂದರಿಯಹತ್ತಿತು. ಇನ್ನು ಅರ್ಧತಾಸಿನಲ್ಲಿ ದಂಡೆ ಕಾಣುವೆವೆಂದು ಅಂಬಿಗನು ಹೇಳಿದನು.

ಚೈತನ್ಯರ ಮುಖ ಗಂಭೀರವಾಗಿತ್ತು. ಅವರು ವಿಚಾರ ಮಾಡು ತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿ, ಕಾರುಣ್ಯ ಭಾವಗಳ ಮಿಶ್ರಣವು ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ಕಣ್ಣು ಸ್ಥಿರವಾಗಿದ್ದವು. ತೊಡೆಯಮೇಲೆ ಆ ಗ್ರಂಥವಿತ್ತು. ಸುಂದರವಾದ ಅರಿವೆಯಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಗಿತ್ತು. ಚೈತನ್ಯರು ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದರು. 'ಇದೇನು ಇದೇನು' ಎಂದು ಗದಾಧರನು ಅನ್ನು ವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಅವರು ಆ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ನದಿಯ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಒಗೆದರು. ನದಿಯ ಗಂಭೀರ ಪ್ರವಾಹವು ಸಾವಿರಾರು ತರಂಗಗಳಿಂದ ಅದನ್ನು ಅಪ್ಪಿಕೊಂಡಿತು. ಮತ್ತು ತನ್ನ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿತು.

ಚೈತನ್ಯರ ಗಂಭೀರ ಮುಖದ ಮೇಲೆ ಪ್ರೀತಿಯು ಅರಳಿತ್ತು. ಸರೋವರದ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಮಲಗಳು ಅರಳಿದಂತೆ ಅವರ ಮುಖದ ಮೇಲೆ ಪ್ರೇಮ ಅರಳಿತ್ತು. ಅವರ ಮುಖದ ಶಾಂತಿ ಅಪೂರ್ವವಾಗಿತ್ತು.

ಗದಾಧರ : ಇದೇನು ಮಾಡಿದಿ, ಚೈತನ್ಯ? ನಿನ್ನ ಈ ಕೃತ್ಯದಿಂದ ನನಗೆ ಆನಂದವೆನಿಸೀತೋ? ನಿನ್ನ ಈ ಕೃತ್ಯದಿಂದ ನನ್ನ ಹೆಸರು ಕಡೆತನಕ ಕೆಡುವದು. ಮತ್ತು ನಿನ್ನ ಹೆಸರು, ಕೀರ್ತಿ ಚಿರಂತನವಾಗಿ ಬಾಳುವದು.

ಗೆಳೆಯ ಎಂಥ ಅಮೌಲ್ಯವಾದ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬೀಸಾಡಿದಿ? ನನ್ನ ನಿರಾಶೆ ಒಂದು ಕ್ಷಣದಷ್ಟು, ಅದನ್ನು ನಾನು ಮರೆತು ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದೆ. ಜಗತ್ತಿಗೆ ನೀನು ಹಾನಿ ಮಾಡಿದಿ. ನೀನು ಅನ್ನುವದಕ್ಕಿಂತ ನಾನು ಅನ್ನುವದೇ ಯೋಗ್ಯ. ನನಗೆ ನಿರಾಶೆ ಎನಿಸದಿದ್ದರೆ, ನನ್ನ ದುಃಖ ನಾನು ಸಹಿಸಿದ್ದರೆ ಹೀಗಾಗುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈಗೇನು ? ಚೈತನ್ಯ, ಗೆಳೆಯಾ ! "

ಚೈತನ್ಯ : ಗದಾಧರ! ಆದದ್ದೆಲ್ಲ ಒಳಿತೇ. ನಿನ್ನ ಗ್ರಂಥವು ಬಾಳಲಿ. ಅದರಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಆನಂದವಿದೆ. ಗ್ರಂಥ ಬರೆಯುವಾಗ, ಇದನ್ನು ಯಾಕೆ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದೇನೆ ಎಂದು ನನಗೆ ಅನಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಎಲ್ಲಿಯೋ ಹೃದಯದ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಂಜುಳವಾಣಿ ನುಡಿಯುತ್ತಿತ್ತು, ಬೇಡ ಎಂದು. ಆದರೆ ಅದನ್ನು ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ ಬರೆದೆ. ಆಸಕ್ತಿ ಗೆದೆಯಲೇ ಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಗದಾಧರ! ನಿನ್ನ ಮೇಲೆ ಉಪಕಾರವೆಂದಲ್ಲ, ಆದರೆ ನನ್ನ ಮೋಹವನ್ನು ಗೆಲ್ಲಲು ನಾನು ಈ ಗ್ರಂಥ ಬೀಸಾಡಿದೆ. ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಗೆಲ್ಲಲು ಇಂಥ ನೂರಾರು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬೀಸಾಡಬೇಕಾದೀತು! ಗದಾ, ಖಿನ್ನನಾಗಬೇಡ, ನಿನ್ನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ನಾನಿದ್ದೇನೆ. ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಒಬ್ಬ ಗುರುವಿನ ಶಿಷ್ಯರಲ್ಲವೇ? ನಿನ್ನ ಗ್ರಂಥವೇ ಇದ್ದು ಬಾಳಲಿ. ನಿನ್ನ ಗ್ರಂಥವನ್ನೋದದೆ ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಭ್ಯಾಸ ಮುಗಿಯಿತೆಂದು ಯಾರೂ ಅನ್ನಲಾರರು. ಪಂಡಿತರ ಮನ್ನಣೆ ಅದಕ್ಕೆ ದೊರೆತು, ನಿನ್ನ ಗ್ರಂಥವು ಪೂಜ್ಯವಾಗುವದು. ಗದಾ, ನಗು! ನೋಡು, ಆ ಸೂರ್ಯನು ಮತ್ತೆ ನಗಹತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಬೇಡ, ನಿನ್ನ ಹಾಸ್ಯವನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಡಬೇಡ. ಹಾಸ್ಯವನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಡಬಾರದು. ಹೊರಗೆ ಬರಲಿ ಆ ಹಾಸ್ಯವು. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರ ಮುಖದ ಮೇಲೆ ಹಾಸ್ಯ ಮೂಡಬೇಕೆಂದು ನನ್ನ ಬಯಕೆ. ಕರುಣಾಳುವಾದ ಪರಮೇಶ್ವರನ ಈ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ದುಃಖಕ್ಕೀಡಾಗಬಾರದೆಂದು ನನಗೆ ಅನಿಸುತ್ತದೆ. ನಗು, ಗದಾ, ನಗು. ನಿನ್ನ ಕಣ್ಣೀರು ಹೋಗಿ, ನಿನ್ನ ಮುಖದ ಮೇಲೆ ಹಾಸ್ಯವಾಡಲೆಂದು ನಾನೇನು ಮಾಡಲಿ ಗೆಳೆಯ ? ಈ ಗ್ರಂಥವೇ ಏಕೆ ನನ್ನ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಲು ಸಿದ್ಧನಿದ್ದೇನೆ. ಜಗತ್ತನ್ನು ನಗಿಸಬೇಕೆಂದು ಬಯಸಿದ ನಾನು, ಇಂದು ನನ್ನ ಗೆಳೆಯನನ್ನಾದರು ನಗಿಸಲಿ. ತ್ಯಾಗದ, ಪ್ರೇಮದ ಮೊದಲನೇ ಪಾಠವನ್ನಾದರೂ ಕಲಿಯಲಿ. ಮೊದಲನೆ ಹೆಜ್ಜೆ ಕಠಿಣವಿರುತ್ತದೆ, ಗದಾ—!

ಹೀಗಂದು ಚೈತನ್ಯರು ಗದಾಧರನನ್ನು ಅಪ್ಪಿಕೊಂಡರು. ಗದಾಧರನ ಹೃದಯವು ತುಂಬಿಬಂದಿತು. ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ಆನಂದಾಶ್ರುಗಳು ಬಂದವು. ಇಬ್ಬರ ಮುಖದ ಮೇಲೆ ಅಪೂರ್ವ ತೇಜವು ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೈ ಹಿಡಿದು ಇಬ್ಬರೂ ನದಿಯ ಪ್ರವಾಹದತ್ತ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು. ದಂಡೆ ಬಂದಿತೆಂದು ಅಂಬಿಗರು ಕೂಗಿದರು. ಜನರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟ ಹತ್ತಿದರು. ಚಿಕ್ಕಮಕ್ಕಳು ದಂಡೆಯತ್ತ ನೋಡಹತ್ತಿದರು.

ಚೈತನ್ಯ : ಗದಾಧರ, ಈ ಜಗತ್ತಿನ ಪ್ರವಾಸದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೆಂದು ಭೆಟ್ಟಿಯಾಗುವೆವು ?

ಗದಾಧರ : ಚೈತನ್ಯ, ಇನ್ನು ನಾವು ಭೆಟ್ಟಿಯಾಗದಿದ್ದರೂ ನಾವು ಮರೆಯುವದು ಸಾಧ್ಯವೇ ? ದಿನಾಲು ನನಗೆ ನಿನ್ನ ನೆನಪು ಬಂದು, ನಿನ್ನ ತ್ಯಾಗದಿಂದ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ಕಣ್ಣು ತುಂಬಿ ಬರುವವು. ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ತುಂಬಿದ ತ್ಯಾಗದಿಂದ ತುಂಬದ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ನನ್ನನ್ನು ನೀನು ಬದ್ಧಮಾಡಿದಿ. ನಾನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನೇನೊ ಕಲಿಸುವೆ ಚೈತನ್ಯ, ಆದರೆ ನೀನು ನಿರಪೇಕ್ಷ ಪ್ರೇಮದ ಶಾಸ್ತ್ರ ಕಲಿಸುವಿ! ರಸಹೀನ ಘಟಪಟಶಾಸ್ತ್ರ ಕಲಿಸುವ ದಕ್ಕಲ್ಲ ನಿನ್ನ ಜೀವನ, ನಿನ್ನ ಅವತಾರ; ಪರಮ ಮಂಗಲ ಪ್ರೇಮ ಕಲಿಸಲು ನಿನ್ನ ಅವತಾರವಿದೆ!

ಚೈತನ್ಯ : ಪ್ರೇಮ, ಪ್ರೇಮ, ಪ್ರೇಮ! ಹೌದು. ದುಃಖದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದ ಈ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಪ್ರೇಮದ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಅದೆ. ಪ್ರೇಮ! ತುಂಬಲಿ ನನ್ನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ. ಪ್ರೇಮದ ಸಾಗರವು ಬಂದು ತುಂಬಲಿ ಮತ್ತು ನಾನು ಅದನ್ನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕೊಡುವೆ. ದುಷ್ಟನಿರಲಿ, ಸುಷ್ಟನಿರಲಿ, ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಪ್ರೇಮದ ಸವಿಯನ್ನು ಸವಿಸುವೆನು. ಹೌದು, ಗದಾಧರ, ಇದೇ ನನ್ನ ಜೀವಿತ ಕಾರ್ಯವು. ನನ್ನ ಜೀವಿತ ಕಾರ್ಯವು. ಇಂದು ನನಗೆ ಸಾಧಿಸಿತು.

ಗದಾಧರ : ಜೀವಿತದ ಸಿದ್ಧಿ ದೊರೆತವನು ಧನ್ಯ, ಕೃತಕೃತ್ಯ.

ಜಯಂತ

" ಜಯಂತಾ, ನೀನು ಪಾಸಾಗಿಯೇ ತೀರುವಿ; ಮುಂದೇನು ಮಾಡ ಬೇಕೆಂದಿರುವಿ ? ನಿನ್ನ ದೊಡ್ಡಣ್ಣನಂತೂ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡ. ನಿನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲೇನಿದೆ ? " ಎಂದು ಯಜಮಾನರು ವಿಚಾರಿಸಿದರು.

" ಚಳವಳಿಯ ಭರವು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದೆ. ನನ್ನ ಲಕ್ಷ್ಯವು ಅತ್ತ ಕಡೆಗೆ ವಿಶೇಷವಿರುವದಿಲ್ಲ. ನಾನಂತೂ ಸಣ್ಣ ಹುಡುಗ, ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುವದಿದೆ ? ಆದರೆ ನನಗೆ ಬಹಳಷ್ಟು ಕಲಿಯಬೇಕೆಂದಿದೆ."

" ಕಾಲೇಜಿನ ವೆಚ್ಚವನ್ನು ಹೇಗೆ ಪೂರೈಸುವದು ? "

" ಅಪ್ಪಾ, ನನಗೆ ನಾದ್ಹಾರಿ (. ....) ಸಿಗಬಹುದು ನನಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಗುಣಗಳು ದೊರೆಯುವವು. ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಶಿಷ್ಯವೃತ್ತಿಯೂ ಸಿಕ್ಕರೂ ಸಿಕ್ಕ ಬಹುದು. ನನ್ನ ಕಾಲೇಜಿನ ವೆಚ್ಚವನ್ನು ನಿಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಬೀಳಗೊಡುವದಿಲ್ಲ "

" ನಿನ್ನ ಶಿಕ್ಷಣದ ವೆಚ್ಚವು ನನ್ನ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಬೀಳಲಾರದೆಂದು ಗ್ರಹಿಸಿದರೂ ನಿನ್ನಿಂದ ಮನೆತನ ಸಾಗಿಸಲು ಯಾವ ರೀತಿಯಿಂದಲೂ ನೆರವು ದೊರೆಯಲಾರದು. ನಾನೊಬ್ಬನೇ ಎಷ್ಟೆಂತು ದುಡಿಯಲಿ ? ನನಗೆ ದುಡಿದು ನಾಕಾಗಿ ಹೋಗಿದೆ. ಸರಕಾರಿಯ ಕೆಲಸ; ಅಲ್ಲದೆ ಮುಂಜಾನೆ ಖಾಸಗೀ ನೌಕರಿ. ತಿಂಗಳ ಕೊನೆಗೆ ಗಳಿಕೆ-ಬಳಿಕೆಗಳು ಬಾಯಗೂಡಬೇಕಲ್ಲವೇ ? ಮನೆಯಲ್ಲಿ ನೀವು ನಾಲ್ಕೈದು ಜನ ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರು. ದೊಡ್ಡವನು ದೇಶ ಸೇವೆಗೆ ತೆರಳಿದನು. ಬಿ. ಎ. ಆಗಿ ನೆರವಾದಾನು ಎಂದು ಆಶಾಭರಿತನಾಗಿದ್ದೆ ನಾನು. ಆದರೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳದೆ ಕೇಳದೆ ಅವನು ಹೋಗಿಬಿಟ್ಟನು; ಹೋಗಲಿ. ದೇಶಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಯಾರಾದರೂ ಒಬ್ಬರು ಹೋಗಲೇಬೇಕು. ಆದರೆ ನಿಮ್ಮೆಲ್ಲರನ್ನು ನಾನು ಹೇಗೆ ಸಂರಕ್ಷಿಸಲಿ ? ಜಯಂತಾ, ನೀನು ಕೆಲಸವನ್ನು ಹಿಡಿ. ರೇಶನಿಂಗ ಖಾತೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಗಬಹುದು; ನಾನು ಹೇಳಿಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ."

"ನನಗಿನ್ನೂ ಹದಿನೈದು ವರುಷ; ನನಗಾರು ಕೆಲಸ ಕೊಡುವವರು?"

"ಅಲ್ಲಿ ವಯಸ್ಸಿನ ನಿರ್ಬಂಧವಿಲ್ಲ. ಮ್ಯಾಟ್ರಿಕ್ ಪಾಸಾಗಿದ್ದರೆ ಸಾಕು. ಎಳೆಯಳೇ ಹುಡುಗಿಯರೂ ಅಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ.''

ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಜಯಂತನ ತಂಗಿಯು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು "ಅಪ್ಪಾ, ನಾನ ನೌಕರಿಯನ್ನು ಮಾಡಲೇ? ಜಯಂತ ಕಲಿಯಲಿ ಅವನು ಬುದ್ಧಿವಂತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ನನಗೆಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಒಂದು ಕೆಲಸ ಕೊಡಿಸಿಬಿಡು.''

"ನೀನು ಮ್ಯಾಟ್ರಿಕ್ ನಾಪಾಸಿರುವಿ. ಮೇಲಾಗಿ ನಿನ್ನ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಸರಿಯಾಗಿ ಇರುವದೇ ಇಲ್ಲ."

"ನೌಕರಿ ಮಾಡಿದರೆ ಸುಧಾರಿಸಬಹುದು. ನನ್ನಿಂದ ಏನಾದರೂ ಒಂದಿಷ್ಟು ಉಪಯೋಗವಾಯಿತಲ್ಲ ಎಂಬ ಸಮಾಧಾನವೂ ಎನಿಸಬಹುದು."

"ಬೇಡ, ಗಂಗೂ, ನೀನು ನೌಕರಿ ಮಾಡಬೇಡ. ನಮ್ಮ ಅಣ್ಣ ತಮ್ಮಂದಿರಿಗೆ ನೀನೊಬ್ಬಳೇ ತಂಗಿಯಾಗಿರುವಿ. ನೀನು ಮೊದಲು ನಿನ್ನ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಿಕೊಂಡು ಸರಿಯಾಗು. ನಿನ್ನ ತೂಕವು ಹೆಚ್ಚಾಗಲಿ. ನಾನು ನೌಕರಿ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ ಮುಂಜಾನೆ ಕಾಲೇಜಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತೇನೆ ಸಾವಿರಾರು ಹುಡುಗರು ಈ ರೀತಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ"

'ಆದರೆ ನೀನು ಅಶಕ್ತನಾಗಿರುವಿ; ನಿನ್ನಿಂದ ಇಷ್ಟು ಸಹಿಸುವದಾಗುವದೋ?"

"ಆಗದೇನು? ಮನಸಿನಲ್ಲಿ ಬಂದರೆ ಎಲ್ಲವೂ ಆಗುವದು"

ಮುಂದೆ ಜಯಂತನ ಪರೀಕ್ಷೆಯ ಫಲಿತಾಂಶ ಹೊರಬಿದ್ದಿತು. ಜಯಂತ ಉತ್ತೀರ್ಣನಾಗಿದ್ದ. ಅವನಿಗೆ ನೂರಕ್ಕೆ ೭೦ ಗುಣಗಳು ದೊರೆತಿದ್ದವು. ಯಾವುದೇ ಕಾಲೇಜದಲ್ಲಾದರೂ ಅವನಿಗೆ ಶಿಷ್ಯವೃತ್ತಿ ದೊರಕಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಅವನು ಕಾಲೇಜಿಗೆ ಹೆಸರನ್ನು ಹಚ್ಚಿಸಿದನು. ಮುಂಜಾನೆ ಕಾಲೇಜು, ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ನೌಕರಿ ಮಾಡುವವನಿದ್ದ. ಹದಿನೈದೇ ವಯಸ್ಸಿನ ಜಯಂತನು ತಾಸುಗಟ್ಟಲೆ ರೇಶನಿಂಗದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿ ಅವನು ದಣಿದು ಹೆಣವಾಗುತ್ತಿದ್ದನು. ಶರೀರವು ಬೆಳೆಯುವ ಕಾಲವದು; ಆದರೆ ಇವನು ಸವಿಯುತ್ತ ಸಾಗಿದ್ದನು. ಮಾಡಬೇಕೇನು?

ಜಯಂತನು ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ತನ್ನ ತಾಯಿಗೆ ಮನೆಗೆಲಸದಲ್ಲಿ ನೆರವಾಗುತ್ತಿದ್ದನು. ರವಿವಾರ ಮನೆ ಸಾರಿಸುವನು. ಉಳಿದ ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರ ಬಟ್ಟೆ ಒಗೆಯುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವನಿಗೆ ಒಂದು ಅರೆ ಕ್ಷಣವಾದರೂ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಇರಲೆ ಇಲ್ಲ. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್ ದೀಪವಿರಲಿಲ್ಲ. ಚಿಮಣೀ ಎಣ್ಣೆಯು ದೊರೆಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಜಯಂತನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಲು ತನ್ನ ಸ್ನೇಹಿತನೊಬ್ಬನ ಮನೆಗೆ ರಾತ್ರಿಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದನು.

ಕಾಲೇಜ ಬಿಟ್ಟನಂತರ ಅವನು ಈಗ ಮನೆಯ ಕಡೆಗೆ ಬರುವದೇ ಇಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿಯೇ ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ರೈಸ್‌ಪ್ಲೇಟ್ (........) ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ತಿಂದು ನೌಕರಿಗಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದನು. ಆದರೆ ಜಯಂತನು ಮಾತ್ರ ಅಶಕ್ತನಾಗುತ್ತ ಸಾಗಿದ್ದನು.

" ಜಯಂತಾ, ನಿನ್ನ ಮೈಯಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿಲ್ಲವೇ ? " ಎಂದು ಗಂಗೂ ವಿಚಾರಿಸಿದಳು.

" ಯಾಕೆ ನನಗೇನಾಗಿದೆ ? ನೀನೇ ನಿನ್ನ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಜಪ್ಪಿಸಿಕೋಬೇಕಾದರೆ. ನಿನಗೆ ಚುಚ್ಚು ಮದ್ದಿನ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ನಾನು ನಿನಗೆ ಹಣ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ. ನೀನು ನಮ್ಮ ಮನೆತನದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಳೇ ಹೆಣ್ಣುಮಗಳು ನಾನು ದೇವರ ಕಡೆ ಹೋದರೂ ಉಳಿದ ಅಣ್ಣಂದಿರಿರುತ್ತಾರೆ. ಅದರೆ ನೀನು ಹೋದರೆ ಮಾತ್ರ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ತಂಗಿ ಎಲ್ಲಿದ್ದಾಳೆ ?

" ಹೀಗೆ ಮಾತನಾಡಬೇಡ. ನೀನು ಕಲಿ. ನೀನು ಜಾಣನಿರುವಿ. ನಿಜವಾಗಿಯೇ ನೀನು ದೊಡ್ಡವನಾಗುವಿ "

" ನನಗೆ ಬಹಳಷ್ಟು ಕಲಿಯಬೇಕೆಂದೆನಿಸುತ್ತದೆ."

" ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಕಲಿ; ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಜಪ್ಪಿಸು."

ಗಂಗೂ ಚುಚ್ಚುಮದ್ದು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಾರಂಭಿಸಿದಳು. ಜಯಂತನ ಮಾತನ್ನು ಮುರಿಯುವದು ಅವಳಿಗೆ ಬೇಡವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಜಯಂತ ಮಾತ್ರ ದಿನ ದಿನಕ್ಕೆ ಒಣಗುತ್ತ ನಡೆದಿದ್ದ.

" ಜಯಂತಾ, ನಿನಗೇನಾಗಿದೆ ? " ಎಂದು ತಾಯಿ ವಿಚಾರಿಸಿದಳು.

" ಪರೀಕ್ಷೆ ಸಮೀಪಿಸುತ್ತಿದೆ. ರಾತ್ರಿ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾನು ಹೀಗೆ ಕಾಣುತ್ತಿರುವೆ. ಶರೀರವು ಕುಂದಿದರೂ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸು ಉತ್ಸಾಹಭರಿತವಾಗಿದೆ. ಪರೀಕ್ಷೆ ಮುಗಿಯಿತೆಂದರೆ ಮುಂದೆ ಮೂರು ತಿಂಗಳು ಅಭ್ಯಾಸವಿಲ್ಲ. ಆಗ ನನ್ನ ಪ್ರಕೃತಿ ಸುಧಾರಿಸುವದು. ಅವ್ವಾ, ಎಷ್ಟೂ ಕಾಳಜಿ ಮಾಡಬೇಡ "

" ಅವನೊ ಅಲ್ಲಿ ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿ; ನೀನೋ ಇಲ್ಲಿ ಈ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ "

" ಅವ್ವಾ, ದೇಶದ ತುಂಬೆಲ್ಲ ಈ ಅವಸ್ಥೆಯಿದೆ ಅದರಲ್ಲಿಯೇ ನಾವು ಸುಖದಿಂದಿಲ್ಲವೇ ? "

" ಹುಡುಗಾ, ನೀನು ಬಹಳ ಬುದ್ಧಿವಂತನಿರುವಿಯಪ್ಪಾ "

ತಾಯಿಯ ಕಣ್ಣುಗಳು ನೀರಿನಿಂದ ತುಂಬಿದವು. ಜಯಂತನು ಪುಸ್ತಕ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೊರಬಿದ್ದನು. ಪರೀಕ್ಷೆಯು ಕಾಲಲ್ಲಿಯೇ ಬಂದಿತ್ತು. ಗಂಗೂ, ಜಯಂತರು ಅಂದು ತಿರುಗಾಡಲು ಹೋಗಿದ್ದರು.

" ಗಂಗೂ, ಈಗ ನಿನಗೆ ಆರಾಮವೆನಿಸುವದಿಲ್ಲವೇ ? "

" ನನಗೆ ನಿನ್ನದೇ ಚಿಂತೆಯಾಗಿದೆ. "

" ನೀನು ಹುಚ್ಚಿಯಿರುವಿ! ನನಗೆ ಇತ್ತೀಚೆ ಬಹಳ ಆನಂದವೆನಿಸುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಕಾಲೇಜಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುತ್ತೇನೆ. ಅದರಿಂದ ಈ ವರ್ಷ ಪುಕ್ಕಟೆ ಹೋಗುವದಿಲ್ಲ. ನೌಕರಿಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವೆನಾದ್ದರಿಂದ ಮನೆಗೆ ನೆರವಾದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದು ನಾನು ಅವ್ವನಿಗೆ ಸೀರೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಂದೆ ಆವಳಿಗೆ ಅಂದದೆಷ್ಟು ಆನಂದವೆನಿಸಿತು! ತಂದೆಗೂ ಅಂದು ಆನಂದವೆನಿಸಿರಲು ಸಾಕು. ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣವರೂ ಕೂಡ ಹಳ್ಳಿಪಳ್ಳಿಗಳಿಂದ ತಂತಮ್ಮ ತಾಯಿ ತಂದೆಗಳಿಗೆ ನೆರವಾಗುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ಏಳೆಂಟು ವರುಷದ ಹುಡುಗನು ದನ ಕಾಯುತ್ತಾನೆ. ಮನೆಗೆ ನೆರವಾಗುತ್ತಾನೆ. ಬಿಳಿಛಾಯೆಯ ಹುಡುಗರು ಮನೆಗೆ ಭಾರವಾಗುತ್ತಾರೆ. ನಾವೂ ಏನಾದರೂ ಮಾಡಬೇಕು. ವರ್ತಮಾನ ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಮಾರಬೇಕು. ಇಲ್ಲವೆ ಎರಡನೆಯ ಯಾವುದಾದರೂ ಉದ್ಯೋಗ ಮಾಡಬೇಕು. ಬಿಳಿ ಛಾಯೆಯುಳ್ಳ ಮನೆತನದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು ತಂದು ಬಂದು ಹಾಕುವವನು; ಹತ್ತಾರು ಜನರು ಕೂತು ತಿನ್ನುವವರು! ಇಂಥ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಬದಲಾಗಲೇಬೇಕು. "

“ಜಯಂತಾ, ನನಗೊಂದು ಕೈರಾಟೆಯನ್ನು ತಂದುಕೊಡು. ನಾನು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಲಿಗೆಯ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತ ಹೋಗುವೆನು.”

“ಮೊದಲು ನಿನ್ನ ಆರೋಗ್ಯ ಸುಧಾರಿಸಲಿ. ನಿನ್ನ ಮುಂದಿನ ಹುಟ್ಟು ಹಬ್ಬದ ಕಾಣಿಕೆಯೆಂದು ಅದನ್ನು ನಿನಗೆ ತಂದು ಕೊಡುವೆನು.”

ಇಬ್ಬರೂ ಮನೆಗೆ ಮರಳಿದರು. ಜಯಂತನ ಪರೀಕ್ಷೆ ಮುಗಿಯಿತು. ಪರೀಕ್ಷೆಗಾಗಿ ಅವನು ನಾಲ್ಕು ದಿನ ರಜೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡ. ಪ್ರಶ್ನೆ ಪತ್ರಿಕೆಗಳನ್ನು ಚನ್ನಾಗಿಯೇ ಬಿಡಿಸಿದ್ದ. ಇಂದು ಕೊನೆಯ ಪ್ರಶ್ನೆಪತ್ರಿಕೆಯ ದಿನ. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ತಂಗಿಯು ದಾರಿಯನ್ನು ಕಾಯುತ್ತಲಿದ್ದಳು—ಇನ್ನೂ ಜಯಂತನು ಏಕೆ ಬಂದಿಲ್ಲೆಂದು.

ಜಯಂತನು ಪ್ರಶ್ನೆಪತ್ರಿಕೆ ಬರೆದು ಎದ್ದನು. ಎಲ್ಲ ಹುಡುಗರೂ ಹೊರಟರು; ಆದರೆ ಜಯಂತನು ಮೂರ್ಛಿತನಾಗಿ ಬಿದ್ದುಬಿಟ್ಟನು. ಅವನ ಗೆಳೆಯರು ಓಡಿಬಂದರು. ಅವರು ಅವನನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸಿ, ಒಂದು ಟ್ಯಾಕ್ಸಿಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಮನೆಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬಂದರು.

“ಏನಾಯಿತು?” ಎಂದು ಗಾಬರಿಯಾಗಿ ಗಂಗೂ ಅವರನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿದಳು.

“ಮೂರ್ಛೆ ಬಂದು ಬಿದ್ದನು” ಎಂದು ಮಿತ್ರರು ಹೇಳಿದರು.

ಅವನ ಮಿತ್ರರೆಲ್ಲರೂ ಹೊರಟುಹೋದರು. ಗಂಗೂ ಅಣ್ಣನ ಹತ್ತಿರ ಕುಳಿತಳು. ಅವಳ ಕಣ್ಣು ನೀರಿನಿಂದ ತುಂಬಿದ್ದವು. ತಂದೆಯು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಹೋಗಿದ್ದನು. ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರು ಇನ್ನೂ ಶಾಲೆಯಿಂದ ಮರಳಿರಲಿಲ್ಲ. ತಾಯಿಯು ಕಾಳು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಗಿರಣಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದಳು. ಹೀಗಾಗಿ ಗಂಗೂ ಒಬ್ಬಳೇ ಇದ್ದಳು.

“ಜಯಂತ, ಜಯಂತ” ಎಂದು ಅವಳು ಕೂಗಿದಳು. ಕಣ್ಣು ನೀರಿನಿಂದ ತುಂಬಿದ್ದವು. ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲೇ ತಾಯಿ ಬಂದಳು.

“ಜಯಂತ” ಎಂದು ತಾಯಿ ಕೂಗಿದಳು.

ಜಯಂತನು ಶುದ್ಧಿಯ ಮೇಲೆ ಬಂದನು; ಕಣ್ಣು ತೆರೆದನು. ಚಟಕ್ಕನೆ ಎದ್ದು ಕುಳಿತನು. ತಾಯಿಯನ್ನು ತಬ್ಬಿಕೊಂಡನು.

"ಮೃತ್ಯುವು ನನ್ನನ್ನು ಒಯ್ಯಲಾರನು" ಎಂದು ಅವನೆಂದನು.

"ಮಲಗಿಕೊಂಡುಬಿಡು" ಎಂದಳು ತಾಯಿ.

"ನಿನ್ನ ತೊಡೆಯಮೇಲೆ ಮಲಗುತ್ತೇನೆ."

"ಇಡು ತಲೆಯನ್ನು."

"ಅವ್ವಾ, ಡಾಕ್ಟರರನ್ನು ಕರತರಲಾ?" ಎಂದು ಗಂಗೂ ವಿಚಾರಿಸಿದಳು.

"ಗಂಗೂ, ಡಾಕ್ಟರರು ಏತಕ್ಕೆ? ಬಡವರಿಗೇಕೆ ಡಾಕ್ಟರರು? ಡಾಕ್ಟರರಿಗೆ ಬಡಿಯುವ ಹಣವೇ ಮನೆಯ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಬೀಳುವದು" ಎಂದು ಜಯಂತನೆಂದನು.

"ಡಾಕ್ಟರರನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬರಲಿ" ಎಂದು ತಾಯಿಯು ತಿಳಿಹೇಳಿದಳು ಗಂಗೂ ತೆರಳಿದಳು. ಡಾಕ್ಟರರು ಬಂದು ಅವನ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿದರು.

"ದಣಿವು ಬಹಳಾಗಿದೆ. ನಾನು ಚುಚ್ಚಿ ಔಷಧ ಹಾಕುತ್ತೇನೆ. ಆರಾಮ ಎನಿಸಬಹುದು. ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲೂ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಔಷಧ ಕೊಡುತ್ತೇನೆ. ನಾಲ್ಕು ತಾಸಿಗೊಮ್ಮೆ ಕೊಡುತ್ತ ಹೋಗಿರಿ. ನಿದ್ದೆ ಹತ್ತಿದರೆ ಮಾತ್ರ ಎಬ್ಬಿಸಬೇಡಿರಿ. ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಬೇಕಾಗಿದೆ. ಮಿದುಳು ಬಹಳ ದಣಿದಿದೆ" ಎಂದು ಡಾಕ್ಟರರು ಹೇಳಿದರು. ಇಂಜೆಕ್ಶನ್ ಕೊಟ್ಟು ಡಾಕ್ಟರರು ತೆರಳಿದರು. ಅವರೊಡನೆ ಗಂಗೂ ಹೋಗಿ ಔಷಧವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಳು.

"ಜಯಂತಾ, ಬಾಯಿ ತೆಗೆ" ಎಂದು ಗಂಗೂ ಹೇಳಿದಳು.

ಅವನು ಬಾಯಿ ತೆರೆದನು. ಔಷಧ ಕುಡಿಸಿದಳು. ಅವನು ಮಲಗಿಬಿಟ್ಟನು. ಸಾಯಂಕಾಲದ ಹೊತ್ತಾಯಿತು. ತಾಯಿ ದೇವದರ್ಶನಾರ್ಥವಾಗಿ ಹೋಗಿದ್ದಳು. ತಂದೆ ಇನ್ನೂ ಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮಂದಿರು ಆಟವಾಡಲು ಹೋಗಿದ್ದರು.

ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಗಂಗೂ ಮತ್ತು ಜಯಂತ ಇಬ್ಬರೇ ಇದ್ದರು.

"ಗಂಗೂತಾಯಿ, ನನ್ನ ಜೇಬಿನಲ್ಲಿ ಹಣವಿದೆ. ನೀನು ಇಂಜೆಕ್ಶನ್ ತೆಗೆದುಕೋ. ಅಪ್ಪನಿಗೆ ಉಂಗುರದ ಆಶೆ ಇತ್ತು. ನೀನೂ ಹಾಗೆ

ಯೂವಾಗಲೋ ಅಂದೂ ತೋರಿಸಿದ್ದೆ. ಉಂಗುರದ ಸಲುವಾಗಿಯೂ ನಾನು ಹಣವನ್ನು ಕೂಡಿಹಾಕಿದ್ದೇನೆ. ನೀನು ಅವಳಿಗೊಂದು ಉಂಗುರವನ್ನು ತಂದು ಕೊಡು."

ಮುಂದೆ ಅವನಿಂದ ಮಾತನಾಡುವದಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅವನಿಗೆ ಶ್ರಮ ವಾಯಿತು. ಕಣ್ಮುಚ್ಚಿ ಬಿದ್ದುಕೊಂಡನು. ಈಗ ಎಲ್ಲರೂ ಮನೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಜಯಂತನಿಗೆ ಆರಾಮಾಗಿದೆ ಎಂದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅನಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಊಟಗೀಟ ಮುಗಿಯಿತು.

"ನೀನು ತುಸು ಹಾಲು ಕುಡಿ" ಎಂದು ತಾಯಿ ಹೇಳಿದಳು.

"ಕೊಡು, ನಿನ್ನ ಕೈಯಿಂದಲೇ ಕೊಡು" ಎಂದು ಜಯಂತನೆಂದನು.

ತಮ್ಮಂದಿರು ಮಲಗಿಕೊಂಡರು. ತಂದೆ, ತಾಯಿ, ಗಂಗೂ ಕುಳಿತಿದ್ದರು.

"ನೀವೂ ಮಲಗಿಕೊಳ್ಳಿರಿ. ನಾನು ಅವನ ಹತ್ತಿರ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳು ತ್ತೇನೆ. ಹನ್ನೆರಡು ಹೊಡೆಯಿತೆಂದರೆ ನಾನು ಗಂಗೂನನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸುತ್ತೇನೆ" ಎಂದು ತಂದೆ ಎಂದರು.

"ಎರಡು ಬಡಿಯಿತೆಂದರೆ ನನ್ನನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸು. ನಾನು ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳು ತ್ತೇನೆ" ಎಂದು ತಾಯಿ ಹೇಳಿದಳು.

"ನೀವೆಲ್ಲರೂ ಮಲಗಿಕೊಳ್ಳಿರಿ. ನನಗೀಗ ಆರಾಮೆನಿಸುತ್ತಿದೆ. ನೀವು ಹಗಲೆಲ್ಲ ದುಡಿದು ದಣಿದಿದ್ದೀರಿ. ಮೇಲೆ ಈ ಜಾಗರಣೆ ಬೇಡ. ಮಲಗಿ ಕೊಳ್ಳಿರಿ" ಎಂದು ಜಯಂತ ಹೇಳಿದನು.

"ಜಯಂತ, ಹಗಲೆಲ್ಲ ದುಡಿಯುವ ರೂಢಿಯೇ ನನಗೆ ಬಿದ್ದಿದೆ. ಎತ್ತನ್ನು ಗಾಣಕ್ಕೆ ಹೂಡದಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಅದು ಬೇನೆ ಬೀಳುವದು. ಆದರೆ ನನ್ನೊಡನೆ ಚಿಕ್ಕ ವಯಸ್ಸಿನವನಾದ ನಿನ್ನನ್ನು ಗಾಣಕ್ಕೆ ಹೂಡಬೇಕಾಗಿ ಬಂದಿರುವದರಿಂದ ನನಗೆ ಬಹಳೇ ಖೇದವಾಗುತ್ತದೆ." ಎಂದರು ತಂದೆ.

"ಖೇದವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಡಿರಿ. ಕರ್ತವ್ಯವೆಂದು ಆನಂದದಿಂದ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಗುವದು. ತಾಯಿ ಎಷ್ಟು ದುಡಿಯುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ಬೀಸುವದನ್ನು ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ಗಂಗೂನ ಮೈಯಲ್ಲಿ ಆರಾಮಿದ್ದರೆ ಅವಳಷ್ಟು ಆಕೆಗೆ ನೆರವಾಗುತ್ತಾಳೆ. ನೀವು—ಎಲ್ಲರೂ ಮಲಗಿಕೊಳ್ಳಿರಿ."

“ ನೀನು ಮಾತನಾಡಿ ಆಯಾಸ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಡ. ಸುಮ್ಮನೆ ಮಲಗು ” ಎಂದು ತಂದೆ ಅವನ ತಲೆಯಮೇಲೆ ಕೈಯ್ಯಾಡಿಸುತ್ತ ಹೇಳಿದರು.

ಜಯಂತನು ಶಾಂತರೀತಿಯಿಂದ ಕಣ್ಮುಚ್ಚಿ ಮಲಗಿಕೊಂಡನು. ತಾಯಿ, ಗಂಗೂ ಹಾಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದುಕೊಂಡರು. ತಂದೆ ಜಯಂತನ ಹತ್ತಿರ ಕುಳಿತರು.

ಹನ್ನೆರಡು ಬಡಿಯುವ ಹೊತ್ತಾಗಿರಬೇಕು ಸಿನೇಮಾ ಬಿಟ್ಟು ಜನರು ಮನೆಯ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಟಿರುವ ಸಮಯ. ಜಯಂತನು ಕಣ್ಣು ತೆರೆದನು.

“ ಅಪ್ಪಾ, ನಾನು ನೌಕರಿ ಹಿಡಿದೆ. ಎಷ್ಟು ಒಳ್ಳೆಯ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿದೆನಲ್ಲವೇ ? ನಿಮ್ಮ ಚಿಂತೆಯನ್ನು ಒಂದಿಷ್ಟು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿದೆ. ಗಂಗೂತಾಯಿಗೆ ಇಂಜೆಕ್ಶನ್ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಹಣ ಸಾಕಾಗುವಷ್ಟಿದೆ. ”

“ ಆಹುದು. ನಿನಗೆ ಗುಣವಾಗಲಿ. ನೀನು ಮೊದಲು ನೆಟ್ಟಗಾಗು. ”

“ ನನಗೆ ನೆಟ್ಟಗಾಗದೆ ಹೋದರೂ ಗಂಗೂತಾಯಿಗೆ ಗುಣವಾಗಲಿ. ಅವಳು ನೆರವಾಗುವಳು. ” ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಶಾಂತತೆಯು ನೆಲೆಸಿತು. ಗಂಗೂ ಎದ್ದಳು

“ ಅಪ್ಪಾ, ನೀವು ಮಲಗಿಕೊಳ್ಳಿರಿ ” ಗಂಗೂ ಹೇಳಿದಳು. ತಂದೆ ಮಲಗಿಕೊಂಡರು. ತಂಗಿ ಅಣ್ಣನ ಬದಿಗೆ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಳು.

“ ನೀನು ಅಪ್ಪನನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸಬೇಡ ” ಎಂದು ಜಯಂತ ಗಂಗೂನಿಗೆ ಹೇಳಿದನು.

“ ಹಾಗೇ ಆಗಲಿ ” ಗಂಗೂ ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟಳು.

ಬೆಳಗಿನ ಜಾವ. ಜಯಂತನು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಗಂಗೂನ ಕೈಯನ್ನು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಹಿಡಿದ.

“ ಏನೋ ? ಯಾಕೋ ? ”

“ ನಾನು ಹೋಗುತ್ತೇನೆ. ಸುಖದಿಂದ ಇರ್ರಿ. ”

“ ಜಯಂತ ! ”

ಅವನೇನು ಮಾತನಾಡಲಿಲ್ಲ. ಬೆಳಗು ಹರಿಯಿತು. ತಾಯಿ ಎದ್ದಳು. ತಂದೆಯೂ ಎದ್ದರು. ತಮ್ಮಂದಿರೂ ಎದ್ದರು. ಆದರೆ ಜಯಂತ ಮಾತ್ರ ಏಳುವ ಹಾಗಿರಲಿಲ್ಲ.

ಕೆಲವು ದಿನಗಳು ಕಳೆದವು. ಜಯಂತನ ಪರೀಕ್ಷೆಯ ಫಲಿತಾಂಶ ಹೊರಬಿದ್ದಿತು. ಆದರೆ ಅದನ್ನು ನೋಡಬೇಕೆಂದು ಯಾರ ಮನಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಸಾಯಂಕಾಲ ಜಯಂತನ ಗೆಳೆಯನೊಬ್ಬನು ಬಂದನು. ಅವನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ವರ್ತಮಾನಪತ್ರವಿತ್ತು.

"ಗಂಗೂತಾಯಿಯೋ" ಎಂದವನು ಕೂಗಿದನು.

"ಏನು ನೀಳೂ?"

"ಜಯಂತನು ಒಂದನೆಯ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಒಂದನೆಯವನು."

"ಆದ್ದರಿಂದಲೆ ದೇವರು ಅವನನ್ನು ಒಯ್ದನು."

ಗೆಳೆಯನು ಹೊರಟು ಹೋದನು. ಗಂಗೂ ಶೂನ್ಯಮನಸ್ಕಳಾಗಿ ಕಿಡಿಕಿಯೊಳಗಿಂದ ಎತ್ತಲೋ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅದೇನೆ ಇರಲಿ. ಅವಳ ಬೇನೆ ವಾಸಿಯಾಗಿದೆ. ಅವಳ ಬೆನ್ನಸೋವು ಇಲ್ಲದಾಗಿದೆ. ಜಯಂತನು ಅವಳ ಬೇನೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋದನೋ ಏನೋ? ಗಂಗೂ ಈಗ ನೌಕರಿ ಹಿಡಿದಿದ್ದಾಳೆ. ಮನೆಯ ಜನರಿಗೆಲ್ಲ ನೆರವಾಗುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ.

ಜಯಂತನು ಗತಿಸಿ ಒಂದು ವರ್ಷವಾಗಿ ಹೋಗಿದೆ. ಗಂಗೂ ಸುಂದರ ವಾದುದೊಂದು ಉಂಗುರವನ್ನು ತಂದಿದ್ದಾಳೆ.

"ಅವ್ವಾ, ನಿನ್ನ ಬೆರಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಕೋ."

"ನನಗೇಕೆ ಉಂಗುರ? ನೀವು—ಮಕ್ಕಳೆಲ್ಲ ಸುಖವಾಗಿದ್ದರೆ ಅಷ್ಟೇ ನನಗೆ ಸಾಕು."

"ಅವ್ವಾ, ಇದು ಜಯಂತನ ಕೊನೆಯ ಆಶೆಯಾಗಿತ್ತು."

"ಅವನ ಇಚ್ಛೆಯಿತ್ತೇ? ಅವನ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಮುರಿಯಲಿ?" ಎಂದೆನ್ನುತ್ತ ಬೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಉಂಗುರವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡಳು. ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ನೀರು ಬಂದವು. ತಾಯಿಯು ಮಗನ ಶ್ರಾದ್ಧವನ್ನು ಮಾಡಿದಳು.

ಎಲೆ ತಿನ್ನುವ ಮನುಷ್ಯರು

●

ಕೆಲವು ವರುಷಗಳ ಹಿಂದಿನ ಅನುಭವವಿದು. ಆ ಮಾತಿಗೆ ೪-೫ ವರುಷಗಳಾಗಿರಬಹುದು. ನಾನು ಬೋರ್ಡಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಸಮುದ್ರ ಶೋಭೆಯನ್ನು ದಿನಾಲು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದೆ.

" ಇಲ್ಲಿಯೇ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಆದಿವಾಸಿಗಳ ಊರುಗಳನ್ನು ನೋಡಲು ಬರಬಹುದೇ ? ನಡೆ, ಇಲ್ಲೆನಬೇಡ.'' ಎಂದು ಮಿತ್ರನೊಬ್ಬನೆಂದನು.

" ಹೋಗೋಣ '' ಎಂದು ನಾನೆಂದೆ.

ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಹೊರಟೆವು. ಮಳೆಗಾಲ ಆದೇ ತಾನೇ ಮುಗಿದಿತ್ತು. ಸುತ್ತುಮುತ್ತಲೂ ಹಸಿರು ಮುರಿಯುವ ಹೊಲಗಳು. ನಡು ನಡುವೆ ಸರವು ಗಳು ನಾಗಮೋಡಿಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಒಂದು ಬದಿಗೆ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಇತ್ತು.

" ಇದೇನು ಹುಲ್ಲು ಅಲ್ಲವೇ ? '' ಎಂದು ನಾನು ವಿಚಾರಿಸಿದೆ.

" ನಿಜ ಹೇಳಬೇಕೆಂದರೆ ಇದು ಹೊಲವು. ಹುಲ್ಲಿಗೆ ಬೆಲೆ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಹೊಲದೊಡೆಯನು ಹುಲ್ಲನ್ನೇ ಬೆಳೆಯಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಮತ್ತು ಹುಲ್ಲು ಬೆಳೆಯಿ ಸಲು ವೆಚ್ಚವೂ ಬಹಳ ತಗಲುವದಿಲ್ಲ ಒಬ್ಬ ಕಾಯುವನನ್ನು ಇಟ್ಟರೆ ಸಾಕು" ಎಂದು ಮಿತ್ರನು ಉತ್ತರವಿತ್ತನು.

" ಅತ್ತಕಡೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಧಾನ್ಯ ಬೆಳೆಯಿರಿ ಎಂಬ ಕೂಗು ಕೇಳಬರು ತ್ತಿದ್ದರೆ ಇತ್ತಕಡೆಗೆ ಹುಲ್ಲನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಹೇಗೆ ? "

" ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಮುಷ್ಟಿ ಮುಚ್ಚಿದರೆ—ಎಲ್ಲವೂ ಸಾಗುತ್ತದೆ."

" ಈ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಆದಿವಾಸಿಗಳಿಗೇಕೆ ಕೊಡಬಾರದು ? ''

" ಆದಿವಾಸಿಗಳಿಗೇನು ಭೂಮಿ ಸಾಗಮಾಡಲು ಬಂದೀತೇ ? ನಾಳೆ ಸ್ವರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನು ಸೈನ್ಯ ಭರತಿಮಾಡುವಾ "

“ ಆದಿವಾಸಿಗಳೇನು ಮಾನವರಲ್ಲವೇ ? ನಿಮ್ಮ ಹೊಲಗಳಲ್ಲೂ ಅವರೇ ದುಡಿಯುತ್ತಾರೆ. ನಿಮ್ಮ ಮನೆಗಳಲ್ಲೂ ಅವರೇ ಕಾಯಕಷ್ಟ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅವರಿಗೆ ಎಲ್ಲವೂ ಬರುತ್ತದೆ. ಸೈನಿಕ ಖಾತೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಗುವ ಹೊತ್ತು ಬಂದರೆ ಎಲ್ಲರೂ ಹೋಗಲೇಬೇಕು. ದೇಶದ ರಕ್ಷಣಾರ್ಥವಾಗಿ ಎಲ್ಲರೂ ಟೊಂಕ ಕಟ್ಟಲೇ ಬೇಕು. ಆದಿವಾಸಿಯರಷ್ಟೇ ಏಕೆ ಹೋಗಬೇಕು ? ಪಾರಸಿಗಳೇಕೆ ಹೋಗಬಾರದು ? ನಾವೂ ನೀವೂ ಏಕೆ ಹೋಗಬಾರದು ? ”

ಎಂದು ಮೊದಲಾಗಿ ಮಾತನಾಡುತ್ತ ನಾವು ಸಾಗಿದ್ದೆವು. ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಗುಡಿಸಲಗಳು ಕಾಣತೊಡಗಿದವು. ನಾವು ಒಂದು ಗುಡಿಸಲದ ಹತ್ತಿರ ಬಂದೆವು. ಗುಡಿಸಲದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಭಾಗಗಳಿದ್ದವು. ಒಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕುರಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಗಿತ್ತು. ಇನ್ನೊಂದರಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯರು ಇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಒಂದು ಕಡೆ ಕುರಿಮರಿಗಳಾದರೆ ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಆದಿನಿವಾಸಿಗಳ ಮಕ್ಕಳು. ಮಲಗಿಕೊಳ್ಳಲು ಹರಕಲು ಮುರಕಲವಾದ ಶಿಂದೀ ಚಾಪೆ. ಬಟ್ಟೆಗಳಂತೂ ವಿಶೇಷ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಮಣ್ಣಿನ ಗಡಿಗೆ ಮಡಿಕೆಗಳೇ ಮನೆತನದ ಸಂಪತ್ತು. ತರುಣನೊಬ್ಬನು ಜ್ವರ ಬಂದು ಬಳಲುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ನಾನು ಅವನ ಮೈಮುಟ್ಟಿ ನೋಡಿದೆ. ಜ್ವರ ಬಹಳಿದ್ದಿರಬೇಕು ಎನಿಸಿತು. ಹಾಸು–ಹೊದೆಯಲು ಏನೂ ಇಲ್ಲ. ಔಷಧ, ಪಥ್ಯಕ್ಕೂ ಏನೂ ಇಲ್ಲ. ಹಾಲೂ ಹಣ್ಣೂ ಇಲ್ಲ. ಆ ಗುಡಿಸಲದಲ್ಲಿ ನಿರಾಶೆ, ದಾರಿದ್ರ್ಯ, ದೈನ್ಯಗಳ ರಾಜ್ಯವೇ ನೆಲೆಸಿತ್ತು.

ಅಲ್ಲೊಬ್ಬ ಮುದುಕಿಯಿದ್ದಳು. ಅಸ್ಥಿ ಚರ್ಮಗಳು ಮಾತ್ರ ಉಳಿದಿದ್ದವು. ಸಣ್ಣ ತುಂಡೊಂದು ಮಾತ್ರ ಮೈಮೇಲಿತ್ತು ಅವಳೆದುರು ಒಂದು ಹರಿವಾಣವಿತ್ತು. ಆ ಹರಿವಾಣದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿದ ಎಲೆಗಳಿದ್ದವು.

“ ಆ ಎಲೆಗಳೇತಕ್ಕೆ ? ” ಎಂದು ನಾನು ವಿಚಾರಿಸಿದೆ.

“ ಅದನ್ನು ಬೇಯಿಸಿ ತಿನ್ನುತ್ತೇವೆ.” ಎಂದು ಅವಳೆಂದಳು.

“ ಬರೀ ಎಲೆಗಳನ್ನೇ ? ಅದರಲ್ಲಿ ಬೇಳೆ, ಅಕ್ಕಿ, ಕಣಕ ಅಥವಾ ಮತ್ತೇನಾದರೂ ಕೂಡಿಸುತ್ತಿರಬೇಕಲ್ಲವೇ ? ”

“ ಅಣ್ಣಾ, ಏನೂ ಇಲ್ಲ. ನಮಗೆಲ್ಲಿಂದ ಬರಬೇಕು ಅಕ್ಕಿ ಬೇಳೆ ? ನಮಗೇನು ಭೂಮಿ ಕಾಣಿಗಳಿವೆಯೇ ? ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊಲ ಖಂಡಮಕ್ತೆ

ಹಿಡಿದಿರುತ್ತೇವೆ. ಆ ನೆಲ್ಲು ಎಷ್ಟು ದಿನಗಳ ವರೆಗೆ ಸಾಲಬೇಕು ? ಕೂಲಿ ಕುಂಬಳಿ ದೊರೆತರೆ ದುಡಿಯಬೇಕು. ಈ ಎಲೆಗಳನ್ನು ತಿನ್ನಬೇಕು. ಆಡು, ಕುರಿಗಳು ಎಲೆಗಳನ್ನು ತಿನ್ನುವದಿಲ್ಲವೇ ? ನಾವೂ ಹಾಗೆಯೇ. ಎಲೆಗಳಾದರೂ ಸಾಕಷ್ಟು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಆದೂ ದೇವರ ಕೃಪೆಯೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ನಾಳೆ ಜಮೀನುದಾರರು ಈ ಎಲೆಗಳನ್ನೂ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಾರದು ಎಂದು ಹೇಳಿದರೂ ಹೇಳಿದರೇ. ಆ ಮೇಲೆ ಹವೆಯನ್ನು ತಿಂದು ಕಾಲಹರಣ ಮಾಡಬೇಕಾಗುವದು”

ಮುದುಕಿಯ ಆ ಶಬ್ದಗಳು ಬಂದೂಕಿನ ಗುಂಡುಗಳಂತೆ ಹೃದಯವನ್ನು ಹೊಕ್ಕವು. ನಾನು ನನ್ನ ತಲೆಯನ್ನು ಕೆಳಹಾಕಿದೆನು. ಕ್ಷಣಹೊತ್ತು ಅಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಮತ್ತೊಂದು ಗುಡಿಸಲದ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಳಿದೆ.

ಅಲ್ಲಿಯೂ ಅದೇ ದೃಶ್ಯ ಅಲ್ಲಿ ಅಕ್ಕತಂಗಿಯರಿಬ್ಬರು ಎಂಥದೋ ಕಂದ ಮೂಲಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಕಂದಮೂಲವು ಎಂಥದೋ ಏನೋ ? ಅದು ಗೆಣಸಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದು ಬೀಟಗಡ್ಡೆಯೂ ಅಲ್ಲ. ಬಟಾಟಿಯೂ ಅಲ್ಲ. ಉಳ್ಳಾಗಡ್ಡೆಯೂ ಅಲ್ಲ. ಅದು ಎಂಥ ಗಡ್ಡೆಯೋ ಏನೋ ಯಾರಿಗೆ ಗೊತ್ತು !

“ ಆದೆಂಥ ಗಡ್ಡೆ ? ” ಎಂದು ನಾನು ವಿಚಾರಿಸಿದೆ.

“ ಅಡವಿಯಿಂದ ತಂದಿದ್ದೇವೆ ”

“ ಸವಿಯಾಗಿದೆಯೇ ? ನೋಡೋಣ ”

ಆ ಗಡ್ಡೆಯ ತುಣಕೊಂದನ್ನು ಮುರಿದು ನಾನು ಬಾಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡೆ. ಅದು ಕಹಿ ಹತ್ತಿತು.

“ ಕಹಿ ಹತ್ತುವ ಈ ಗಡ್ಡೆಯನ್ನು ತಿನ್ನುವಿರಾ ? ಗೆಣಸು, ಬಟಾಟಿ ತರುವದಿಲ್ಲೇಕೆ ?

“ ಅಣ್ಣಾ, ಬಡವರಿಗೆ ಚೇಷ್ಟೆಯನ್ನು ಮಾಡಬಾರದು. ಬಟಾಟಿ, ಗೆಣಸುಗಳು ನಿಮ್ಮಂಥವರಿಗೆ. ಅಕ್ಕಿ, ಜೇಳ, ಗೋದಿ ನಿಮಗೆ. ಅವು ನಿಮ್ಮ ತಿನಸುಗಳು. ನಮಗೆಲ್ಲಿಂದ ಬರಬೇಕು ? ನಮಗೆ ಅವು ತಡೆಯುವದಾದರೂ ಹೇಗೆ ? ಅಡವೀ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಅಡವೀ ಎಲೆಗಳು, ಅಡವೀ ಕಂದಮೂಲಗಳು”

“ ಅವು ನಿಮಗೆ ಕಹಿ ಹತ್ತುವದಿಲ್ಲವೇ ? ”

" ಈ ಗಡ್ಡೆಗಳನ್ನು ಇಡೀ ರಾತ್ರಿ ಕುದಿಸಿ ಗಡಿಗೆಯಲ್ಲಿಡುತ್ತೇವೆ. ಆದರ ರಾಪು ಮುಂಜಾನೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಕಹಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಮೇಲೆ ನಾವದನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತೇವೆ. ಒಮ್ಮೆ ರೂಢಿಯಾಯಿತೆಂದರೆ ತೀರಿತು. ಒಗ್ಗಿ ಹೋಗುತ್ತದೆ "

ನಾನು ಆ ಶ್ರಮಜೀವಿಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿ ಹೊರಟೆ. ಅವರು ಆದಿವಾಸಿ ಜನರು. ಅವರೇ ಒಡೆಯರು. ಅವರ ಹೊಲಗಳು ಅವರಿಗೆಂದು ದೊರೆಯಬೇಕು ? ಎಂದು ಚನ್ನಾಗಿ ಇರಬಹುದು ? ಗಟ್ಟಿಮುಟ್ಟೆಯಾಗಿ ಎಂದು ಬದುಕುವರು? ಅವರ ಮಕ್ಕಳು ಮರಿ ಎಂದು ಚಕ್ಕಂದದಿಂದಿರಬಹುದು? ಮನೆನೂರು ಜ್ಞಾನ-ವಿಜ್ಞಾನ ಕಲೆ. ಆನಂದ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಮೊದಲಾದವೆಲ್ಲ ಎಂದು ಅವರಿಗೆ ದೊರೆಯುವವು ? ತಲೆ ತಲಾಂತರಗಳಿಂದ ಈ ಜನತೆಯು ಅರೆಹೊಟ್ಟೆಯಿಂದ ಬದುಕುತ್ತ ಬಂದಿದೆ. ಉಪವಾಸ ಬೀಳುವ ಜನರಿಗೆ ಸದ್ಗುಣಗಳ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತ ಕೂಡ್ರುವದು ಬೇಡ. ಅವರಿಗೆ ಮೊದಲು ಹೊಲಗಳನ್ನು ಕೊಡಿರಿ. ಆ ಮೇಲೆ ಸೆರೆ ಕುಡಿಯಬೇಡಿರಿ. ಎಂದು ಉಪದೇಶಿಸಿರಿ. ಕೇವಲ ನೈತಿಕ ಕಥೆಗಳು ಅವರಿಗೆ ನಿರುಪಯುಕ್ತವಾಗುವವು. ಉಪವಾಸ ಬೀಳುವವರಿಗೆ ಅನ್ನ ಕೊಡುವದೆಂದರೆ ಅವರಿಗೆ ಧರ್ಮವನ್ನು ಕಲಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆಂದು ಭಗವಾನ್ ಬುದ್ಧನು ಅನ್ನುತ್ತಿದ್ದನು. ಉಪವಾಸ ಬೀಳುವವರ ಧರ್ಮಜ್ಞಾನದ ಭಾಷೆಯು ಅನ್ನವೇ ಆಗಿದೆ. ಇದು ನಮ್ಮ ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರುವದೆಂದು ? ಈ ಲಕ್ಷಾವಧಿ ಜೀವಿಗಳು ಎಂದು ನಗಬೇಕು ? ಎಂದು ನಲಿದಾಡಬೇಕು ?

" ನಾವು ತಿರುಗೋಣ. ಇವೆರಡೇ ದೃಶ್ಯಗಳು ನನ್ನ ಮರಣದವರೆಗೆ ಸಾಕು. ಸ್ವರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಏನು ಕೊಡಬೇಕು– ಎಂಬುದರ ಜ್ಞಾನವು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದ ಮೇಲೆ ನನಗಾಯಿತು ನಡೆ, ನಾವಿನ್ನು ಹೋಗೋಣ " ಎಂದು ನಾನೆಂದೆ.

ಹೀಗೆ ವಿಚಾರ ಮಾಡಮಾಡುತ್ತ ನಾವು ತಿರುಗಿ ಬಂದೆವು.

ರಾಮಕೃಷ್ಣ

ಸಂಜೆಯು ಹೊತ್ತು. ನಾನು ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮಿ ಸ್ಟೇಶನದಲ್ಲಿದ್ದೆ. ಗಾಡಿಗಳು ತುಂಬಿಬರುತ್ತಿದ್ದವು. ಒಳಗೆ ಸೇರಲು ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಬಾಗಿಲದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುವ ಧೈರ್ಯ ನನಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಅನುವಿದ್ದಾಗ ಗಾಡಿಗೆ ಹೋಗುವದೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿ ನಾನು ಒಂದು ಬಾಕಿನ ಮೇಲೆ ಕೂತುಕೊಂಡೆ. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ೧೫-೧೬ ವರ್ಷದ ತರುಣ ಹುಡುಗನೊಬ್ಬ ನನ್ನ ಕಡೆ ಬಂದ. ಅವನ ಮೈಮೇಲೆ ಹರಕು ಅರಿವೆ ಇದ್ದವು ಅವನ ಎತ್ತರವಾದ ದೇಹವು ಸೊರಗಿತ್ತು ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ಕರುಣೆ ತೋರುತ್ತಿತ್ತು. ಅವನ ತುಟಿ ನಡಗುತ್ತಿದ್ದವು. ನಾನು ಅವನತ್ತ ನೋಡುತ್ತ ಕೂತೆ ಅವನೂ ನನ್ನತ್ತ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದ. ಇಬ್ಬರ ಹೃದಯ ಗಳು ಭೆಟ್ಟಿಯಾಗಬಯಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಅವನು ನನ್ನ ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ಸಹಾನು ಭೂತಿಯನ್ನು ಶೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ನಾನು ಅವನ ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆ ಹುಡುಕುತ್ತಿದ್ದೆನು.

"ದಾದಾ........" ಅವನು ಉಚ್ಚರಿಸಿದನು.

"ಏನು ಬೇಕು ನಿನಗೆ? ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ನೀರೇಕೆ?"

"ನಾನು ನಿರುದ್ಯೋಗಿ. ಹೊಟ್ಟೆಗೆ ಸಿಗಬಹುದೆಂದು ಮುಂಬಯಿಗೆ ಬಂದೆ. ನಾಲ್ಕು ದಿನಗಳಾದವು. ನಾನು ಉಪವಾಸ ಇದ್ದೇನೆ ನಾಲ್ಕು ಆಣೆ ಕೊಡಿರಿ ಏನಾದರೂ ತಿನ್ನುವೆ."

"ನೀನು ಎಲ್ಲಿಯವನು?"

"ನಾನು ದೂರಿನವನು. ಧಾಮಣಿ ನನ್ನ ಊರು. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ತಾಯಿ ತಂದೆಯರಿದ್ದಾರೆ ಸೋದರರಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ತಿನ್ನಲಿಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಒಡೆತನದ ಭೂಮಿ ಇಲ್ಲ, ಯಾರಿಗೂ ಕೆಲಸವಿಲ್ಲ. 'ಹೋಗು ಮುಂಬಯಿಗೆ,

ಹೊಟ್ಟೆಗಾಗಿ ಗಳಿಸು, ಉಳಿದರೆ ನಮಗೆ ಕಳಿಸು' ಎಂದು ಯಾವಾಗಲೂ ತಂದೆ ಅನ್ನುತ್ತಿದ್ದ. ಅದಕ್ಕೆ ಊರು ಬಿಟ್ಟು ಇಲ್ಲಿ ಬಂದೆ. ಯಾರ ಗುರುತೂ ಇಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಅಡ್ಡಾಡುತ್ತಲಿದ್ದೇನೆ."

ಮುಂದೆ ಅವನಿಗೆ ಮಾತನಾಡಲು ಬರಲಿಲ್ಲ. ನಾನು ನಾಲ್ಕು ಆಣೆ ತೆಗೆದುಕೊಟ್ಟೆ.

"ಈ ಜನರು ಮೋಸಮಾಡುತ್ತಾರೆ." ಅಲ್ಲಿಯೇ ನಿಂತಿದ್ದ ಗೃಹಸ್ಥ ನೊಬ್ಬನು ಅಂದನು.

"ಮೋಸಮಾಡಲಿ. ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಕಾರಖಾನೆದಾರರು ಮೋಸ ಮಾಡುವದಿಲ್ಲವೇ? ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರು ಮೋಸ ಮಾಡುವದಿಲ್ಲವೇ? ದೊಡ್ಡವರು ಮೋಸಮಾಡಿದರೆ ಏನೂ ಅಡ್ಡಿ ಇಲ್ಲ" ನಾನು ಅಂದೆ.

"ದಾನವನ್ನು, ಸತ್ಪಾತ್ರರಿದ್ದವರಿಗೆ ಮಾಡಬೇಕು" ಆ ಗೃಹಸ್ಥ ಧರ್ಮ ಹೇಳಹತ್ತಿದ್ದ.

ಆ ಹುಡುಗನ ಕಣ್ಣು ಅವರಿಗೆ ಉತ್ತರ ಕೊಡುತ್ತಲಿದ್ದವು. ನನಗೆ ಖಲೀಲ ಗಿಬ್ರಾನನ ಮಾತಿನ ನೆನಪು ಬಂದಿತು. ದೇವರಿಂದ ಆಯುಷ್ಯದ ದೇಣಗಿ ಪಡೆಯಲು ಪಾತ್ರನಿದ್ದವನು ನಾಲ್ಕಾಣೆ ಪಡೆಯಲು ಅರ್ಹನಲ್ಲವೇ? ಯಾರ ಉಪಯೋಗ ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿಲ್ಲ? ಅಂಥವರನ್ನು ಆ ವಿಶ್ವಶಕ್ತಿಯು ಏತಕ್ಕೆ ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿಡುವದು?

"ನಿಮ್ಮ ಉಪಕಾರ........" ಆ ಹುಡುಗ ಅಂದ.

"ಅದೆಂಥ ಉಪಕಾರ, ಮಗು? ತನ್ನ ಹತ್ತರ ಇದ್ದದ್ದನ್ನು ಎರಡನೆ ಯವರಿಗೆ ಕೊಡುವದೆ ಧರ್ಮ. ವಿಶ್ವವೆಲ್ಲ ತನ್ನ ಕುಟುಂಬವೆಂಬ ಭಾವನೆ ಬೆಳೆಯಬೇಕಾಗಿದೆ. ನಿನ್ನಂಥ ಸುಂದರ ಉತ್ಸಾಹಿ ಹುಡುಗರಿಗೆ ಕೆಲಸ ಸಿಗಬಾರದೆಂದರೆ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಧರ್ಮ ಯಾವುದು? ಕೆಲಸ ಮಾಡಲು ಸಿದ್ಧರಿರುವವರಿಗೆ ಕೆಲಸ ಸಿಗುವದಿಲ್ಲ ಅಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯ ಸುಖ, ಸೌಭಾಗ್ಯ?" ಇಂದಿನ ಸಮಾಜದ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗಬೇಕು. ಸಮಾಜವಾದ ಬೇಕು." ಎಂದೆ.

"ಸಮಾಜವಾದವೆಂದರೆ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಸೋಗು!" ಆ ಗೃಹಸ್ಥನೆಂದ.

"ಬರತೇನ್ರಿ, ದಾದಾ." ಎಂದು ಆ ಹುಡುಗ ಹೋದ.

× × × ×

ಎರಡು ಮೂರು ತಿಂಗಳುಗಳಾದವು. ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ಸಮಯ ಚಿಂಚ ಪೋಕಳಿ ಸ್ಟೇಶನಕ್ಕೆ ಹೋಗಿದ್ದೆ. ಒಂದು ಬಾಕಿನ ಮೇಲೆ ಒಬ್ಬ ತರುಣ ಮಲಗಿದ್ದ. ಅದೇ ಹರಕ ಅಂಗಿ ಮೈಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಅದೆ ಕರುಣೆಯಿಂದ ತುಂಬಿದ ಮುಖ. ನಾನು ಹುಡುಗನನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದೆ. ಅವನ ಹತ್ತಿರ ಹೋದೆ. ಇವನು ಉಂಡಿದ್ದಾನೆಯೋ ಎಂಬ ವಿಚಾರ ಬಂದಿತು. ಊಟ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ? ಜೇಬಿನಲ್ಲಿ ಕೈಹಾಕಿದೆ ಎರಡೇ ಆಣೆ ಇದ್ದವು. ನನಗೆ ವ್ಯಸನವಾಯಿತು.

ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಲಠ್ಠ ಗೃಹಸ್ಥನು ಬಂದನು. ಕಿಲುವು ಧೋತರ ಉಟ್ಟಿದ್ದನು. ಮೈಯಲ್ಲಿ ಉದ್ದ ಕೋಟು ಇತ್ತು. ಬೊಟ್ಟುಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಗುರ, ಬೂಟಿಗೆ ಆದೇ ಪಾಲಿಶ ಮಾಡಿಸಿದ್ದನು. ಆ ಗೃಹಸ್ಥ ಆ ಬಾಕಿನ ಹತ್ತಿರ ಬಂದ ಕೂಡಲಿಕ್ಕೆ ಸ್ಥಳ ಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಹೇಗೋ ಕೂಡಲಿಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಕೂಡುವದೆಂದರೆ ಅವರಿಗೆ ಅವಮಾನವೆನಿಸುತ್ತಿತ್ತು.

"ಏ ಮಲಗಾವನ ಏಳು ಇದೇನು ಮಲಗುವ ಸಮಯವೇ? ಮಲಕೊಂಡಾನ ನಾಚಿಗೆ ಇಲ್ಲ, ಏಳು." ಎಂದು ಒದರಿದ.

"ಮಲಕೊಳ್ಳಲಿ ಬಿಡರಿ" ನಾನು ಅಂದೆ.

"ಇದೇನು ಮಲಗುವ ವೇಳೆಯೇ. ರಾತ್ರಿ ಕಳವು, ಹಗಲು ನಿದ್ದಿ. ಇದ್ದದ್ದ ಇವರದು. ಈ ಬಾಕ ಅಂದರ ಇವರ ಅಪ್ಪನ ಗಂಟೇನು." ಆ ಗೃಹಸ್ಥ ಕೂತಕೂತು ಬಡಬಡಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಆ ಹುಡುಗ ಎದ್ದ, ನನ್ನ ಕಡೆ ನೋಡಿದ ಮತ್ತು ಎದ್ದು ನಿಂತ.

"ದಾದಾ, ನೀವು ಕೂಡಿರಿ" ಎಂದು ಅವನು ನನಗೆ ಆದರದಿಂದ ಅಂದ.

"ಏನಾರ ತಿಂದಿ ಏನು ಇವತ್ತ?" ಎಂದು ನಾನು ಕೇಳಿದೆ.

"ಹೌದ್ರಿ, ಈಗ ನನಗ ಗಿರಣಿಯೊಳಗ ಕೆಲಸ ಸಿಕ್ಕದೆ. ರಾತ್ರಿ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಹೋಗತೇನಿ ಸಾವಕಾಶ ಕೆಲಸ ಕಲಿತೇನಿ. ಈಗ ಸ್ವಲ್ಪ ಪಗಾರ ಸಿಗತದ.

ಮನಿಗೆ ಒಂದು ಹತ್ತು ರೂಪಾಯಿ ಕಳಿಸಿದೆ. ಮನಿಆರ್ಡರ ಕಳಿಸಿದ ದಿವಸ ಬಹಳ ಆನಂದವಾಯಿತು."

"ಇರೋದು ಎಲ್ಲಿ? ಮಲಗೋದು ಎಲ್ಲಿ?" ನಾನಂದೆ.

"ಹೀಂಗ ಇರತೇನಿ. ಸ್ಟೇಶನ ನನ್ನ ಮನಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ನಳದ ಮೇಲೆ ಸ್ನಾನ, ಅರಿವೆ ಒಗೆದು ಒಣಗಿಸುವದು. ಸ್ಟೇಶನಿನ ಬಾಕಿನ ಮೇಲೆ ಮಲಗತೇನಿ. ಇಲ್ಯಾರ ಎಲ್ಲಿ ಸುಖದಿಂದ ನಿದ್ದಿ ಸಿಗತದ? ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ರಾಣಿಬಾಗಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಮಲಗತೇನಿ. ಸ್ಟೇಶನಪಾಗ ದೊಡ್ಡವರಿಗೆ ಕೂಡಲಿಕ್ಕೆ ಜಾಗ ಬೇಕು. ಅವರು ಈ ಹುಡುಗನಿಗೆ ರಾತ್ರಿ ನಿದ್ದೆ ಹತ್ತಿರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ ಎಂದು ವಿಚಾರ ಮಾಡುವದಿಲ್ಲ. ಯಾರ ಕೇಳುವರು, ದಾದಾ, ನಮಗ?"

ಆ ಹುಡುಗನ ಮಾತು ಎಷ್ಟು ಸರಳ ಮತ್ತು ಸಾದಾ ಅವನಿಗೆ ಜಗತ್ತಿನ ಮೇಲೆ ಸಿಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಸ್ಟೇಶನದ ಮೇಲೆ ಬಾಳೆಹಣ್ಣಿದ್ದವು. ನಾ ಹೋಗಿ ಎರಡಾಣೆ ಬಾಳೆಹಣ್ಣು ತಂದೆ.

"ತಗೊ"

"ಯಾಕೆ ತಂದಿರಿ?"

"ಮತ್ತೇನು ಕೊಡಲಿ ನಿನಗೆ?"

"ನೀವು ಅಂದು ಕೊಟ್ಟ ನಾಲ್ಕಾಣೆ ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಯಷ್ಟಾದವು ನನಗೆ. ಅಂದು ನಾನು ನಿತ್ರಾಣನಾಗಿದ್ದೆ. ನೀವು ಅನ್ನದಾತರಾಗಿ ಭೆಟ್ಟಿಯಾದಿರಿ. ನೀವು ಸಹಾನುಭೂತಿ ತೋರಿ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರಿ. ಅಲ್ಲವೇ? ಬಡವರ ಬಗ್ಗೆ ಸಹಾನುಭೂತಿ ಯಾರಿಗೆ ಅದೆ? ಅವರ ಸುಖ ದುಃಖದ ವಿಚಾರ ಮಾಡುವವರಾರು? ಬಡವರ ಬವಣೆ ಎಂದು ತೀರುವದು?"

"ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ಯ ಬಂದಾಗ."

"ಅದೆಂದು ಬರುವದು?"

"ನೀವು ತಂದಾಗ. ಅದೇನು ಮೇಲಿಂದ ಬೀಳುವದಿಲ್ಲ. ನಿನ್ನಂಥ ತರುಣರು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಬೇಕು, ಸಂಘಟನೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಬೇಕು. ಊರಿಗೆ ಹೋದರೆ ಅಲ್ಲಿಯೂ ಈ ವಿಚಾರ ಒಯ್ಯಬೇಕು ಅಲ್ಲವೇ? ನಮಗಾಗಿ ಎರಡನೆ ಯುವರು ಏನು ಮಾಡುವರು?

"ನೀವು ನನಗೆ ಸುಲಭವಾದ ಪುಸ್ತಕ ಕೊಡುವಿರಾ?"

"ನೀನು ಎಷ್ಟು ಕಲಿತಿರುವಿ?"

"ನಾಲ್ಕು ಪುಸ್ತಕ ಓದೇನಿ."

"ಓದು, ಜನವಾಣಿ, ಸಾಧನಾ."

"ನೀವು ಎಲ್ಲಿ ಭೆಟ್ಟಿಯಾಗಬಹುದು."

ನಾನು ನನ್ನ ಪತ್ತೆ ಅವನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟೆ. "ನಿನ್ನ ಹೆಸರೇನು?"

"ರಾಮಕೃಷ್ಣ"

"ಬರತೇನಿ ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಸುಖದಿಂದ ಬಾಳು."

"ನಿಮ್ಮ ಸಮಾಜವಾದ ಬಂದಾಗ ಸುಖಿಯಾಗುವೆ. ಆಗ್ಗೆ ಅಲ್ಲವೇ ಎಲ್ಲ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಪರಿಹಾರವಾಗುವದು." ಎಂದು ಅವನು ನನ್ನ ಕಡೆ ನೋಡಿ ಅಂದನು.

ಶುಕ್ರೀ

ದ್ವಿತೀಯ ಮಹಾಯುದ್ಧವು ಅದೇ ಸಮಾಪ್ತವಾಗಿತ್ತು. ಅಣುಬಾಂಬು ಒಗೆದು ಸುಸಂಸ್ಕೃತ ಅಮೇರಿಕೆಯು ಜಪಾನದ ಪಟ್ಟಣಗಳನ್ನು ಕ್ಷಣ ಮಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ಮಶಾನದಂತೆ ಮಾಡಿತ್ತು. ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಯುದ್ಧವು ಒಮ್ಮೆಲೆ ನಿಂತುಬಿಟ್ಟಿತು. ಅಣುಬಾಂಬಿನ ಉಪಕಾರವೆಂದು ಯಾರೋ ಮುತ್ಸದ್ದಿಗಳು ಉದ್ಗಾರ ತೆಗೆದರು. ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ನೆರವಾಗಲು ಅನೇಕಾನೇಕ ಜನರು ಟೊಂಕಕಟ್ಟಿದ್ದರು. ಬ್ರಿಟಿಶರ ಸರ್ವಸ್ವೀ ಸತ್ತೆಯು ಅವರ ರಕ್ಷಣಾರ್ಥವಾಗಿ ಸದೈವ ಸನ್ನದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. ಕಾರಖಾನೆ ದಾರರು, ಜಮೀನುದಾರರೇ ಮೊದಲಾದವರು ಚೈನಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಲಕಳೆಯು ತ್ತಿದ್ದರು; ಅಪರಂಪಾರ ಲಾಭದಿಂದ ಮೆರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಧನಜೀಭಾಯಿಯ ಐಟನ್ನಂತೂ ವಿಚಾರಿಸುವದೇ ಬೇಡ. ಅವನು ಸೈನಿಕ ಖಾತೆಗೆ ಮೇವನ್ನು ಪೂರೈಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿಗೆ ಸೈನಿಕರಿಗಾಗಿ ಹಾಲಿನ ಕೇಂದ್ರಗಳಿದ್ದವು. ಅಲ್ಲಿ ಆಕಳು-ಕರುಗಳಿದ್ದವು. ಅವುಗಳ ವೈಭವವೆಂಥದು! ಎಷ್ಟು ವ್ಯವಸ್ಥೆ! ಅಮೇರಿಕೆಯ ಸೈನಿಕರಿಗೆ ನಿಃಸತ್ವ ಹಾಲನ್ನು ಒದಗಿಸಿದರೆ ನಡೆಯುವ ಬಗೆ ಹೇಗೆ? ಭಾರತದೊಳಗಿನ ಜನರು ಬೇನೆಬೇಸರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಈಡಾಗಿ ಮರಣ ಕ್ಕೀಡಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರಿಗೆ ಮನೆಮಾರು ಕೇಳಬೇಡಿ. ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬ ಅನ್ನವಂತೂ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸರಕಾರೀ ಹಾಲಿನ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಮೃತವೇ ದೊರೆತು, ಅವುಗಳು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಸ್ವರ್ಗವೇ ಆಗಿದ್ದವು.

ಧನಜೀಭಾಯಿಯು ಕುಬೇರನೇ ಆಗಿದ್ದನು. ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಮೇವಿನ ಬಣವಿಗಳು ಅವನ ವಶದಲ್ಲಿದ್ದವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಕಾಳುಕಡಿ ಬೆಳೆಯುವ ಭೂಮಿ ಗಳಲ್ಲಿ ಸಹ ಮೇವನ್ನು ಬೆಳೆಯಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಅವನು ಹಣವನ್ನು

ಸೂರೆಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಆದರಿಂದ ಅವನನ್ನು ಹಿಡಿಯುವವರೇ ಇರಲಿಲ್ಲ ಅವನು ಸುಗ್ಗಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲು ಕೊಯ್ಯಲು ಆದಿವಾಸೀ ಕೂಲಿಗಳನ್ನು ಹಚ್ಚುತ್ತಿದ್ದನು. ಆದರೆ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಕೂಲಿಯನ್ನೇ ಅವರಿಗೆ ಕೊಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಒಂದು ರೂಪಾಯಿ ಎಂದು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿ ಎಂಟಾಣೆ ಯನ್ನು ಅವರ ಕೈಗೆ ಹಚ್ಚುತ್ತಿದ್ದನು ! ಸರಕಾರಿಯ ಕೆಲಸವಿದು; ಎಚ್ಚರಿಕೆ ಇರಲಿ; ಪ್ರಸಂಗಬಿದ್ದರೆ ಸೆರೆಮನೆಗೆ ಕಳಿಸೇನು ಎಂದು ಬೆದರಿಕೆಯ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದನು

ಮಹಾಯುದ್ಧವು ಕೊನೆಗಂಡಿದ್ದರೂ ಇನ್ನೂ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪರಕೀಯ ಸೈನ್ಯವು ಕಾಲ್ಕಿತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಒಮ್ಮೆಲೆ ಹಡಗಗಳು ಹೇಗೆ ದೊರೆಯಬೇಕು ? ಸಾವಕಾಶನಾಗಿ ಬಿಳಿ ಸಿಪಾಯರು ವಿಲಾಯತಿಗೂ, ಅಲ್ಲಿಂದ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿ ಯಾಕ್ಕೂ, ನಡುನಡುವೆ ಅಮೇರಿಕೆಗೂ ಕಳುಹಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದರು. ವಿಜಯವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿತ್ತು. ಅವರ ಸ್ವೈರಾಚಾರಕ್ಕೆ ಮೇರೆಯೇ ಉಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ಪಟ್ಟಣದೊಳಗಿನ ಎಲ್ಲಾ ಒಳ್ಳೇ ಕಾಯಿಪಲ್ಯವು ಮೊದಲು ಅವರ ಬಾಯಿಗೆ ಬೀಳುತ್ತಿತ್ತು. ಹಾಲಿನ ಕೇಂದ್ರದ ಹಾಲು ಅವರಿಗೆ ಸಾಲದಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಪಟ್ಟಣದೊಳಗಿನ ಹಾಲೆಲ್ಲವೂ ಅವರಿಗೇ ಮೀಸಲಾಗಿತ್ತು. ಅವರ ಸಲುವಾಗಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಗೋದಿ, ಸಾಕಷ್ಟು ಸಕ್ಕರೆ ಪೂರೈಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅವರ ಜೀವದ ಮೇಲೆಯೇ ರಾಜ್ಯಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವು.

ಧನಜೀಶೇಟನ ಮೇಲಿನ ವ್ಯಾಪಾರವು ಇನ್ನೂ ಊರ್ಜಿತಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇತ್ತು. ಇನ್ನೂ ಬ್ರಿಟಿಶರ ಸತ್ತಾಧಿಕಾರವು ಜೀವಂತವಾಗಿತ್ತು. ಕಾಂಗ್ರೆ ಸ್ಸಿನ ಮಹಾನ್ ಮುಂದಾಳುಗಳು ಇನ್ನೂ ಅಹಮ್ಮದನಗರದ ಕಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಳೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಮಹಾತ್ಮಾಜಿಯವರು ಮಾತ್ರ ಹೊರಗಿದ್ದರು. ಜಿನ್ನಾನ ಭೆಟ್ಟಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು ! ಆದರಿಂದ ಯಾವ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯೂ ಹೊರಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಧನಜೀಶೇಟನಿಗೆ "ನಿಮ್ಮ ಸರತಿ ಇನ್ನು ಮುಗಿಯು ವದು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಮುಂದಾಳುಗಳು ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದುವರು. ಸ್ವರಾಜ್ಯವು ಬರುವದು. ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ನಿಮ್ಮ ಬಲಾತ್ಕಾರವು ಬದುಕಲಾರದು" ಎಂದು ಯಾರೋ ವಿಚಾರಿಸಿದರು. ಅದಕ್ಕವನು "ಇಂಗ್ಲೀಷ ಸರಕಾರವೇನು ಮೂರ್ಖವಿರುವದೇ ? ಅವರೇನು ತಮ್ಮ ಕೈಯಿಂದಲೆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಮೇಲೆ

ನೀರು ಬಿಡುವರೇ? ಇಂಗ್ಲೀಷರು ಇಲ್ಲಿಂದ ಹೋಗಲಾರರು. ನನ್ನ ಜೀವಮಾನ ವಿರುವವರೆಗಂತೂ ಅವರು ಇಲ್ಲಿಂದ ಹೋಗಲಾರರು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿಗೆ ಮೇಲಿಂದಮೇಲೆ ವನವಾಸ ಕಟ್ಟಿಟ್ಟದ್ದೆ. ನಮ್ಮ ಚೈನಿಗೆ ಚ್ಯುತಿಯೇ ಇಲ್ಲ ನಾವು ಅಡವಿಯ ರಾಜರು" ಎಂದು ಜಂಭಕೊಚ್ಚುತ್ತಿದ್ದನು.

ಧನಜೀಶೇಟನು ತನ್ನ....... ....ಇರುತ್ತಿದ್ದನು. ಮಳೆಗಾಲ ಮುಗಿಯ ಬಂದಿತ್ತು. ಈ ವರುಷ ಹಿಂಗಾರಿ ಮಳೆ ಚನ್ನಾಗಿ ಬೀಳದ್ದರಿಂದ ಹುಲ್ಲು ಹುಲುಸಾಗಿ ಬೆಳೆದಿರಲಿಲ್ಲ. ಮೇಲಾಗಿ ಹುಳುಗಳೂ ಹತ್ತಿದ್ದವು. ಹುಲ್ಲಿಗೆ ಹೂ ಬಿಟ್ಟಿರಲಿಲ್ಲ ಬರೇ ಹುಲ್ಲುಕಡ್ಡಿಗಳೇ ಉಳಿದಿದ್ದವು. ಹುಲ್ಲಿನ ಬೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಏರಿಳಿತ ನಡೆದಿತ್ತು. ತನ್ನ ಹುಲ್ಲು ಬೇಗನೆ ಕೊಯ್ದು, ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮೊದಲು ಪೇಟೆಗೆ ಹೋಗಬೇಕೆಂದು ಧನಜೀಶೇಟನು ಚಡಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅವನ ಸಾಹಸ ಮಿತಿಮೀರಿತ್ತು! ಕೆಲಸಕ್ಕೆಂದು ಹಳ್ಳಿಹಳ್ಳಿಗಳಿಂದ ಆದಿ ವಾಸಿಗಳನ್ನು ತಂದನು ಧನಜೀಶೇಟನ ಕಾವಲುಗಾರನಾದ ಪರಾಣನು ಹಳ್ಳಿ ಹಳ್ಳಿಗೆ ಹೋಗಿ, ಆದಿವಾಸಿಯರನ್ನು ಕುರಿಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ತರುವಂತೆ ಅಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದ್ದನು. ಧನಜೀಭಾಯಿಯು ಹೆಚ್ಚು ಕೂಲಿ ಕೊಡುವ ದಾಗಿ ಹೇಳಿ ಅವರನ್ನು ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿದ್ದನು ಈಗ ಪುನಃ ಅಕಸ್ಮಾತ್ ಮಳೆ ಬಿದ್ದರೆ, ಈ ಹುಲ್ಲೂ ಕೈಗೆ ಹತ್ತಲಾರದೆಂದು ವಿಚಾರಿಸಿ, ಧನಜೀ ಭಾಯಿಯು ಉದಾರಿಯಾಗಿದ್ದನು

ಕತ್ತಲು ಬೀಳುವ ಸಮಯ. ಇಂದು ಕೂಲಿಯನ್ನು ಕೊಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು

"ನೀವು ಸರಿಯಾಗಿ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಕೂಲಿ ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ದೊರೆಯಲಾರದು. ಎಂಟು ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟೇ ಹುಲ್ಲು ಕೊಯ್ಯುವದೆಂದ ರೇನು? ನೀವು ಕೆಲಸ ತಪ್ಪಿಸುವವರು, ಸೆರೆ ಕುಡಿಯುತ್ತೀರಿ. ಕೆಲಸ ಮಾಡುವದಿಲ್ಲ. ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಕೂಲಿ ಯಾತಕ್ಕೆ ನಿಮಗೆ; ಸೆರೆ ಸೆಡ್ಡಲಿಕ್ಕೋ? ನೀವೆಲ್ಲರೂ ಹರಾಮಖೋರರಿರುತ್ತೀರಿ ನಿಮಗೆ ಆಟವಾಗಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಜೋಕೆಯಿಂದಿರ್ರಿ. ನಾನು ಧನಜೀಭಾಯಿ ಇದ್ದೇನೆ. ಇಂಗ್ಲಿಷ ಸರಕಾರದ ಅಗತ್ಯತೆಯೆಂದರೆ ಧನಜೀಭಾಯಿಯ ರಾಜ್ಯ. ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರನ್ನೇ ಯರವಡಾಕ್ಕೆ ಕಳಿಸೇನು. ಕೆಲಸಮಾಡುವಹಾಗಿಲ್ಲ: ಕೂಲಿಯನ್ನು ಕೇಳದೆ ಬಿಡುವದಿಲ್ಲ.

ಎಲ್ಲಾ ಇಲ್ಲದ ಕಾರಭಾರ!" ಎಂದು ಧನಜೀಭಾಯಿ ತಿರಸ್ಕಾರದಿಂದಲೂ ಸಂತಾಪದಿಂದಲೂ ಬಡಬಡಿಸಿದನು.

"ನೀನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿದ ಕೂಲಿಯನ್ನು ಕೊಡು" ಎಂದನು ಒಬ್ಬ.

"ಕೊಡದಿದ್ದರೆ ನಾವು ಸಂಪು ಮಾಡುವೆವು" ಎಂದನು ಇನ್ನೊಬ್ಬ.

"ಮಳೆ ಬರುವದು, ಹಾನಿಯಾಗುವದು, ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಮೋಡಗಳು ಓಡಾಡುತ್ತಿವೆ. ರೀತಿಯಂತೆ ಕೂಲಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೇನೇ ನಾಳೆ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಹೋಗುವೆವು" ಎಂದು ಆದಿನಾಸಿಯು ಮಾತನಾಡಿದನು.

ಧನಜೀಭಾಯಿಯು ಹೆಚ್ಚು ಕೂಲಿಯನ್ನು ಕೊಡಲು ಸಿದ್ಧನಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆದಿವಾಸಿಗಳು ಎದ್ದುಹೋದರು. ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಊರುಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅವರು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದರು. ಆ ಅಡವಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಗುಡಿಸಲುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಕೊಂಡು ಇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಧನಜೀಭಾಯಿ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಕುಳಿತಿದ್ದನು. ಸ್ವಲ್ಪ ಸಮಯದ ನಂತರ ಪಠಾಣನನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ "ಲಾಲಾ, ನಾಳೆ ಇವರು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬರುವರೋ ಇಲ್ಲವೋ ಈ ಸೂಳೇಮಕ್ಕಳು."

"ನಾನು ಬಡಿಗೆ ತೋರಿಸಿ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಕರತರುವೆನು. ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರ ಎಲವುಗಳನ್ನು ಮುರಿಯುವೆನು. ನೀವು ಯೋಚಿಸಬಾರದು. ತಾವು ಅಂಜ ಬಾರದು ಸಾಬ! ನಾನಿರುವತನಕ." ಎಂದನು.

"ಒಳ್ಳೇದು. ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಅವರೆಲ್ಲರನ್ನು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬಾ. ತೆಗೆದುಕೋ ಈ ಹತ್ತು ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು"

ಲಾಲಾನು ಹತ್ತು ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಕಿಸೆಯಲ್ಲಿಡುತ್ತ, ನಗುತ್ತ ಹೊರಟುಹೋದನು.

ಆದಿವಾಸಿಯ ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳೆಲ್ಲ ರೊಟ್ಟೀತಿಂದು ಒತ್ತಟ್ಟಿಗೆ ನೆರೆದಿದ್ದರು. ನಾಳಿಗೆ ಏನು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ವಿಚಾರವು ನಡೆದಿತ್ತು. ಎಲ್ಲರೂ ಸಂಪು ಹೂಡಬೇಕೆಂದು ಮಾತಾಡುತಿದ್ದರು. ಎಲ್ಲಕಡೆಗೂ ಸಂಪಾಗಬೇಕೆಂದು ಅವರ ಅಪೇಕ್ಷೆ. ಈ ಅನ್ಯಾಯವನ್ನು ಸಹಿಸಬೇಕೆಂದು ಅವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು.

'ಧನಜೀಶೇಟನಿಗೆ ನಮ್ಮ ಕೈ ತೋರಿಸಬೇಕು. ನಮ್ಮ ಶ್ರಮ ದಿಂದಲೇ ಇವನ ಚೈನಿ. ನಮಗೆ ಎರಡು ಕಾಸುಗಳನ್ನು ಕೊಡುವಾ,

ತಾನಾದರೋ ಬಂಗಲೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸುವ. ನಮಗೆ ಉಣ್ಣಲು ಅನ್ನವಿಲ್ಲ. ಇವನಿಗಾದರೋ ನಾಲ್ಕು ಮೋಟಾರುಗಳು. ನಾವು ಕುಡಿಯುವ ಸಿಂದಿ ಮಾತ್ರ ಇವನಿಗೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ತಾನು ಮಾತ್ರ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬೆಲೆಯ ಸೆರೆ ಕುಡಿಯು ತ್ತಿರುವ. ಇವನ ಉರವಣಿಗೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಲೇಬೇಕು. ” ಎಂದು ಒಬ್ಬ ತೇಜಸ್ವಿ ತರುಣನು ಮಾತನಾಡಿದನು.

ಎಲ್ಲರೂ ತಲೆಹಾಕಿದರು. ರಾತ್ರಿಯು ಬಹಳವಾಯಿತು ಎಲ್ಲರೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಗುಡಿಸಿಲಿಗೆ ಹೋದರು ಕೆಲವರು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಹುಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ಮಲಗಿ ದರು. ಅವರಿಗೆ ಹಾವು ಚೇಳುಗಳ ಭಯವಿರಲಿಲ್ಲ ಛಳಿಯ ಭಯವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ

ಆದರೆ ಒಂದು ಗುಡಿಸಲಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಗುಜುಗುಜು ನಡೆದಿತ್ತು ಅವರಿ ಗೇಕೆ ನಿದ್ದೆ ಬರಲಿಲ್ಲ, ಅಲ್ಲಿ ಏನು ನಡೆದಿತ್ತು ?

“ ಆ ಪಠಾಣನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ನಾನು ಬೆದರುವೆ. ಮಾಲಕರ ಕಡೆಗೆ ನಡೆ. ನಿನಗೆ ೨೫ ರೂಪಾಯಿ ಕೊಡಿಸುವೆ ” ಎಂದನಾ ನೀಚ. ನನಗೆ ಅಂಜಿಕೆ ಬರು ತ್ತಿದೆ. ಆ ನೀಚ ಧನಜೀಶೇಟ. ಅವನ ಕಣ್ಣುಗಳು ಹಾವಿನಂತಹವು. ಅವು ಗಳನ್ನು ಒಡೆದುಹಾಕಬೇಕೆನಿಸುತ್ತಿದೆ ನನಗೆ. ನೀನೇನೋ ಊರೂರಿಗೆ ಸುದ್ದಿ ಯನ್ನು ಹಬ್ಬಿಸಲು ಹೋಗುವೆ. ಆದರೆ ನಾನು ಹೇಗೆ ಇರಲಿ ? ”

“ ಶುಕ್ರೀ ನೀನು ಸುಮ್ಮನೆ ಗಾಬರಿಯಾಗುವೆ. ಪ್ರಸಂಗ ಬಂದರೆ ಈ ಕುಡುಗೋಲಿನಿಂದ ಅವನ ಚರ್ಮವನ್ನು ಸುಲಿ. ನೀನು ಹಾವಿಗಂಜುವದಿಲ್ಲ, ಹುಲಿಗಂಜುವದಿಲ್ಲ. ಈ ಧನಜೀಶೇಟನಿಗಂಜುವಿಯಾ ? ”

‘ ನಿನ್ನಂಥವನೇ ಅಂಜುವಿ ನಾವಂತೂ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ” “ ಲಾಲಾ ಇಲ್ಲಿ ನೋಡು, ನಾಳೆ ಅವನು ಕೂಲಿಯನ್ನು ಕೊಡುವನು. ಸಂಪಿನ ಪ್ರಸಂಗವೇ ಬರುವದಿಲ್ಲ. ಗಾಬರಿಯಾಗಬೇಡ. ನಿನ್ನ ಸೀರೆ ಹರಿದಿದೆ. ಹೊಸದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವೆ ಮೊದಲು ನಿನಗೆ ಸೀರೆ,ಆಮೇಲೆ ನನಗೆ ಅರಿವೆ.”

“ ನಿಮ್ಮ ಈ ಕೂದಲುಗಳನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಕತ್ತರಿಸಿಕೊಳ್ಳಿರಿ. ದೆವ್ವನಂತೆ ಕಾಣುವಿರಿ. ಏನು, ನಿಮ್ಮ ಕೂದಲಿಗೆ ಹೆರಳನ್ನು ಹಾಕಲೋ ? ಏನು ಕತ್ತರಿಯಿಂದ ನಾನೇ ಕತ್ತರಿಸಲೋ ? ”

“ ಶುಕ್ರೀ, ಹೆಚ್ಚು ಮಾತಾಡಬೇಡ. ಏಟು ತಿಂದೀ ”

"ಮೊದಲು ಆ ಧನಜೀಶೇಟನಿಗೆ ಹೊಡೆಯಿರಿ ಆಮೇಲೆ ನನಗೆ ಹೊಡೆದರೆ, ಅದನ್ನು ಆನಂದದಿಂದ ಸಹಿಸುವೆನು. ನೀವು ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಹೊಡೆಯುವವರು, ಧನಜೀಶೇಟನಿಂದ ಒದೆತವನ್ನು ತಿನ್ನುವವರು. ಆ ಪಠಾಣನು ದಾಡವನ್ನು ತೋರಿಸುವನು ನೀವೆಲ್ಲರೂ ನಾಯಿಯಂತೆ ಸುಮ್ಮನಾಗುವಿರಿ ನಾಳೆ ಸುಮ್ಮನಿರುವದಿಲ್ಲವೇ ?"

"ನಾಳೆ ನೋಡುವೆನು. ಈಗಂತೂ ಮಲಗಿಕೋ"

ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೂ ಶಾಂತತೆಯಿತ್ತು. ನಾಯಿಗಳು ಒದರುತ್ತಲಿದ್ದವು. ಧನಜಿ ಶೇಟಜಿಯು ವಿಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಲಿದ್ದನು. ಅವನಿಗೆ ನಿದ್ರೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಲಾಲಾನು ಆದಿವಾಸಿಗಳ ಮಾತುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಅವನಿಗೆ ಹೇಳಿದ್ದನು ಧನಜೀಶೇಟಜಿಯು ಲಾಲಾನನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸಿ,

"ಲಾಲಾ, ನೀನು ದೊಡ್ಡ ಬೆಳಗಿನಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಪೋಲೀಸರನ್ನು ಕರೆದ್ಕೊಂಡು ಬಾ. ಇವರ ಪ್ರಮುಖರನ್ನೆಲ್ಲ ತುರಂಗಕ್ಕೆ ಕಳಿಸೋಣ"

"ಒಳ್ಳೇದು, ಪೋಲೀಸರು ಬಂದರೆ ಒಳ್ಳೇದಾಗುವದು. ನಾನು ಬೇಗ ಹೋಗಿ ಅವರನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬರುವೆ. ತಾವು ಮಲಗಿಕೊಳ್ಳಿರಿ ಚಿಂತೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಡಿರಿ ಶೇಟಜೀ ? ಲಾಲಾ ಜೀವಂತನಿರುವವರೆಗೆ ತಮಗೆ ಅಂಜಿಕೆ ಏಕೆ ?"

ಶೇಟಜಿಯು ಪಲ್ಲಂಗದ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದನು. ಲಾಲಾನು ತಂಬುವಿನ ಹೊರಗೆ ಹೊರಸಿನ ಮೇಲೆ ಮಲಗಿದನು. ಬೆಳಗ್ಗೆ ಎದ್ದು, ಪೋಲೀಸರ ಕಡೆಗೆ ಹೋದ. ಬೆಳಗಾಯಿತು. ಆದಿವಾಸಿಗಳು ಎದ್ದರು. ಆದರೆ ಅವರು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಲಕ್ಷಣ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಎಂಟು ಹೊಡೆಯಿತು. ಆದರೂ ಯಾರೂ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ಧನಜೀಶೇಟನು ಅಲ್ಲಿಗೇ ಬಂದನು

"ನೀವು ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡುವದಿಲ್ಲವೇ ? ಸೊಕ್ಕು ಬಂದಿದೆ ನಿಮಗೆ" ಎಂದನು.

"ಶೇಟ, ಬಯ್ಯಬೇಡ. ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಂತೆ ಮೊದಲು ನಮಗೆ ಕೂಲಿಯನ್ನು ಕೊಡು. ಆ ಮೇಲೆ ಕೆಲಸದ ಮಾತು"

"ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಕಸರು ಉಳಿಸಿ, ಪೂರ್ಣ ಕೂಲಿಯನ್ನು ಕೇಳುವಿರಾ ?"

"ಮೊದಲು ಕೂಲಿಯನ್ನು ಕೊಡು"

" ಮೊದಲು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಹೋಗಿರಿ "

" ಮೊದಲು ಕೂಲಿ. ಇಷ್ಟು ಕೂಲಿಯನ್ನು ಕೊಡುವದು ನಿನಗೆ ಪೂರೈಸದಿದ್ದರೆ, ನಾವು ಬೇರೆ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗುವೆವು. ಆದರೆ ನಾವು ದುಡಿದ ಕೆಲಸದ ಕೂಲಿಯನ್ನು ಪೂರ್ಣ ಕೊಟ್ಟುಬಿಡು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ಇಡೀ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಸಂಪು ಹಬ್ಬಿತು. ನಿನ್ನದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ಯಾರ ಹುಲ್ಲೂ ಕೊಯ್ಯಲ್ಪಡಲಾರದು. ಕೂಡಿರಿ ಶಂಖವನ್ನು ಹೊಡೆಯುತ್ತ "

" ಸೂಳೇಮಕ್ಕಳೇ ! ಆಗ ನೀವು ಉಣ್ಣುವಿರೇನು ? "

" ಅದರ ಚಿಂತೆ ನಿನಗೆ ಬೇಡ "

ಅತ್ತ ಕಡೆಗೆ ಶುಕ್ರಿಯು ನಿಂತಿದ್ದಳು. ಕಾಡುಮಲ್ಲಿಗೆ ಹೂಗಳನ್ನು ಮುಡಿದಿದ್ದಳು. ಸಾದುಗಪ್ಪಿನ ತೇಜಸ್ವಿಯಾದ ಆ ಶುಕ್ರಿಯನ್ನು ಧನಜೀಶೇಟನು ನೋಡುತ್ತಲಿದ್ದನು.

" ಆ ಶುಕ್ರಿಯು ನಿನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯಲ್ಲವೇ ? ಅಹಹಾ ನೋಡು ! ಪುಂಬೈ ಹೆಣ್ಣು ಆಗಿದ್ದಾಳೆ. ಈ ಹುಲ್ಲು ಕೊಯ್ಯುವಾಕೆಗೆ ಎಷ್ಟು ಡೌಲು. ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೂ ಮುಡಿದಿದ್ದಾಳೆ." ಎಂದನು ಧನಜೀಶೇಟ.

" ಅಂದರೆ ನಿಮ್ಮ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳಷ್ಟೆ ಹೂ ಮುಡಿಯಬೇಕೋ ? " ಎಂದನು ಮಂಗಳ್ಯಾ.

" ಸೂಳೇಮಗನೇ, ನಮ್ಮ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಹೆಸರು ತೆಗೆಯುತ್ತೀಯಾ? ಎಚ್ಚರಿರು ನಿನ್ನ ಹಲ್ಲು ಮುರಿದೇನು ? ಸೊಕ್ಕು ಬಂದಿದೆ ನಿನಗೆ. ನಿನ್ನನ್ನೂ ತುರಂಗಕ್ಕೆ ಕಳಿಸುವೆನು. ನೀನೇ ಮುಖಂಡನೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಸಿಂದೀ ಕುಡಿದು ಶುಕ್ರಿಗೆ ಹೊಡೆಯುತ್ತಿರುವಿಯಂತೆ. ನಿನಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಕೂಲಿ ಬೇಕಲ್ಲವೇ. ನಿನ್ನಂತಹ ನಾಯಿಗೆ ಇಂಥ ಶುಕ್ರಿಯ ಬೆಲೆ ಏನು ? ಆಕೆಗೆ ಬಂಗಲೆಯು ಶೋಭಿಸುವದು. ಅಲ್ಲಿ ಆಕೆಗೆ ಗುಲಾಬೀ ಹೂಗಳು ಸಿಕ್ಕಾವು. ಆನಂದದಿಂದ ಇದ್ದಾಳು "

ಮಂಗಳ್ಯಾನು ಹುಲಿಯಂತೆ ಧನಜೀಶೇಟಜಿಯ ಮೇಲೆ ಹಾರಿ, ಧನಜೀ ಶೇಟಜಿಗೆ ಎರಡೇಟು ಕೊಟ್ಟನು. ಉಳಿದವರು ಗಾಬರಿಯಾದರು. ಅವರು ಮಂಗಳ್ಯಾನನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಸರಿಸಿದರು. ಶುಕ್ರಿಯು ಓಡುತ್ತ ಬಂದಳು. ಆಕೆಯು ಸಂತಾಪದಿಂದ, ' ಯಾಕೆ ಅವನನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಸರಿಸುವಿರಿ ? ಆ

ಪಾಪೀ ಚಾಂಡಾಲನ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತಲಿ! ಬಿಡಿರಿ ಅವನನ್ನು. ಈ ಶೇಟ
ನೆಂದರೆ ಹೊಲೆಯ. ಅವನು ಹೊಲೆಯನಿದ್ದಾನೆ ''

ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಬೆದರಿಕೆಯ ಸೀಟಿಯು ಊವಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಪೋಲೀಸರು ಬರ ಹತ್ತಿದರು. ಅವರೊಡನೆ ಲಾಲಾನಿದ್ದನು. ಆದಿವಾಸಿಗಳು ಓಡಿದರು. ಪೋಲೀಸರು ಗೋಳೀಬಾರುಮಾಡುವರು, ತಮ್ಮನ್ನು ಹಿಡಿಯುವರು, ಎಂದು ಎಲ್ಲರೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಗುಡಿಸಲುಗಳಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಕುಳಿತರು.

ಧನಜಿಯು ಪೋಲೀಸರ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ, ಉಪ್ಪು ಕಾರ ಹಚ್ಚಿ ಎಲ್ಲ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಅವರಿಗೆ ಹೇಳಿದನು. ಅವರನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಈ ಆದಿವಾಸಿಗಳ ಗುಡಿಸಲ ಕಡೆಗೆ ಬಂದನು.

'' ಮೊದಲು ಇವನನ್ನು ಹಿಡಿಯಿರಿ ಇವನು ನನ್ನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವವನಿದ್ದ. ಇವನು ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಹೊಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಇವನೇ ಮುಖ್ಯಸ್ಥ. ಇವನೇ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಕಾರಣ.'' ಧನಜೀಶೇಟನು ಮಂಗಳ್ಯಾನ ಕಡೆ ಬೊಟ್ಟು ಮಾಡಿ ತೋರಿಸುತ್ತ ನುಡಿದನು. ಪೋಲೀಸರು ಅವನ ಕೈಗೆ ಬೇಡಿಯನ್ನು ಹಾಕಿದರು.

'' ನನ್ನನ್ನೂ ಹಿಡಿಯಿರಿ. ನಾನು ಒಬ್ಬಳೇ ಹೇಗೆ ಇರಲಿ ? '' ಶುಕ್ರಿ ಎಂದಳು.

'' ನನ್ನ ಬಂಗಲೆಯಲ್ಲಿ ನೀನು ಕೆಲಸ ಮಾಡು. ಗಾಬರಿಯಾಗ ಬೇಡ '' ಧನಜಿಯೆಂದನು.

'' ನಿನ್ನ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಹುಳಾ ಬೀಳಲಿ '' ಎಂದಳು ಶುಕ್ರಿ.

'' ಸುಮ್ಮನಾಗು '' ಎಂದು ಒಬ್ಬ ಪೋಲೀಸನೆಂದನು

'' ನೀವು ಇಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವದಿದೆಯೆಲ್ಲವೇ ? '' ಅಧಿಕಾರಿಯು ವಿಚಾರಿಸಿದನು.

'' ಗೊತ್ತುಮಾಡಿದ ಕೂಲಿಯನ್ನು ಕೊಡಿರಿ ''

'' ಅವರು ಕೊಟ್ಟಷ್ಟು ಕೂಲಿಯನ್ನು ತಕ್ಕೊಳ್ಳಿರಿ ''

'' ನಾವು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದಿಲ್ಲ ''

'' ಸಾಯಿರಿ, ಏಳಿರಿ ಇಲ್ಲಿಂದ ''

''ಹೋಗುತ್ತೇವೆ. ಆದರೆ ನೆನಪಿರಲಿ. ಜಿಲ್ಹೆಯಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸಂಪು ಹಬ್ಬೀತು.''

" ಇನ್ನೂ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ರಾಜ್ಯವಿದೆ, ಹತ್ತಿದ ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಶಾಂತಗೊಳಿಸಲು. "

ಆದಿವಾಸಿಗಳೆಲ್ಲ ಹೋದರು. ನಾಲ್ಕೆಂಟು ಜನರನ್ನು ಪೋಲೀಸರು ಹಿಡಿದರು. ಮಡಿಕೆ, ಗಡಿಗೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ತಕ್ಕೊಂಡು ಆ ಆದಿನಿವಾಸಿಗಳು ಹೊರಟರು. ಮತ್ತು ಊರೂರಿಗೆ ಈ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿಸಿದರು. ಸಂಪು ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೂ ಹಬ್ಬಿತು; ಹುಲ್ಲಿಗೆ ಯಾರೂ ಕೈಹಚ್ಚಲೊಲ್ಲರು. ಕೊಯ್ದು ಹುಲ್ಲನ್ನು ಕಟ್ಟಲೊಲ್ಲರು. ಮೊದಲಿಗೇ ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದ ಹುಲ್ಲು ಮಳೆ ಬಂದರೆ ನಾಶವಾದೀತು. ಕೊಯ್ದು ಕಟ್ಟಿದ ಹುಲ್ಲನ್ನು ಒಯ್ಯಲು ಗಾಡಿಗಳು ಹೋಂತದಂತಾದವು. ಕೆಲವು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲಿಗೆ ಬೆಂಕಿಹಚ್ಚಿದ ಸುದ್ದಿಯೂ ತಿಳಿದುಬಂತು.

ಜಮೀನದಾರರು, ಹುಲ್ಲಿನ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು ಸುಮ್ಮನೆ ಕುಳಿತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಪಠಾಣರನ್ನು ಪೋಲೀಸರನ್ನು ಕರಕೊಂಡು ಕೂಡಲೆ ಯಾವದೊಂದು ಹಳ್ಳಿಗೆ ಹೋಗಿ, ನಿನಗೆ ಹಣವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದೆವು. ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬರುವಿಯೋ ಅಥವಾ ಹಿಡಕೊಂಡು ಹೋಗೋಣೋ, ಎಂದು ಹೆದರಿಕೆಯನ್ನು ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರು. ಪೋಲೀಸರೂ ಪಠಾಣರೂ ಕೆಲವರನ್ನು ಹೊಡೆದದ್ದೂ ಉಂಟು.

ಆದರೆ ಶುಕ್ರಿಯು ಎಲ್ಲಿದ್ದಳು ? ಒಂದು ದಿವಸ ಧನಜಿಭಾಯಿಯು ಅವಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ತರಿಸಿದನು. ಅವನ ಸೆರೆಯಲ್ಲಿ ಅವಳು ಸಿಕ್ಕಳು. ಹುಲಿಯ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಚಿಗರಿಯು ಸಿಕ್ಕಿತು.

" ನೀ ನನ್ನ ಹತ್ತಿರ ಇರು. ಮಂಗಳ್ಯಾನು ನಿನ್ನನ್ನು ಹೊಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ನೀನು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಇರು. ನೀನು ನನ್ನ ರಾಣಿ; ವನದೇವಿಯು. ನೀನು ನಿನಗೇನೂ ಕಡಿಮೆಯಾಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಹೊಟ್ಟೆತುಂಬ ಅನ್ನ, ಸುಂದರವಾದ ಸೀರೆ, ಮುಡಿಯಲು ಗುಲಾಬಿಯ ಹೂಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯೇ ಇರು ಶುಕ್ರೀ " ಎಂದನು. ಅವಳು ಅವನ ಕೈಯನ್ನು ಜೋರಿನಿಂದ ಕಡಿದಳು. ಧನಜಿಯು ಕೂಗಿದನು. ಆದರೆ ಅವನು ಉಚ್ಚ ತರಗತಿಯ ಮದ್ಯವನ್ನು ಸೇವಿಸಿದ್ದನು. ಆದರ ಮದವು ಅವನ ತಲೆಗೇರಿದ್ದರಿಂದ ಅವನಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯತ್ವವು ನಾಶವಾಗಿತ್ತು. ಕೇವಲ ಪಶುವಿನಂತೆ ವರ್ತಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವನು ಅವಳ ಸತೀತ್ವವನು. ಸೂರೆಗೊಂಡನು.

ದಿನಗಳುರುಳಿದವು. ಸಂಪು ಹೆಚ್ಚುವ ಲಕ್ಷಣಗಳು ತೋರಹತ್ತಿದವು. ಇಂಥ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಸರಕಾರವು ಕೈಹಾಕಿ ಸಂಪನ್ನು ಶಾಂತಗೊಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಕೆಲವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟರು.

ಅಂದು ಒಂದು ಸಭೆಯಿತ್ತು. ಸರಕಾರದ ಅಧಿಕಾರಿವರ್ಗವೂ ಜಮೀನದಾರರೂ, ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳೂ ಅವರ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರೂ ಆದಿನಿವಾಸಿಗಳ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರೂ ಒಂದೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದರು. ಅದರಲ್ಲಿ ಉದಾರವೃತ್ತಿಯ ಸಜ್ಜನರೂ ಇದ್ದರು. ಆದಿನಿವಾಸಿಗಳ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ನಿರಪೇಕ್ಷ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಸೇವೆ ಮಾಡತಕ್ಕಂಥವರೂ ಇದ್ದರು. ಭಾಷಣಕ್ಕೆ ಮೊದಲಾಯಿತು. ಕೂಲಿ ದರವು ಎಷ್ಟು ಇರಬೇಕು ಎಂಬ ಒಗ್ಗೆ ಚರ್ಚೆಯಾಗಿ, ಆ ವಿಷಯವು ಬಗೆಹರಿಯಿತು.

"ನಮ್ಮ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನು ಇವನು ಕಳೆದಿದ್ದಾನೆ. ಇದಕ್ಕೇನು ಮಾಡುವಿರಿ" ಎಂದು ಒಬ್ಬ ವೃದ್ಧನು ವಿಚಾರಿಸಿದನು. ಏನಾದರು ಸಾಕ್ಷಿಗಳಿವೆಯೇ ಎಂದು ಸರಕಾರಿಯ ಅಧಿಕಾರಿಯು ಕೇಳಿದನು.

"ಹುಡುಗ ಹುಟ್ಟಿದ ಮೇಲೆ ಸಾಕ್ಷಿಯೇ" ಎಂದು ಒಬ್ಬ ಆದಿ ನಿವಾಸಿಯು ಹಲ್ಲು ಕಡಿಯುತ್ತ ಸಂತಾಪದಿಂದ ನುಡಿದನು.

"ಈ ಧನಜೀಶೇಟನು ಪಾಪವನ್ನು ಮಾಡಿರುವನೋ ಇಲ್ಲೋ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿರಿ. ಮಂಗಳ್ಯಾನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಶುಕ್ರಿಯನ್ನು ಈತನ ಪಠಾಣನು ಓಡಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋದ, ಮತ್ತು ಒಂದು ದಿನ ಅಡವಿಯಲ್ಲಿ ಅವಳನ್ನು ತಂದು ಬಿಟ್ಟನು. ಆವಳು ಅಳುತ್ತಿದ್ದಳು. ಆತ್ಮಹತ್ಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲುದ್ಯುಕ್ತ ಳಾಗಿದ್ದಳು ಆ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಮಂಗಳ್ಯಾನು ತುರಂಗದಲ್ಲಿದ್ದನು. ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಮಾನ ಮರ್ಯಾದೆ ಸುರಕ್ಷಿತ ಉಳಿಯುವದಿಲ್ಲ. ನಾವೇನು ಪಶುಗಳೇ?" ಎಂದು ವೃದ್ಧನು ಗದ್ದರಿಸಿದನು.

"ಈಗ ನೀವು ಅನ್ನುವದೇನು" ಒಬ್ಬ ಜಮೀನುದಾರನೆಂದನು.

"ನ್ಯಾಯ ಬೇಕು" ಎಂದು ಆ ಮುದುಕನು ಹೇಳಿದನು.

"೧೦೦ ನೂರು ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ದಂಡವೆಂದು ಶುಕ್ರಿಗೆ ಧನಜೀ ಶೇಟನು ಕೊಡಬೇಕು" ಎಂದು ಅಧಿಕಾರಿಯು ಹೇಳಿದನು.

“ಯಾವನಾದರೊಬ್ಬ ಆದಿವಾಸಿಯು ಜಮೀನದಾರನೊಬ್ಬನ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಓಡಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿದ್ದರೆ, ಅವಳ ಸತೀತ್ವವನ್ನು ಹರಣಮಾಡಿದ್ದರೆ, ಆ ಜಮೀನದಾರನ ಹೆಂಡತಿಗೆ ದಂಡವೆಂದು ಆದಿವಾಸಿಯು ೧೦೦ ರೂಪಾಯಿ ಕೊಡಬೇಕು ಎಂದು ನೀವು ಅನ್ನುತ್ತಿದ್ದಿರೊ? ನೀವು ಆ ಆದಿವಾಸಿಗೆ ೪–೮ ವರ್ಷಗಳ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದಿರಿ. ಆದಿವಾಸಿಗಳ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಮರ್ಯಾದೆಗೆ ಏನೂ ಬೆಲೆಯಿಲ್ಲವೆ?” ಎಂದು ಒಬ್ಬ ಆದಿವಾಸಿ ಸೇವಕನು ಅಂದನು

“ದಂಡವೆಂದರೆ ಹಣದ ಪ್ರಶ್ನೆಯಲ್ಲ. ಒಂದೇ ರೂಪಾಯಿ ಇರಲಿ ಅಥವಾ ೧೦೦ ರೂಪಾಯಿ ಇರಲಿ. ಅದಕ್ಕೇ ಬೆಲೆಯಿಲ್ಲ ಎಷ್ಟೋಸಾರೆ ಶ್ರೀಮಂತರಿಗೆ ಒಂದು ಪೈ ದಂಡ ಮಾಡಿದ ಉದಾಹರಣೆಗಳುಂಟು. ದಂಡ ಮಾಡಿದ ಒಂದೇ ಒಂದು ಪೈಯು ದಂಡಕೊಡುವವನ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ಹರಣ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಅವನು ಮಾಡಿದ ಪಾಪವನ್ನು ಮುಚ್ಚುವದಿಲ್ಲ ನಾವು. ಏನು, ಧನಜೀಶೇಟರೆ” ಅಧಿಕಾರಿಯು ಒಳ್ಳೇ ಶಿಸ್ತಿನಿಂದ ವಿಚಾರಿಸಿದನು.

“ನಾನಂತೂ ನಿರಪರಾಧಿ. ಪಾಪವನ್ನು ಮಾಡಿರುವದಿಲ್ಲ, ೧೦೦ ರೂ. ಕೊಡಲು. ತಾವು ವಿಧಿಸುತ್ತೀರೆಂದ ಮೇಲೆ ಕೊಡುತ್ತೇನೆ. ಆದರೆ ಆ ಶುಕ್ರಿಯು ನೀಚಳು. ಅಡವಿಯಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಈಕೆಯೆ ‘ನನ್ನ ಗಂಡನು ನನಗೆ ದಿನಾಲು ಹೊಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಸಿಂದೀ ಕುಡಿಯುತ್ತಾನೆ ಇದರಿಂದ ನನ್ನನ್ನು ಮುಕ್ತಮಾಡಿರಿ’ ಎಂದು ತಾನೇ ಬೇಡಿಕೊಂಡಳು. ಈ ಪೀಡೆಯೇ ಬೇಡವೆಂದೆ. ಆದರೆ ಆಕೆ ತಾನಾಗಿಯೇ ನನ್ನ ಮನೆಗೆ ಬಂದಳು. ನಾನು ಆಕೆಯನ್ನು ಮರಳಿ ಅಡವಿಗೆ ಒಯ್ದು ಬಿಟ್ಟೆನು. ಈ ಜನರಿಗೆ ನಿಜ ಸಂಗತಿಯು ತಿಳಿದಿಲ್ಲ, ಕಾಡು ಜನರು.” ಧನಜೀಶೇಟನೆಂದನು.

“ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ಮಾತಾಡಿರಿ” ಎಂದನು ವೃದ್ಧ.

“ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದೇನು ಮಾತಾಡುವದು?” ಧನಜೀಶೇಟನು ಸಿಟ್ಟಿಗೆದ್ದನು.

“ಕಾಡು ಜನರು ನಾವಲ್ಲ, ನೀವು. ಬಡಜನರ ರಕ್ತದಿಂದ ಬಾಳುವಂಥವರು, ಹೆಂಗಸರ ಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನು ಕಳೆಯುವಂಥವರು. ನಿಮಗೆ

ರೀತಿ ನೀತಿಗಳಿಲ್ಲ, ಕೊಟ್ಟ ಮಾತಿನ ಬೆಲೆಯನ್ನಿಡದವರು, ಕೊಟ್ಟ ಅವಧಿಯು ಹಾಗೂ ಮಾಡಿದ ಕರಾರುಗಳ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ಇಲ್ಲದವರು. ಇಂಥ ನೀವು ಕಾಡು ಜನರು. ಬಂಗಲೆಯಲ್ಲಿರುವಂಥವರು, ಬ್ರ್ಯಾಂಡಿಯನ್ನು ಕುಡಿಯುವಂಥ ನೀವು ಕಾಡು ಜನರು. ನಾವು ಕಾಡುಜನರಲ್ಲ. ನಾವು ದೇವರಿಗೆ ಅಂಜಿ ನಡೆಯುತ್ತೇವೆ.” ಎಂದನು ವೃದ್ಧ.

“ಹೋಗಲಿ ಬಿಡಿರಿ, ಆದದ್ದನ್ನು ಮರೆತುಬಿಡಿರಿ. ಕೂಲಿಯ ದರವು ಹೊಸದಾಗಿ ನಿಶ್ಚಯ ಮಾಡಿದೆಯಲ್ಲವೆ? ಧನಜೀಶೇಟ, ನೀವು ಒಂದು ನೂರು ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಶುಕ್ರೀ ಅಥವಾ ಮಂಗಳ್ಯಾನ ಕಡೆಗೆ ಕಳಿಸಿರಿ. ಮಂಗಳ್ಯಾ ಮುಂತಾದವರನ್ನೆಲ್ಲ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಲಾಗುವದು. ಸಂಪನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಡಿರಿ. ಶಾಂತಿಯನ್ನು ಕಾಯಿರಿ” ಅಧಿಕಾರಿಯೆಂದನು.

ಆದಿವಾಸಿಗಳು ಹೋದರು. ದೊಡ್ಡ ಜನರು ಕೂಡಿದ್ದರು. ಫರಾಳದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವಿತ್ತು. ಚಹಾ, ಹಣ್ಣು–ಹಂಪಲಗಳೂ ಬಿಸ್ಕಿಟ್ಟೂ ಅವಲಕ್ಕಿಯೂ ಇದ್ದವು

“ಕಟ್ಟ ಕಡೆಗೆ ನ್ಯಾಯವು ವರ್ಗಪೋಷಿತವೇ ಇರುತ್ತದೆ” ಎಂದು ಆದಿವಾಸಿ ಸೇವಕನೆಂದನು.

“ನೀವು ಸಹ ವರ್ಗಯುದ್ಧದ ಮಾತನಾಡಹತ್ತಿದಿರಿ. ಆಶ್ಚರ್ಯ” ಎಂದನು ಅಧಿಕಾರಿ.

“ಧನಜೀಶೇಟನು ಸ್ತ್ರೀಯರ ಮೇಲೆ ಅತ್ಯಾಚಾರ ಮಾಡಿದನು. ನೀವು ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅವನಿಗೆ ಒಂದು ನೂರು ರೂಪಾಯಿ ದಂಡವನ್ನು ವಿಧಿಸುತ್ತೀರಿ. ಬಡವರ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಮರ್ಯಾದೆಗೆ ನ್ಯಾಯಸಭೆಯಲ್ಲಿ ನೀವು ಕೊಡುವ ಬೆಲೆಯು ಇದೆಯೋ? ಎಲ್ಲೆಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಇದೇ ರೀತಿ. ಅಮೇರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ನಿಗ್ರೋನು ಅಮೇರಿಕನ್ನ ತರುಣಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಸಾಕು, ಅವನನ್ನು ಸುಟ್ಟುಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಅಮೇರಿಕನ್ ತರುಣರು ನಿಗ್ರೋ ತರುಣಿಯನ್ನು ಬಲಾತ್ಕರಿಸಿದರೆ ಅವನನ್ನು ಸುಡುವರೇನು? ೫–೧೦ ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಜೇಲಿಗಾದರೂ ಕಳಿಸುವರೇನು? ಇಲ್ಲ. ಯಾವನು ಶ್ರೀಮಂತನೋ ಅವನಂತೆಯೇ ನ್ಯಾಯ. ಕಾಯಿದೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಎಲ್ಲವೂ ಒಂದೇ ಎಂಬುದು ಸುಳ್ಳು. ಶ್ರೀಮಂತರು ಬ್ಯಾರಿಸ್ಟರರನ್ನಿಡಬಹುದು! ಬೇಕಾದ್ದನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸ ಹುದು

ಆದರೆ ಬಡವರಿಗೆ ಕಾಯಿದೆಯಿಂದ ಸಿಗುವ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಯಾರೂ ಕೊಡುವದಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲವೂ ಸುಳ್ಳಿದೆ" ಎಂದು ಆ ಸೇವಕನೆಂದನು.

"ನೀವು ಇನ್ನೂ ನಿಜವಾದ ಗಾಂಧೀ ಮತಾನುಯಾಯಿಗಳಾಗಿಲ್ಲ" ಒಬ್ಬ ಶೇಟನೆಂದನು.

"ಯುದ್ಧದ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂಬೈಯಲ್ಲಿ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯನ್ ಸೋಲ್ಜರರು ಪುಂಡಾಟಿಕೆಯನ್ನು ಸುರುವು ಮಾಡಿದಾಗ ಮಹಾತ್ಮಾಗಾಂಧಿಯವರು ಹಿಂಸೆಯು ಅಹಿಂಸೆಯು ಪ್ರತಿಸ್ಪರ್ಧಿಯಲ್ಲ." ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. 'ಸತೀತ್ವದ ರಕ್ಷಣೆಯಾಗಲೇಬೇಕು' ಗಾಂಧೀತತ್ವವನ್ನು ನನಗೆ ಉಪದೇಶಿಸುವ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ." ಎಂದು ಆ ಆದಿವಾಸಿ ಸೇವಕನು ಅಂದನು.

"ಹೋಗಲಿ ಬಿಡಿರಿ. ಆ ಆದಿವಾಸಿಗಳು ಹೋದರಲ್ಲವೇ? ಅವರಿಗೆ ಒಂದು ನೂರು ರೂಪಾಯಿಗಳೆಂದರೆ ಐದು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು. ಸುಮ್ಮನೆ ನಾವು ವಾದಿಸುವದರಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನವೇನು? ಈಗ ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಹೋಗೋಣ" ಎಂದನು ಅಧಿಕಾರಿ.

× × × ×

ಶುಕ್ರಿಯು ಚಿಂತಿತಳಾಗಿದ್ದಳು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಅವಳ ಮೋರೆಯ ಮೇಲೆ ಕಳೆಯೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಬಡಜನರು ದುಃಖವನ್ನು ನೆನಿಸುತ್ತ ಎಂದೂ ಕೊಡುವದಿಲ್ಲ. ಒಂದು ರೀತಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ, ತಮ್ಮ ಜೀವಮಾನದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅವರು ಎಚ್ಚರವಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತಾರೆ. ದುಃಖದ ಆವೇಗವನ್ನು ತೋರುವದು ಶಿಷ್ಟ ಜನರ ಪದ್ಧತಿಯಾಗಿದೆ. ಬಡವರು ದುಃಖಕ್ಕೆ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಅವರು ಬಾಳುವದೇ ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಸಾದಾ ಹೂವನ್ನು ನೋಡಿ; ಸುಂದರ ಪಕ್ಷಿಯನ್ನು ನೋಡಿ, ಯಾವದಾದರೊಂದು ಮೀನ ಸಿಕ್ಕರೆ ಸಿಂದಿಯು ಸಿಕ್ಕರೆ—ದುಃಖವನ್ನು ಮರೆತು ನಗುವರು. ಆನಂದಿತರಾಗುವರು. ಆದರೆ ಶುಕ್ರಿಯು ಹೀಗೇಕೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ? ಸ್ವಭಾವದಿಂದ ಅವಳು ಯಾವಾಗಲೂ ಹಸನ್ಮುಖಿ. ಅವಳು ಇನ್ನೂ ಗಿಡಗಳನ್ನು ಹತ್ತುವಳು ಟೊಂಗೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಜೋಕಾಲಿಯಾಡುವಳು. ಅವಳು ಅಡವಿಯ ಹೂಗಳನ್ನು ತರುವಳು, ಹಾಗೂ ಅವುಗಳನ್ನು ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಮುಡಿಯುವಳು. ಆದರೆ

ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಅವಳು ಈ ಹುಡುಗಾಟಿಕೆಯಲ್ಲ ಮಾಯವಾಗಿದೆ ಏನಾಗಿವೆ? ಅವಳ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಬಂದ ಸಂಕಟವಾವುದು ?

ಆ ದಿವಸ ಅವಳ ಗಂಡನು ಆನಂದದಲ್ಲಿದ್ದ. ಮಂಗಳ್ಯಾನು ಶುಕ್ರಿಯ ಕಡೆಗೆ ನೋಡಿ ನಕ್ಕನು, ಅವನಿಗೆ ಆನಂದವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಶುಕ್ರಿಯ ಮುಖವು ಖಿನ್ನವೂ ಉದಾಸೀನವೂ ಆಗಿತ್ತು. ಅವನ ಆನಂದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ, ಅವಳ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಆನಂದ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗೇಕಾಗಿರಬಹುದು ?

" ಎಲೆ, ಸ್ವಲ್ಪ ನಗು ನೋಡೋಣ! ನಾನು ನಗುತ್ತಿದ್ದೇನೆ, ಆದರೆ ನಿನ್ನ ಮೋರೆಯು ಒಣಗಿರುವದೇಕೆ? ನಿನಗೆ ಬಹಳ ದಿನಗಳಿಂದ ಹೊಡೆತ ಬಿದ್ದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಿಟ್ಟಿಗೆದ್ದಿರುವಿಯಾ? ಕಪಾಳಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೆ ನಗುವಿಯಾ? ಹೆಂಗಸರನ್ನು ನಗಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರೆ ಅವರು ಅಳುತ್ತಾರೆ. ಅವರನ್ನು ಅಳಿಸಬೇಕೆಂದರೆ ನಗುತ್ತಾರೆ. ನಾನು ಹೊಡೆಯುವದರಿಂದ ನಿನಗೆ ಆನಂದವಾಗುವದು. ಅಲ್ಲವೇ? ಮಾತಾಡು ನೋಡಿ "

ಶುಕ್ರಿಯು ಮಾತನಾಡಲಿಲ್ಲ. ಅವಳು ಗುಡಿಸಲನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಗೆ ಹೋದಳು. ಶೂನ್ಯ ಮನಸ್ಕಳಾಗಿ ಅವಳು ಎತ್ತಲೋ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಮಂಗಳ್ಯಾನು ಬೆನ್ನ ಹಿಂದೆಯೇ ಬಂದ. ಒಂದು ಗಿಡದ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಅವಳು ಮೋರೆ ತಿರುವಿ ಕೂತಿದ್ದಳು. ಅವನು ಮೆಲ್ಲನೆ ಹೋಗಿ ಅವಳ ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಿದನು.

' ಏನಿದು ? ಅಳುತ್ತಿರುವಿಯಾ ? ನಿನಗೆ ಆದುದಾದರೂ ಏನು ? ಏನೆ, ನೀನು ಬಸಿರಾದುದನ್ನು ನೋಡಿ ನನಗೆ ಬಹಳ ನಗೆ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ನನ್ನ ಆನಂದವು ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿಸದಾಯಿತು ಶುಕ್ರಿಗೆ ಮಗುವಾಗುವದೆಂದು, ನಾನು ಸಂತೋಷದಲ್ಲಿದ್ದೆ. ಹೀಗೇಕೆ ಅಳುವಿ ? ನಿನಗೆ ಚಿಂತೆ ಯಾತರದು ? ಆ ಪಾದ್ರಿಯ ಆಸ್ಪತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ನಿನ್ನನ್ನು ಒಯ್ದಿಡುವೆನು. ಶುಕ್ರಿ, ಚಿಂತೆ ಮಾಡಬೇಡ. ಮಗುವಿಗಾಗಿ ಈ ಗಿಡಕ್ಕೆ ಜೋಕಾಲಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟೋಣ. ಅವನಿಗಾಗಿ ಹಾಡನ್ನು ಹಾಡೋಣ. ಅಳಬೇಡ. "

ಈ ಬಗೆಯಾಗಿ ಸಮಾಧಾನ ಮಾಡುತ್ತ ಅವನು ಅವಳ ಕಣ್ಣೊರೆಸಿದನು. ಇಬ್ಬರೂ ಅಲ್ಲಿದ್ದರು. ಬೆಳದಿಂಗಳು ಬಿದ್ದಿತು. ದೂರದಲ್ಲಿ ನಾಯಿಗಳು ಒದರುತ್ತಿದ್ದವು. ಶುಕ್ರಿಗೆ ಮತ್ತೆ ದುಃಖವು ಒತ್ತರಿಸಿತು.

" ಏನೆ, ನಿನಗೆ ಅಳಲಿಕ್ಕೇನಾಯಿತು ? "

" ನಿಮಗೆ ಹೇಳತಕ್ಕ ಸಂಗತಿಯೊಂದಿದೆ "

" ಏನದು ? "

" ನೀವು ಕೇಳುವಿರಾ ? "

" ಕೇಳುತ್ತೇನೆ "

" ಹತ್ತು ಹದಿನೈದು ದಿನಗಳ ವರೆಗೆ ಎಲ್ಲಿಗಾದರೂ ಹೋಗಿರಿ ? "

" ಏಕೆ ? "

" ಅಂದರೆ ನಾನು ಸುಖವಾಗಿ ಹಡೆದೇನು. ನೀವು ಬರುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮಗುವಾಗಿರುವದು "

" ನಾನಿದ್ದರೆ ನಿನಗೆ ಹೆದರಿಕೆಯಾಗುವದೇ ? "

" ಹೌದು "

" ಆದರೆ ನೀನು ಒಬ್ಬಳೇ ಇರುವಿಯಾ ? "

" ಇರುವೆ "

" ಧನಜಿಯು ಬಂದರೆ ? "

" ಅವನ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಕೊಂಡೇನು ? "

" ಆವಾಗ್ಗೆ ಯಾಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ ? "

" ಅವನಿಗೆ ಎಂದೆಂದಿಗೂ ನೆನಪಿರುವಂತೆ ಆ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ಕಡಿದಿದ್ದೇನೆ. ನೀಚ, ದುಷ್ಟ "

" ಶುಕ್ರೀ ನಿಜವಾಗಿ ನಾನು ಹೋಗಬೇಕೆ ? ನಿನಗೆ ವೇದನೆಗಳು ಆಗ ಬಹುದು ಧೈರ್ಯಕೊಡುವವರಾರು ? "

" ಆ ವೇದನೆಗಳಿಂದ ನನಗೆ ಸುಖವಾಗುವದು. ಯಾಕಂದರೆ ಮಗುವು ಜನಿಸುವದು "

" ನೀನು ಗಂಡು ಹಡೆಯುವಿಯೋ ? ಅಥವಾ ಹೆಣ್ಣೋ "

" ನಾನು ಏನು ಹೇಳಲಿ ? "

" ಮಗುವಿನ ಬಣ್ಣ ಹೇಗಿರಬಹುದು. ಕಪ್ಪೋ ಅಥವಾ ಕೆಂಪೋ ? "

" ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಕಪ್ಪಾಗಿದ್ದೇವೆ "

" ಶುಕ್ರೀ ನಾನು ಹೋಗಲ್ಯಾ ? "

" ಹೋಗು "

" ಮಂಗಳ್ಯಾನು ನಿಜವಾಗಿ ಹೊರಟು ಹೋದನು ಆ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಶುಕ್ರಿಯೊಬ್ಬಳೇ ಇದ್ದಳು ರಾತ್ರಿ ಕಳೆದು ಬೆಳಗಾಯಿತು. ಆವಳು ಗುಡಿಸಲ ದಲ್ಲಿದ್ದಳು. ಕಲವು ಗಡ್ಡೆಗಳನ್ನು ಬೇಯಿಸಿ ಅವಳು ತಿಂದಳು. ತಪ್ಪಲುಪಲ್ಲೆ ಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಆಡು ಕುರಿಗಳಂತೆ ಆವಳು ತಿಂದಳು

ಮೂರನೇ ಪ್ರಹರದಲ್ಲಿ ಆವಳು ಬೇನೆ ತಿನ್ನಹತ್ತಿದಳು ಆವಳು ಅಲ್ಲಿ ತಳಮಳಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ಹತ್ತರ ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ. ಹುಡುಗ ಹುಟ್ಟುವನು! ಒಬ್ಬ ಅಜ್ಜಿಯಿಂದ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಆವಳು ಕೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಳು. ಗಳದ ಚೂರಿ ಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಇಟ್ಟಿದ್ದಳು. ಆವಳು ನಡಗುತ್ತಿದ್ದಳು. ಉಸಿರುಕಟ್ಟಿತು. ಹತ್ತರ ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ. ಇತ್ತಕಡೆಗೆ ಗೂಗೆ ಒದರುತ್ತಿತು. ಮತ್ತು ದೂರದಲ್ಲಿ ನಾಯಿ ಭೋ ಭೋ ಎಂದು ಕೂಗುತ್ತಿತ್ತು ಶುಕ್ರಿಯ ಲಕ್ಷವು ಹಡೆಯು ವದರ ಕಡೆಗಿತ್ತು ಮಗುವು ಹುಟ್ಟಿತು! ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದ ಹುಡುಗ, ಶುಕ್ರಿಯು ಚೀರಿಕೊಂಡಳು. ಆವಳು ಆ ಹುಡುಗನನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಒಗೆದಳು! ಅದು ಅಳಹತ್ತಿತು.

× × × ×

ಇಂದು ಮೂರನೆಯ ದಿನ! ರಾತ್ರಿಯ ಸಮಯ. ಶುಕ್ರಿಯು ಎದ್ದಿದ್ದಾಳೆ ಅವಳು ಕೈಯ್ಯಲ್ಲಿ ಏನನ್ನೋ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾಳೆ. ಆಕೆ ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುವಳು? ಆವಳು ನಡಗುತ್ತಿದ್ದಳು. ಒಮ್ಮೆಲೆ ಅವಳ ಕೈಯಿಂದ ಏನೋ ಕೆಳಗೆ ಬಿತ್ತು. ಅದು ಏನಿರಬಹುದು? ಅದು ಸಜೀವವೇ, ನಿರ್ಜೀವವೇ? ಸಪ್ಪಳವಿಲ್ಲ. ಅಳುವಿಲ್ಲ, ಆ ಮಗು ಜೀವಂತವಿಲ್ಲವೇಕೇ? ಅದರ ಕುತ್ತಿಗೆ ಹಿಚುಕಿದವರಾರು? ಶುಕ್ರೀ ನೀನೇನು ಮಾಡಿದೆ?

ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಯಾರೋ ಬರುತ್ತಿರುವರೆಂದು ಆವಳಿಗೆ ಆನಿಸಿತು. ಆವಳು ಗಾಬರಿಯಾದಳು. ಬ್ಯಾಟರಿಯ ಬೆಳಕು ಬಿತ್ತು ಆವರು ಪೋಲೀಸರು. ಆವಳು ಬಗ್ಗಿದಳು ಅವರು ಹತ್ತರ ಬಂದರು.

" ಯಾರವರು? " ಯಾರೋ ಒದರಿದರು.

ಶುಕ್ರಿಯು ಅಳತೊಡಗಿದಳು. ಪೋಲೀಸರು ಆವಳನ್ನು ಸುತ್ತುಗಟ್ಟಿದರು

" ನೀನು ಯಾರು ? ಅಳುವಿಯೇಕೆ ? "

" ನನ್ನ ಕೂಸು ಸತ್ತಿತು. "

ಪೋಲೀಸರು ಅರಿವೆಯಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಿದ್ದ ಆ ಕೂಸಿನ ಕಡೆಗೆ ನೋಡಿದರು. ಅದು ಸತ್ತ ಕೂಸು. ಕೆಂಪು ಕೆಂಪಾದ ಕೂಸು. ಪೋಲೀಸರು ಆಶ್ಚರ್ಯ ಚಕಿತರಾದರು.

" ಈ ಕೂಸು ಯಾರದು ? "

ಶುಕ್ರಿಯು ಮಾತನಾಡಲಿಲ್ಲ. ಅವಳು ಅಳುತ್ತಿದ್ದಳು. ನಡುಗುತ್ತಿದ್ದಳು

" ಏನ್ನೆ ಯಾರ ಕೂಸಿದು ? "

" ನನ್ನದು. "

" ನಿನ್ನ ಕೂಸೇ ? ಇಷ್ಟು ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದ್ದು ? ನಿನ್ನ ಗಂಡನು ಕೆಂಪ ಗಿದ್ದನೇನು ? "

" ಈ ಕೂಸು ನನ್ನದು; ಆದರೆ ನನ್ನದಲ್ಲ. "

" ಇದ ನ.ಗತಿಯೇನು ? "

" ಧನಜೀಶೇಟನನ್ನು ಕೇಳಿರಿ " ಅವಳು ಅಳಹತ್ತಿದಳು.

" ನೀನು ಈ ಕೂಸನ್ನು ಕೊಂದೆಯಾ. ಹೌದೋ, ಅಲ್ಲವೋ ? "

" ಅಂದಮೇಲೆ ಜೀವದಿಂದ ಹೇಗಿಡಲಿ ? ನನ್ನ ಅಪಮಾನದ ಚಿನ್ಹವಿದು! ಜನರು ನನಗೆ ಏನೆಂದಾರು ? ನನ್ನ ಜಾತಿಗೆ ಇಂಥ ಶಿಶುವು ಬೇಡ. ಇದು ಶ್ರೀಮಂತರ ಕೂಸು. ಬಡವರ ರಕ್ತವನ್ನು ಹೀರುವವರ ಬೀಜವಿದು. ಈ ಕೂಸು ನನಗೆ ಬೇಡ. ನಾನು ಮೋರೆಯನ್ನು ಹೇಗೆ ತೋರಿಸಲಿ ? ಕಪ್ಪಾದ ಕೂಸು ಹುಟ್ಟಲೆಂದು ನಾನು ದೇವರಿಗೆ ಮೊರೆಯಿಡುತ್ತಲಿದ್ದೆ. ನನ್ನ ಗಂಡನ ಕೂಸು. ಆದರೆ ಧನಜಿಯ ಪಾಪವು ಫಲಿಸಿತು. "

" ಪೋಲೀಸರು ಅವಳನ್ನು ಹಿಡಿದರು. ಆ ಕೂಸನ್ನು ಸಂಗಡ ತೆಗೆದು ಕೊಂಡರು. ಅವಳು ಜೇಲಿನಲ್ಲಿದ್ದಳು. ಧನಜೀಶೇಟನು ಸಾವಿರಾರು ರೂಪಾಯಿ ಗಳನ್ನು ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಕೊಟ್ಟನು ಕೂಸು ಹುಗಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಹುಡುಗನ ಸಾಕ್ಷಿಯನ್ನು ದೂರ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಶುಕ್ರಿಯ ಮೇಲೆ ಖಟ್ಲೆಯನ್ನು ಹಾಕಲಾಯಿತು. ಇವಳು ತನ್ನ ಕೂಸನ್ನು ಕೊಂದಳೆಂಬ ಆರೋಪವು ಅವಳ

ಮೇಲೆ ಇಡಲಾಯಿತು. ಶುಕ್ರಿಗೆ ಏಳು ವರ್ಷಗಳ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸಲಾಯಿತು.

ಮಂಗಳ್ಯಾನು ಎಲ್ಲಿದ್ದಾನೆ? ಅವನಲ್ಲಿ ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಬುದ್ಧಿ ಹೊತ್ತತೊಡಗಿದೆ. ' ಧನಜೀಶೇಟನನ್ನು ಚೂರುಮಾಡುವೆ, ಅಂದರೇನೆ ಮಂಗಳ್ಯಾನೆಂಬ ನನ್ನ ಹೆಸರು ಸಾರ್ಥಕ ' ಎಂದು ಅವನು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಗೈದನು. ಒಂದು ದಿವಸ ರಾತ್ರಿಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಬಂಗಲೆಯ ಅಂಗಳದಲ್ಲಿ ಧನಜೀಶೇಟನು ಕುಳಿತಿದ್ದನು. ಕೈಯ್ಯಲ್ಲಿ ಹೂಗಳಿದ್ದವು. ಮಂಗಳ್ಯಾನು ಸೆರೆಕುಡಿದು ಮತ್ತನಾಗಿದ್ದನು ಅವನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೊಡ್ಲಿಯಿತ್ತು. ಅವನು ಒಳಗೆ ಬಂದನು ಧನಜೀಶೇಟನ ತಲೆಗೆ ಕೊಡ್ಲಿಯಿಂದ ಹೊಡೆದನು. ಒಂದು ಭಯಂಕರವಾದ ಚೀರಾಟ. ಪುನಃ ಹೊಡೆದನು ಧನಜೀಶೇಟನು ಸತ್ತು ಬಿದ್ದನು. ಮನೆಯಲ್ಲಿಯ ಜನರು ಓಡುತ್ತ ಬಂದರು. ಗಾಡಿಗಳೂ, ಜನರೂ ಓಡಿಬಂದರು. ಅಲ್ಲಿಯ ದೃಶ್ಯವನ್ನು ಯಾರು ವರ್ಣಿಸುವರು?

× × × ×

ಮಂಗಳ್ಯಾನ ಖಟ್ಲೆಯನ್ನು ವಿಚಾರಮಾಡಿ ಅವನಿಗೆ ಗಲ್ಲಿನ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕೊಡಲಾಯಿತು. ಜೇಲಿನಲ್ಲಿಯ ಫಾಸೀ ಶಿಕ್ಷೆಯ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಅವನಿದ್ದಾನೆ ಶುಕ್ರಿಯು ಭೆಟ್ಟಿಯಾದರೆ ಒಳಿತಾದೀತೆಂದು ಅವನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬಂತು. ಒಂದು ದಿನ ಅವನು ಜೇಲಿನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದನು. ಶುಕ್ರಿಯು ಅದೇ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿಯ ಹೆಂಗಸರ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದಳು. ಅವಳು ಎಲ್ಲ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಕೇಳಿದ್ದಳು. ಅವಳು ಬಹುಶಃ ಊಟವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವಳ ಜೀವನದಲ್ಲಿಯ ಆನಂದವೆಲ್ಲ ಹೊರಟು ಹೋಗಿತ್ತು.

ಫಾಶೀ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಮಂಗಳ್ಯಾನು ಕುಳಿತಿದ್ದಾನೆ. ಮತ್ತು ಶುಕ್ರಿಯು ಹೊರಗೆ ನಿಂತಿದ್ದಾಳೆ. ಎದುರಿಗೆ ಪೋಲೀಸರಿದ್ದಾರೆ.

" ಶುಕ್ರೀ, ಅಳಬೇಡ. ಯಾವ ಪಾಪಿಯು ತನ್ನ ಪಾಪದ ಕುರುಹು ದೂರಮಾಡಿ, ನಿನ್ನ ಹೆಸರನ್ನು ಕೆಡಿಸಿ, ನಿನಗೆ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕೊಡಿಸಿದನೋ ಅವನನ್ನು ನಾನು ಕೊಂದಿದ್ದೇನೆ. ನಾನು ಸುಖದಿಂದ ಸಾಯುವೆನು ನಿನ್ನ ಹಾದಿಯನ್ನು ಕಾಯುತ್ತ ಮೇಲೆ ಕೂಡುವೆನು. ಅಲ್ಲಿ ಭೆಟ್ಟಿಯಾಗೋಣ,

ನಗೋಣ, ಆಡೋಣ. ಕಣ್ಣೀರನ್ನು ಒರಿಸಿಕೋ. ಅಡವಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ನಗುತ್ತಲಿದ್ದೆಯೋ ಹಾಗೆಯೇ ಒಮ್ಮೆ ನಗು ನೋಡೋಣ. ನಿನ್ನ ಪ್ರೀತಿಗಾಗಿ ನಾನು ಸಾಯುತ್ತಲಿದ್ದೇನೆ. ಮಂಗಳ್ಯಾನು ನಿನ್ನನ್ನು ಎಂದಾದರೂ ಹೊಡೆದಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ಮರೆತುಬಿಡು. ಶುಕ್ರೀ. ಒಂದು ದಿನ ನಿನ್ನನ್ನು ಗಿಡಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿ ನಾನು ಮಲಗಿದ್ದೆ. ನಾನು ಸೆರೆಗುಡಿದು ಬಂದಿದ್ದೆ. ಮನುಷ್ಯತ್ವ ವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಪಶುವಾಗಿದ್ದೆ. ಆದರೆ ಮೂರನೆ ದಿನ ನಾನು ನಿನ್ನನ್ನು ಮುದ್ದಿಟ್ಟೆ. ನೀನು, ಮಂಗಳ್ಯಾನು ಮಾಡಿದ ಕೆಟ್ಟತನವನ್ನು ಮರೆ. ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನು ನೆನೆಸು." ಅವನಿಗೆ ಮಾತಾಡಲು ಆಗಲಿಲ್ಲ.

"ನಾನು ಹೇಗೆ ಜೀವಿಸಲಿ? ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ನಾನು ಅಲ್ಲಿ, ನೀವು ಇಲ್ಲಿ. ಇದೇ ಪ್ರಕಾರವೇ ಇದ್ದಿದ್ದರೆ ಸ್ವಲ್ಪಾದರೂ ಆಶೆಯಿತ್ತು. ಆದರೆ ನೀವು ಹೊರಟೇಹೋಗುವಿರಿ? ನನ್ನ ಪ್ರಾಣವೂ ಹೋಗಲಿ!" ಈ ಪ್ರಕಾರ ಮಾತ ನಾಡುತ್ತ ಶುಕ್ರಿಯು ಅಳಹತ್ತಿದಳು.

ಫಾಶಿಯಾಗಲು ಎರಡು ದಿನದ ಅವಕಾಶವಿತ್ತು. ಶುಕ್ರಿಯು ಊಟ ವನ್ನು ಬಿಟ್ಟಳು. ಅವಳು ಒಂದೇ ತುತ್ತು ಮಾತ್ರ ಉಂಡು ಏಳುವಳು. ಅವಳ ಪ್ರಾಣವೂ ಹೋಗುವದೇ? ಮಂಗಳ್ಯಾನು ಮತ್ತನಾಗಿದ್ದನು. ಆವನು ಹಾಡಹತ್ತಿದನು.

ನಿನ್ನ ನನ್ನ ಪ್ರೀತಿ
ನನಗೆ ಇಲ್ಲ ಭೀತಿ
ಫಾಸಿ ಹಗ್ಗ ಹಾರ
ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳೋಣ ಬಾರ

"ಮಂಗಳ್ಯಾನ ಮರಣ ಸಮಯವು ಸಮೀಪಿಸಿತು. ದೇವರ ನಾನು ವನ್ನು ಸ್ಮರಿಸು" ಎಂದು ಶಿಪಾಯಿಯು ಹೇಳಿದನು.

"ನಾನು ದೇವರ ಹೆಸರನ್ನೇಕೆ ಉಚ್ಚರಿಸಲಿ? ನಾನೇನು ಪಾಪ ಮಾಡಿರುವೆನೇ? ಪಾಪ ಮಾಡಿದವರು ದೇವರ ಹೆಸರನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸುವರು. ನಾನು ಶುಕ್ರಿಯ ಹೆಸರನ್ನುಚ್ಚರಿಸುವೆ. ನಾವು ಮೇಲೆ ಕೂಡೋಣ. ಅವಳು

ತಾಂಬೂ ಎಂದು. ಶ್ಯಾಮರಾಯರ ತಂದೆಗೆ ಅದರ ಮೇಲೆ ಮೀರಿದ ಮಮತೆ; ಶ್ಯಾಮರಾಯರ ತಾಯಿ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಮೊದಲು ಅದರ ಪೂಜೆ ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡೇ— ಮುಂದಿನ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ತೊಡಗುವರು. ಒಂದು ದಿನ ಮುಪ್ಪಾದ ತಾಂಬೂ ಸತ್ತಿತು. ಆ ದಿನವೆಲ್ಲ ಶ್ಯಾಮರಾಯರ ತಂದೆಯ ಕಣ್ಣೀರು ತಪ್ಪಲಿಲ್ಲ.... ...

ಕಪಿಲೆಗೆ ಅದೆಲ್ಲ ನೆನಪಾಗಿ ಅಳು ಬರುತ್ತದೆ. ಅದು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ವಿಚಾರ ಮಾಡುತ್ತ ತನ್ನ ತಾಯಿ ಹೋಗಿ ಪುಣ್ಯ ಮಾಡಿದಳೆಂದು ಅಂದು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ; ಯಾಕಂದರೆ ಅರಿಷಣ ಕುಂಕುಮದಿಂದ ಪೂಜೆ ಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡ ಹಣೆ ಈಗಿದ್ದರೆ ಡೊಣ್ಣೆ ಪೆಟ್ಟು ತಿನ್ನಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅಮ್ಮಾ ಈಗ ಅದೆಲ್ಲ ನೆನಪಿಗೆ ಬರುತ್ತಿದೆ ನೋಡು. ನೀನು ಸಂಭ್ರಮದಿಂದ ನನ್ನನ್ನು ನೆಕ್ಕು ತ್ತಿದ್ದುದು; ನನಗೆ ಮೈತುಂಬ ನವಿರೇಳುತ್ತಿದ್ದುದು. ಈ ಕುಟುಂಬದವರಿಂದ ನಾನು ಕೂಡ ನಿನ್ನಂತೆ ಪೂಜೆಪಡೆಯುತ್ತೇನೆಂದು ಆಗ ನಾನು ಲೆಕ್ಕ ಹಾಕು ತ್ತಿದ್ದೆ. ನಿನ್ನಂತೆ ನಾನೂ ಈ ಮನೆತನದ ಸೇವೆ ಮಾಡುವೆನೆಂದು ಆತುರ ಳಾಗಿದ್ದೆ. ಅಮ್ಮಾ ನನ್ನನ್ನು ನೆಕ್ಕುತ್ತ ನೆಕ್ಕುತ್ತ ಅದನೇನೋ ಹೇಳಿಕೊಡು ತ್ತಿದ್ದೆ; ಅಂಬಾ –ಎನ್ನುವ ನಿನ್ನ ಹುಂಕಾರ ಎಷ್ಟು ಗಂಭೀರವಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ನೀನು ನಿನ್ನ ಹಾಲಿನ ರೂಪದಿಂದ ಧರ್ಮಾಮೃತವನ್ನೇ ಹಣಿಸುತ್ತಿದ್ದೆಯಲ್ಲ.? ಆದರೆ ಈಗ ಹೇಗೆ ದಿನ ಕಳೆಯುವದು ! ಕಪಿಲೆಗೆ ದುಃಖ ತುಂಬಿಬರುವದು. ಗೋಳೋ ಎಂದು ಅಳುತ್ತ ನೆಲಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದುಬಿಡುತ್ತಿತ್ತು.

ಕಪಿಲೆಯ ಕರು ಅದೇ ತೀರಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಚಳಿಗಾಲದ ದಿನವದು. ಅಂದು ಮಿತಿಮೀರಿದ ಚಳಿಬಿದ್ದಿತ್ತು. ನೀರು ಗಡ್ಡೆಗಟ್ಟುವಷ್ಟು ! ಮಂಜು ಮುಸುಕಿ ಗಿಡ ಮರಗಳೆಲ್ಲ ಕಾಣದಂತಾಗಿದ್ದವು. ಕಪಿಲೆಯ ಕರು ಥಂಡಿ ಯಿಂದ ನಡುಗುತ್ತ ಒರಟು ಬಂದು, ಕೈಕಾಲು ಎಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತ, ಮೂಲೆ ಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದುಕೊಂಡಿತ್ತು. ಕಪಿಲೆಯನ್ನು ದೂರ ಕಟ್ಟಿದ್ದರು. ಕಟ್ಟಿದ ಕಣ್ಣಿ ದಪ್ಪವಾದದ್ದು. ಹರಿದುಕೊಂಡು ಕರುವಿನ ಹತ್ತಿರ ಹೋಗುವಂತಿರ ಲಿಲ್ಲ; ಬರುವಂತಿದ್ದರೆ ಹಾರಿಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು; ಕರುವನ್ನು ಮಗ್ಗುಲಲ್ಲಿ ಅವಚಿಕೊಂಡು ತನ್ನ ಮೈಯ್ಯ ಕಾವನ್ನು ಅದಕ್ಕೆ ಕೊಡುತ್ತಿತ್ತು; ಮಮತೆ ಯಿಂಧ ನೆಕ್ಕಬಹುದಾಗಿತ್ತು; ಆದರೆ ಅದೆಲ್ಲ ಈಗ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಎದುರೇ

ಚಳಿಯಿಂದ ಕರುವಿನ ರಕ್ತ ಗಟ್ಟಿಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು; ಆದರೆ ಅದು ಏನೂ ಮಾಡುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ; ಅಯ್ಯೋ!

ಮನೆಯ ಒಳಗೆ ಶ್ಯಾಮರಾಯರು ಗುದ್ದುವೊಳ ಗಾದಿಯ ಮೇಲೆ ಮಲಗಿ, ಮೇಲೆ ರಜಾಯಿ ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಮೇಲೊಂದು ರಗ್ಗನ್ನು ಹೊದ್ದು ಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಮಕ್ಕಳಿಗೆಲ್ಲ ಎರಡೆರಡು ರಗ್ಗನ್ನು ಹೊದಿಸಿದ್ದರು. ಆದರ ಕಪಿಲೆಗೆ— ? ಅದು ಕೂಡ ಈ ಮನೆತನಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡ ಒಂದು ಪ್ರಾಣಿ ಯಲ್ಲವೇ ? ಅದು ಮನೆತನದ ಇಷ್ಟದೇವತೆಯಲ್ಲವೇ ? ಹೋಗಲಿ, ಕಪಿಲೆಯ ಮಾತು ಬಿಡೋಣ. ಅದರ ಕರುವನ್ನಾದರೂ ಕರುಣೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ಜನ ನೋಡಬಾರದಿತ್ತೆ? ಚಳಿಯಿಂದ ನಡಗುವ ಅದರ ಮೇಲೆ ಎರಡು ತಟ್ಟಿನ ತುಂಡನ್ನು ಚಲ್ಲಿದ್ದರೆ, ಕಪಿಲೆಯು ಅವದನ್ನು ಹಾಡಿ ಹರಸುತ್ತಿತ್ತು. ತನ್ನ ಕರುವಿನ ಮೇಲಿದ್ದ ತುಂಡು ತಟ್ಟನ್ನೇ ಅದು ಪೀತಾಂಬರವೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳು ತ್ತಿತ್ತು. ಗೋಕುಲದ ಗೋಪಾಲಕೃಷ್ಣ ತನ್ನ ಮೈಮೇಲಿನ ಪೀತಾಂಬರ ವನ್ನು ಆಕಳಿಗೆ ಹೊದಿಸುತ್ತಿದ್ದ; ತನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದ ರೊಟ್ಟಿಯ ತುಂಡನ್ನು ಮೊದಲು ಆಕಳ ಬಾಯಲ್ಲಿಡುತ್ತಿದ್ದ; ಆದರೆ ಈ ಜನ ಕಪಿಲೆಯನ್ನು ನೋಡು ತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ; ಅದರ ಕರುವಿನ ಸುಖ ದುಃಖವನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಥಂಡಿಯಿಂದ ಕರುವು ಗಾಬರಿಯಾಗಿದ್ದಿತು ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸೂರ್ಯ ಉದಿಸಿ ನನ್ನ ಕಂದನಿಗೆ ಕಾವು ಕೊಟ್ಟಾನು. ಮೈಗೆ ಅವಚಿಕೊಂಡು, ನೆಕ್ಕುತ್ತ ಅದಕ್ಕೆ ಬಿಸಿಯಾದ ಹಾಲು ಉಣಿಸಿಯೇನೆಂದು ಕಪಿಲೆ ತದ್ರೇಕ ಚಿತ್ತಳಾಗಿ ದಾರಿಕಾಯುತ್ತಿತ್ತು ಲಕ್ಷವೆಲ್ಲ ಕರುವಿನ ಕಡೆಗೇ ಇತ್ತು. ಬೆಳಗಿನ ಸಮಯ ಸಮೀಪ ಬಂದ ಬಂದಂತೆ ಕಪಿಲೆಯ ಜೀವ ಕೆಳಗೆ ಮೇಲಾಗತೊಡಗಿತು. ಆಶೆ – ನಿರಾಶೆ – ಜೀವನ – ಮರಣಗಳ ಚಿತ್ರಗಳು ಕಣ್ಮುಂದೆ ಹಾದು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿದ್ದುದೇನು ? ಅದೇನು ಎಲಬು ಮಾಂಸಗಳ ಬರಿಯ ಮುದ್ದೆಯೇ ಅಥವಾ ಬರಿಯ ಮಣ್ಣೊ ? ಪ್ರಾಣವಿದ್ದೀತೆ ? ಇಂಥ ಎಷ್ಟೋ ಚಿತ್ರಗಳು.

ಶ್ಯಾಮರಾಯರೆದ್ದರು. ಮೈಮೇಲೆ ಕಂಬಳಿ ಇತ್ತು. ನೀರೊಲೆಯ ಮುಂದೆ ಕುಳಿತು ಕೈ ಬೆಚ್ಚಗೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಹೊರಗೆ ಬಂದರು.

ಹಾಲು ಹಿಂಡಿಕೊಂಡು, ಕಪಿಲೆಯನ್ನು ಅಡವಿಗೆ ಅಟ್ಟುವದು ಅವರ ರೂಢಿ. ಇಂದು ಹಾಗೆ ಮಾಡುವಂತಿಲ್ಲ. ಮಾದರು ಬಂದು ಕರವನ್ನೆಳೆದು ಕೊಂಡು ಹೋದಮೇಲೆ, ಅದರ ಕಣ್ಣೀ ಬಿಚ್ಚಬೇಕು. ಮಾದರವ ಬಂದ. ಕರುವನ್ನೆಳೆದುಕೊಂಡು ಹೋದ. ಕಪಿಲೆಯ ಕಣ್ಣೀಬಿಚ್ಚಿದರು. ಅದು ಮೊದಲು ತನ್ನ ಕರುವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ ಮೂಲೆಗೆ ಮೋರೆ ಹಾಕಿತು. ಕರುವನ್ನು ಕಂಡೇನೆ ಎಂದು ಸುತ್ತು ಮೂಸಿ ನೋಡಿತು. ನಿರಾಶೆಯಾಗಿ ಅಂಗಳಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು ಸುತ್ತೂ ಕಣ್ಣರಳಿಸಿ ನೋಡಿತು. ಬೀದಿಗೆ ಬಂದಿತು. ತಾನು ಮತ್ತು ತನ್ನ ಕರುವು ಓಡಾಡಿದ ದಾರಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ಹುಡುಕಿತು. ಕಾಲುಬುಡದ ಮಣ್ಣನ್ನು ಮೂಸಿನೋಡಿತು. ನಿರರ್ಗಳವಾಗಿ ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸಿತು. ದುಃಖದ ಭಾರ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತೇಕುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಅಲ್ಲಿ ಇದ್ದೀತೆ; ಇಲ್ಲಿ ಇದ್ದೀತೆ ಎಂದು ಆತುರಪಟ್ಟಿತು; ಹುಚ್ಚೆದ್ದು ಕಾನನವನ್ನೆಲ್ಲ ಹುಡುಕಿತು; ಗಿಡ ಮರಗಳೆಲ್ಲ. ತನ್ನ ದುಃಖದಲ್ಲಿ ಸಮಭಾಗಿಯೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿತು.

ಆ ದಿನವೆಲ್ಲ ಕಪಿಲೆ ಏನೂ ತಿನ್ನದೆ ಉಪವಾಸದಲ್ಲಿ ಕಾಲ ಕಳೆಯಿತು ಸಂಜೆಗೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಟ್ಟಿತು. ಒಮ್ಮೆಲೆ ಕರ್ತವ್ಯದ ಅರಿವು ಜಾಗೃತ ವಾಯಿತು. ಒಡೆಯನ ಔಷಧಕ್ಕಾಗಿ ಒಂದು ಶಿಂಪು ತುಂಬುವಷ್ಟಾದರೂ ಹಾಲು ಕೊಟ್ಟೇ ತೀರಬೇಕಲ್ಲ. ? ಇಡಿ ದಿನವೆಲ್ಲ ಏನೂ ತಿಂದಿರಲಿಲ್ಲ; ಅಂದು ಹಾಲು ಹೇಗೆ ಬರಬೇಕು. ಮನಸ್ಸಿಗೆಷ್ಟೇ ಬೇಡವೆನಿಸಿದರೂ ಒಡೆಯನ ಹಾಲಿಗಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪು ತಿಂದೇ ತೀರಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಧಾರ ಮಾಡಿ ಎದುರಿಗಿದ್ದ ಮೇವನ್ನು ತಿನ್ನಹತ್ತಿತು. ಕರುವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಶೋಕಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದ ಕಪಿಲೆ—ಮೇವಿಗೆ ಬಾಯಿಹಾಕಿತು. ಭಾರತ ವರ್ಷದ ಆಕಳು ಅದು; ಯಾವ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪಶು-ಪಕ್ಷಿ-ಚಿಗರಿಯಂಥ ಜೀವಿಗಳು ಕೂಡ ತಮ್ಮ ಸತ್ವದ ಸುಗಂಧ ಬೀರಿ, ಪೂಜೆಯ ವಸ್ತುಗಳಾದವೋ, ಅಂಥ ದಿವ್ಯ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಕಪಿಲೆಯದು! ಆದರೆ ಈಗ ಭಾರತದ ನರನಾರಿಯರು ಸ್ವಾರ್ಥ-ಲೋಭದಂಭಗಳಲ್ಲಿ ದಂಗಾಗಿ ಕುಣಿಯಬೇಕೆ? ಭಾರತ ತಾಯೀ— ಈ ಕೀಳು ಜನರ ಗೊಡವೆ ನಿನಗೆ ಬೇಡ! ಅದೋ ನೋಡು-ಗಂಗಾ-ಯಮುನಾ- ಕೃಷ್ಣಾನದಿಗಳು ನಿನ್ನ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಉದ್ಘೋಷಿಸುತ್ತವೆ. ಕೋಗಿಲೆ- ಗಿಳಿ ಮುಂತಾದ ವಿಹಂಗ ಸಂಕುಲ ಸಂಜೆಯ ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ

ಹಾಯಾಗಿ ಹಾರುತ್ತ ನಿನ್ನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸುಗಾನ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ತಾಯೀ ಮಾನವಪುತ್ರರೆಲ್ಲ ದಾನವಪುತ್ರರಾಗಿದ್ದಾರೆ; ಆಚೆಗೆ ನೀನು ನೋಡಬೇಡ.

ಸಾಯಂಕಾಲ ಕಪಿಲೆಗೆ ಮೇವು ಹಾಕುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. "ದಿನವೆಲ್ಲ ಅಡವಿಯಲ್ಲಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಮೇದು ಬಂದಿದೆ; ಮತ್ತೇಕೆ ಅದಕ್ಕೆ ಮೇವು ಹಾಕುವಿ" ಎಂದು ಶ್ಯಾಮರಾಯ ತಮ್ಮ ಮಗ ವಾಮನನನ್ನು ಬೆದರಿಸಿದರು. ದಿನಾಲು ಅವರೇ ದನಗಳಿಗೆ ಮೇವು ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರು. ಕಪಿಲೆಯ ಬಾಯಿಗೆ ನಿಲುಕದಂತೆ ಎಮ್ಮೆಗಷ್ಟೇ ಮೇವು ಚಲ್ಲುತ್ತಿದ್ದರು. ಎಮ್ಮೆ "ತಾಯೀ ನೀನಷ್ಟು ತಿನ್ನು; ನೀನು ಉಪವಾಸವಿದ್ದು, ನಾನಷ್ಟೇ ಹೇಗೆ ತಿನ್ನುವದು" ಅನ್ನುವದು. ಕಪಿಲೆಯು ತನಗಲ್ಲದ್ದನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ ಕಂಡಕಂಡವರದ್ದೆಲ್ಲ ನುಂಗಿ ನೀರು ಕುಡಿಯುವ ಮಾನವ ಅದಾಗಿರಲಿಲ್ಲ; ಎಷ್ಟಾದರೂ ಎರಡು ಕಾಲಿನ ಸರ್ವಭಕ್ಷಕ ಮಹಾಶಯನೀತ, ಇವನ ಸಾಟಿ ಅದಕ್ಕೇಕೆ ಬಂದೀತು ?

ಬೇಸಿಗೆಯ ದಿನಗಳವು. ಅಡವಿಯಲ್ಲೂ ಅದಕ್ಕೆ ನೀರು ದೊರಕುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕೊಳಚಿ ನೀರಿನ ಸಂಚಯ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ಅಷ್ಟರಿಂದಲೇ ಇದು ತನ್ನ ನೀರಡಿಕೆಯನ್ನು ಹಿಂಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿತ್ತು. ಒಣಕಲು ದಿನಗಳು, ಹುಲ್ಲೂ ಸಿಕ್ಕುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ; ಅಂತೂ ಕಪಿಲೆಗೆ ಉಪವಾಸ, ದಿನಬೆಳಗೂ ತಪ್ಪುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಕಾಲ ಹಾಕುತ್ತಿರುವ ಈ ಗೋವಿನ ಕೆಚ್ಚಲಲ್ಲಿ ಹಾಲು ಹೇಗೆ ಬಂದೀತು. 'ನನ್ನ ರಕ್ತದ ಹನಿ ಹನಿಯೂ ಹಾಲಾಗುವಂತೆ ಕರುಣಿಸು ಕೃಷ್ಣಾ' ಎಂದು ದೇವರನ್ನು ಮೊರೆ ಇಡುವದು. ದೇವರಿಗೆ ಈ ಮಾತು ಕೇಳಿಸಲಿಲ್ಲ. ಶ್ಯಾಮರಾಯರು ಅದರ ಆಶೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟರು.

ಕಪಿಲೆಗೆ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕಷ್ಟದ ದಿನಗಳು ಬಂದವು. ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಒಂದು ದಿನ ಅಡವಿಯಲ್ಲಿ ಕಪಿಲೆಯ ಕಾಲಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ಮುಳ್ಳು ನೆಟ್ಟಿತು. ಕುಂಟುತ್ತ ಕುಂಟುತ್ತ ಮನೆಗೆ ಬಂದು, ಕೊಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದುಕೊಂಡಿತು. ಯಾರೂ ಇದರ ಕಡೆಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯಗೊಡಲಿಲ್ಲ ದಿನ ದಿನವು ಸಂಕಟಪಡುತ್ತ ಕುಂಟುತ್ತ ಅಡವಿಗೆ ಹೋಗಿ ಬರುವದು. ಕಪಿಲೆಗೆ ಜೀವ ಬೇಸರ ಬಂತು; ನಾನಿದ್ದೇನು ಫಲ ಎನ್ನುವ ಕೊನೆ ಗಳಿಗೆಯ ವಿಚಾರ ಆಗಾಗ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದವು. ಅದೇ ಕೊಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ತನಗೆ ಸಾವು ಬರಲಿಯೆಂದು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಆಗಾಗ ಶ್ಯಾಮರಾಯ, ಕಪಿಲೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಗಬ್ಬಾಗಿದ್ದೀತೆ

ಎಂದು ಯೋಚಿಸುವರು ಕೆಲವು ದಿನ ಕಳೆದ ಮೇಲೆ “ಇದು ದಾರಿ ಬಿಟ್ಟಿತು; ಇದರಿಂದೇನೂ ಉಪಯೋಗವಿಲ್ಲ; ಮಾರಿಬಿಡುವದೊಳಿತು; ಈ ವರ್ಷದ ಬಿತ್ತಿಗೆಗಾಗಿ ಬೀಜವಿಲ್ಲ; ಇದನ್ನು ಮಾರಿ ನಾಲ್ಕು ರೂಪಾಯಿ ಬಂದರೆ ಅಷ್ಟೇ ಬೀಜಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾದೀತು; ಎಮ್ಮೆಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚಿನ ತಿನಿಸು ಹಾಕಿದರೆ, ಹೆಚ್ಚು ಹಾಲು ಕೊಟ್ಟೀತು; ಹಾಲು ಮಾರಿದರೆ ಮತ್ತೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ದಾರಿಯಾದೀತು” ಹೀಗೆ ಏನೇನೋ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದೆಲ್ಲ ಕಪಿಲೆಗೆ ತಿಳಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ನನಗೂ ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬ ತಿನ್ನಲು ಹಾಕಿದರೆ ಹಿಂಡಲಾರೆನೆ; ನನ್ನ ಕರುವನ್ನು ಚನ್ನಾಗಿ ನೋಡಿ ಕೊಂಡು ಸಂರಕ್ಷಿಸಿದ್ದರೆ, ಮತ್ತೆ ನಾನು ಕರು ಹಾಕುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲವೆ ? ನನ್ನ ಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನೇ ನೀವು ಬಯಲಿಗೆ ತಂದಿರಿ; ಸಾಕಿನ್ನು ಈ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿಯ ತಾಪತ್ರಯ; ಮಾರುವಿರಾ ? ಯಾರಿಗೆ ಕಟುಕನಿಗೋ ? ಈ ಭಾರತ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಗೋವನ್ನು ಯಾವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದು ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲವೆ? ದೇವರೆಂದು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದರು; ನನ್ನ ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರು ಪರ ಶಿವನಿಗೆ ವಾಹನವಾದರು. ಅಂತಹ ನಮ್ಮನ್ನು ಈ ಸಾಲದ ಜನ ಈ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ತಂದಿಳಿಸಿದರು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಉಜ್ವಲಕಾಲ ಬಂದೀತು; ಕೆಚ್ಚಲನ್ನು ತುಂಬಿ ಕೊಂಡು ಭಾರತದ ಸುಪುತ್ರರಿಗೆ ಮನದಣಿ ಹಾಲು ಉಣಿಸಿಯೇವು; ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಡತನ ಬಂದಿದ್ದರೆ, ತುಂಬಿದ ಅಂತಃಕರಣದಿಂದ ನಾಲ್ಕು ಸಿವಡು ಹುಲ್ಲು ಚಲ್ಲಿರಿ; ಅಷ್ಟರಿಂದಲೇ ನಮ್ಮ ಮೊಲೆಯಿಂದ ಹಾಲಿನ ಧಾರೆ ತಾನೆ ತಾನಾಗಿ ಸುರಿದೀತು.

ಕಟುಗನಿಗೆ ಮಾರಬೇಡಿ ನನ್ನ; ಆದರೂ ಆತ ಇಷ್ಟೇನು ಕೆಟ್ಟವನಲ್ಲ; ದಿನಾಲೂ ಎಷ್ಟೊಂದು ಪೆಟ್ಟು ತಿನ್ನುವದು; ಈ ಕಟುಗರಿಗಿಂತ ಆ ಕಟುಗನೇ ಮೇಲು; ಇವರಷ್ಟು ಆತ ಆತ್ಮವಂಚಕನಾಗಿರಲಾರ; ಇವರು ಬಾಯಿಂದ ಗೋಮಾತೆಯನ್ನುತ್ತಾರೆ; ಕಾಲಲ್ಲಿ ಮುಳ್ಳು ನೆಟ್ಟರೆ ನೋಡುವದಿಲ್ಲ, ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳು ಬಿದ್ದರೆ ಕೇಳುವದಿಲ್ಲ; ಇಂಥವರಿಗಿಂತ ಅಂಥ ಕಟುಗನೇ ಮೇಲು. ಕೊನೆಯ ಪಕ್ಷ ಆತ ದಯದ ನಾಟಕ ತೋರಿ, ಕೊಲ್ಲುವದಿಲ್ಲ. ಅಂದಮೇಲೆ ಆ ಮರಣ ಎಷ್ಟೋ ಒಳ್ಳೇಯದಲ್ಲ ? ಭಗವಂತಾ ನನಗಿಲ್ಲಿಯೇ ಮರಣ ಬರಲಿ; ನನ್ನ ತಾಯಿ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಾಣ ನೀಗಿತು; ಅಂದು ಶ್ಯಾಮರಾಯರ

ತಂದೆ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಸೆರಗು ಹಾಕಿ ಗಳಗಳ ಅತ್ತರು; ತಾಯಿ ಪ್ರಾಣಬಿಟ್ಟ ಸ್ಥಾನವಿದು; ಇದಕ್ಕೂ ಪವಿತ್ರಸ್ಥಾನ ಮತ್ತಾವದಿದ್ದೀತು ? ಭಗವಂತಾ, ಇಲ್ಲಿಯೇ ಬಿದ್ದುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಕೃಪೆ ಮಾಡು; ಈ ಛಲನೆಗೇಕೆ ನಾನು ಬೇಸರಿಯಲಿ; ಸತ್ವಶಾಲಿಯಾಗಲಿ ನನ್ನ ಬಾಳು; ಅದೇ ನನ್ನ ಬಾಳ ಜ್ಯೋತಿಯಾಗಲಿ !

ಒಂದು ದಿನ ಕಪಿಲೆ ಅಡವಿಗೆ ಹೋದಾಗ, ತನ್ನ ಬಂಧು ಒಬ್ಬನನ್ನು ಕಟುಕನಿಗೆ ಮಾರಿದರೆಂದು ಅದರ ಸಂಗಾತಿಗಳು ಹೇಳಿದರು. ಕಪಿಲೆಗೆ ಕಣ್ಣು ಕತ್ತಲೆಗೂಡಿತು; ನೆಲಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದಿತು; ಸುತ್ತಣ ಎತ್ತು ಆಕಳುಗಳೆಲ್ಲ ಅದನ್ನು ನೆಕ್ಕಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿದವು. ತಾಂಬೂ ಮನೆತನದ ಆಕಳಿದು; ಸಂಗಾತಿ ಆಕಳಿಗೆಲ್ಲ ಅದು ಆದರದ ವಸ್ತುವಾಗಿತ್ತು. ಮೆಲ್ಲನೆ ಚೇತರಿಸಿಗೊಂಡಿತು; ಧಾರೆಗಟ್ಟಿ ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸುತ್ತಿತ್ತು; ಅಂಬಾ ಎಂದು ಗೋಗರೆಯುತ್ತಿತ್ತು.

ಒಂದು ಆಕಳು ನುಡಿಯಿತು "ಈ ವರ್ಷ ಬಹಳ ದನ ಕಟುಕರ ಮನೆಯ ದಾರಿ ಹಿಡಿಯುವವು; ಬೀಜಕ್ಕಾಗಿ ರೈತರಲ್ಲಿ ದುಡ್ಡಿಲ್ಲ; ಸಾವುಕಾರ ಸಾಲಕೊಡುವಂತಿಲ್ಲ; ನಮ್ಮನ್ನು ಮಾರಿ ಬಂದ ದುಡ್ಡಿನಿಂದ ಬೀಜ ಕೊಂಡುಕೊಳ್ಳುವರು; ಅಂದ ಮೇಲೆ ನಮ್ಮ ಬೆಲೆ ಏನಿವರಿಗೆ ?"

ಇನ್ನೊಂದು ಆಕಳು "ನಮ್ಮನ್ನು ನೋಡುವವರಿಲ್ಲ; ಅಂದ ಮೇಲೆ ನಮಗುಳಿದ ದಾರಿ ಒಂದೇ; ಅದು ನಾವೆಲ್ಲ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿ ಒಮ್ಮೆಲೇ ಸತ್ತು ಹೋಗುವದು ಅಂದರೆ, ದಿನಾಲು ಪೆಟ್ಟು ತಿನ್ನುವದು, ಬಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು ತಪ್ಪೀತು ! ಈ ಮಾನವ ಜಾತಿಯು ನಡೆಸಿದ ಗೋ ಜಾತಿಯ ಗೋಳಾದರೂ ತಪ್ಪೀತು! ಆ ಮೇಲಾದರೂ ಈ ಜನತೆಗೆ ತಿಳಿದೀತು; ಹೊಳೆದೀತು; ಬುದ್ಧಿ ಕಲಿತಾರು"

ಕಪಿಲೆಗೆ ಈ ಮಾತು ಸರಿಬರಲಿಲ್ಲ, ಅದು "ಮಾನವ ಜಾತಿಗೆ ಬಯ್ಯಬೇಡ ನೀನು; ದು:ಖ ನಮ್ಮ ಪಾಲಿಗೇ ಇರಲಿ, ಮಾನವರು ಸುಖವಾಗಿ ಬದುಕಲಿ, ದಿಲೀಪ ವಶಿಷ್ಠರ ಮಕ್ಕಳಿವರು; ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಪೀಳಿಗೆಯವರು; ಇಂದಿಲ್ಲ ನಾಳಿಗಾದರೂ ಬುದ್ಧಿ ಬಂದೀತು; ಅವರು ಕುರುಡರಾದರೆಂದು ನಾವೂ ಹಾಗೇ ಆಗಬೇಕೆ; ಅದು ಸರಿಯಲ್ಲ ಹೀಗೆ ಎರಡೂ ನಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಪಾಪ

ಸಂಚಯವಾಗಹತ್ತಿದರೆ ಮೋಕ್ಷದ ಉಷೆ ಹೇಗೆ ಬಂದಾಳು? ಮಾನವರೀಗ ತಾಳಗೆಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ; ಮೂಕ ಪ್ರಾಣಿಗಳಾದ ನಾವೇ ಈಗ ಹೆಚ್ಚು ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದೆ; ತಿಳುವಳಿಕೆ ಇದ್ದವರೇಕೆ ಅಧಃಪತನದ ದಾರಿ ಹಿಡಿಯ ಬೇಕು; ತಾಳ್ಮೆಯೊಂದೇ ಬಾಳ್ವೆಗೆ ದಾರಿ; ನಮ್ಮ ಸೇವೆ ಮಾಡಿದ ಕೈಗೆ ಹೊಡೆಯುವ ಅಧಿಕಾರವೂ ಇದೆ; ನೋಡು—ಈ ಮೊದಲು ಈ ಜನ ಗೋ ಮಾತೆಯೆಂದು ಆದರಿಸಿದರು ಮಕ್ಕಳು ಅವಿವೇಕರಾದರೆ. ತಾಯಿಯ ಮಮತೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವದೆ? " ಸುಪುತ್ರೋ ಜಾಯೇತ ಕ್ವಚದಪಿ ಕುಮಾತಾ ನ ಭವತಿ " ಎನ್ನುವ ಮಾತು ನಿನಗೆ ತಿಳಿಯದೆ? ಬರುವಷ್ಟು ಹಾಲು ಕೊಡೋಣ; ಒಳ್ಳೆಯ ದಿನಗಳಿಗಾಗಿ ದಾರಿ ಕಾಯೋಣ, ದೇವರು ಭಕ್ತರಿಗಾಗಿ ಓಡಿಬರುತ್ತಾನೆನ್ನುವ ಮಾತನ್ನು ನೀನು ಗಟ್ಟಿಮಾಡಿಕೋ ನನ್ನ ತಾಯಿ ಆಗಾಗ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದ ಮಾತಿದು " ಎಂದಿತು.

ಕಪಿಲೆಯ ಈ ಗಂಭೀರ ವಾಣಿಯನ್ನು, ಸುತ್ತಣ ಸೃಷ್ಟಿಯೆಲ್ಲ ಕೇಳುತ್ತಿತ್ತು. ಗಿಡಮರಗಳೆಲ್ಲ ಅಲುಗಾಡದೆ ನಿಂತು ಕೇಳಿದವು; ಅವು ಕೂಡ ಈ ನಡುವೆ ಕ್ಷುಬ್ಧವಾಗಿದ್ದವು; ಅದಕ್ಕೆ ಈ ಮಾನವರೇ ಕಾರಣರು. ದಿನ ಬೆಳಗೂ ಗಿಡಗಳನ್ನು ಕಡಿದು, ತರುಸಂತತಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ನಾಶಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು; ಹೊಸ ಸಸಿಯನ್ನು ನೆಟ್ಟು ನೀರೆರೆಯುವದನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟಿದ್ದರು; ಹಳೆಯ ಗಿಡಗಳ ಯೋಗಕ್ಷೇಮ–ಬೇಡ–ಕಣ್ಣೆತ್ತಿಯೂ ನೋಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ; ಅಂದಮೇಲೆ ನಾವೇಕೆ ಈ ಮಾನವರಿಗೆ ಹಣ್ಣು ಕೊಡಬೇಕು; ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಕೈಮಾಡಿ ಮಳೆ ಕರೆಯಬೇಕು; ಅಂತಹ ಅಗತ್ಯ ತಾವಾದರೂ ಯಾಕೆ ತೋರಿಸುವದೆನ್ನುವ ನಿರ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದವು; ಆದರೆ ಕಪಿಲೆಯ ಉಪದೇಶದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ, ತಮ್ಮ ನಿಷ್ಠುರತೆಯನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿದವು; ಮಾನವ ಜಾತಿಯನ್ನು ಅಂತಃಕರಣದಿಂದ ನೋಡುವದನ್ನು ಕಲಿತವು. ಗಾಳಿ ಮುಖಾಂತರ ಸುತ್ತಣ ತರುಲತೆಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಈ ಮಾತು ತಲುಪಿತು. ಮಾನವರೇ–ಪಾಪಮಾಡಿ ನೀವು ದಣಿಯುವಿರೋ; ಅಥವಾ ಪುಣ್ಯಮಾಡಿ ನಾವು ದಣಿಯುವೆವೊ; ಅದನ್ನು ನೋಡಿಯೇ ಬಿಡೋಣವೆಂದವು. ಕಪಿಲೆಯ ಉಪನಿಷತ್ತು ಸಮಸ್ತ ಜೀವ ರಾಶಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ವ್ಯಾಪಿಸಿತು.

ಕಪಿಲೆಯು ತನ್ನ ಬಲಿ ಕೊಡುವ ದಿನದ ದಾರಿ ನೋಡುತ್ತಿತ್ತು. ದಿನವೆಲ್ಲ ಅಡವಿಯಲ್ಲಿ ಧ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಯಾವಾಗಲೋ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಒಂದೊಂದು ಶಬ್ದ ಕಿವಿಗೆ ಬೀಳುತ್ತಿತ್ತು. ಒಂದು ದಿನದ ಬೆಳಗು ಜಾವದ ಸಮಯ. ಇನ್ನೂ ಕತ್ತಲಿತ್ತು ಹೊರಗೆ. ನಕ್ಷತ್ರ ಮಂಡಲ ಝಗಝಗ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ದನದ ಕೊಟ್ಟಿಗೆಯ ಚಪ್ಪರಕ್ಕೆ ಒಂದು ಖಿಂಡಿ ಬಿಟ್ಟಿತ್ತು. ಅದರಿಂದ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿಯ ಸಪ್ತಋಷಿಗಳ ಮೇಳ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು-ಕಪಿಲೆಗೆ. ವಶಿಷ್ಠ ಋಷಿ! ಎಂಥ ಉಜ್ವಲ ಗೋಭಕ್ತನಾತ; ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ಲಕ್ಷಾಂತರ ಆಕಳುಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತೇನೆಂದರೂ, ತಾನು ಸಾಕಿದ ನಂದಿನಿಯ ಕೈ ಬಿಡಲಿಲ್ಲ; ಎಂಥ ದಿವ್ಯಪ್ರೇಮ; ಎಂಥ ನಿರ್ಲೋಭತೆ; ಕಪಿಲೆಯ ಹೃದಯ ಪ್ರೇಮ ಭಾವನೆಯಿಂದ ತುಂಬಿಬಂದಿತು; ಕಣ್ಣೀರ ಹನಿಯಿಂದ-ಆ ಮಹಾ ವಶಿಷ್ಠ ಮುನಿಗೆ ತರ್ಪಣ ಕೊಟ್ಟಿತು. ನನ್ನ ತಾಯಿ ಅಜ್ಜಿಯರು-ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ನಕ್ಷತ್ರ ಮಾಲಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿರಬಹುದೇ ಎಂದು ಯೋಚಿಸಿತು. ಆ ಬೆಳಗಿನ ಮಂಗಲ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕಪಿಲೆಯ ಹೃದಯ ಭಕ್ತಿಭಾವದಿಂದ ಭಾರವಾಯಿತು. ತದೇಕ ಚಿತ್ತದಿಂದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ನೆನೆಹೋಯಿತು. ಧನ್ಯ-ಧನ್ಯ ಕಪಿಲೇ ನೀನೇ ಧನ್ಯ! ಹೀಗೆ ಕಪಿಲೆಯು ಧ್ಯಾನಮಯ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಹೊರಗಿನಿಂದ ಶ್ಯಾಮರಾಯರ ಧ್ವನಿಯು ಕೇಳಿಸಿತು. "ಇಂದು ಸಂಜೆಗೆ ಒಯ್ಯುತ್ತೇನೆ; ಹತ್ತು ಹದಿನೈದು ರೂಪಾಯಿಗಳು ಬಂದರೆ, ಅಷ್ಟೇ ಉಪಯೋಗ ವಾದೀತು" ಎಂಟುಗಂಟೆಗೆ ಕಪಿಲೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿಗೆಯಿಂದ ಹೊರಗೆ ಹೊಡೆದರು; ಅದು ಓಡಿ ಮತ್ತೆ ಕೊಟ್ಟಿಗೆಯೊಳಕ್ಕೇ ಹೋಯಿತು; ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಕುಳಿತುಬಿಟ್ಟಿತು; ಬೆನ್ನಮೇಲೆ ಏಟುಗಳು ಬಿದ್ದವು; ಆದರೂ ಅದು ಕದಲಲಿಲ್ಲ; ಕೊನೆಗೆ ಆಚೆ ಈಚೆ ಹಗ್ಗ ಹಚ್ಚಿ ಅದನ್ನೆಳೆದರು. ಕಪಿಲೆಗೆ ತನ್ನ ತಾಯಿ ಅಜ್ಜಿ ಪ್ರಾಣ ಬಿಟ್ಟ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ತಾನೂ ಬಿಡಬೇಕೆಂದು ಹಾತೊರೆಯಿತು; ಕೊನೆಗೆ ದೇವರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದುದಾಗಲೀ ಎಂದು ಆಳುಗಳನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿತು. ಸುತ್ತಣ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆಲ್ಲ ತನ್ನ ಮೂಕ ಸಂದೇಶವನ್ನು ತಿಳಿಸಿತು. ಎಲ್ಲರಲ್ಲಿದ್ದ ಪರಮಾತ್ಮ-ಕಟುಕನ ಕೈಯಲ್ಲಿಯೂ ಇದ್ದಾನೆ; ಅವನ ಕಂದ್ಲಿಯಲ್ಲೂ ಭಗವಂತಾ ನೀನಿದ್ದೀ; ಅಂದಮೇಲೆ ನಾನೇಕೆ ಶೋಕಿಸಲಿ ಎಂದು ತನಗೆ ತಾನೇ ಬುದ್ಧಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡು ಗೋಣು ಕೆಳಗೆ ಚೆಲ್ಲಿಕೊಂಡು-ದಾರಿ

ತುಳಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಕಪಿಲೆಯ ಈ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನೋಡಿ–ಕಲ್ಲುಗಳು ಕರಗಿದವು; ಮರಗಳು ಮರಗಿದವು; ಸಸಿಗಳು ಉಸುರ್ಗರೆದವು: ಸುತ್ತೂ ಕಾರುಣ್ಯದ ಶೋಕ ಗಾನ ಕೇಳುತ್ತಿತ್ತು.

ಕಪಿಲೆಯ ಕಣ್ಣೀರು ಮುಖದ ಮೇಲೆಯೇ ಒಣಗಿದವು ಮನಸ್ಸು ಶಾಂತಿಯನ್ನಪ್ಪಿತು. ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ಆರ್ತತೆಯು ಆವರಿಸಿತ್ತು ಒಡೆಯನ ಮಕ್ಕಳುಮರಿಗೆಲ್ಲ ಆಶೀರ್ವದಿಸಿ ತನ್ನ ದಾರಿ ಸಾಗಿಸಿತು.

ದನದ ಸಂತೆ ನೆರೆದಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಗಿರಾಕಿಗಳೆಂದರೆ ಕಟುಕರೆ. ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ದಾರಿದ್ರ್ಯ–ದೈನ್ಯಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನವೇ ಅದು! ಒಂದರ ಚಿತ್ರದಿಂದ, ಪ್ರಪಂಚದ ಉಳಿದೆಲ್ಲವುಗಳ ಚಿತ್ರಪಟ ಕಣ್ಣೆದುರು ಬಂದು ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿಯ ಗಿಡಗಳನ್ನು ನೋಡಿರಿ, ಆಕಳನ್ನು ನೋಡಿರಿ; ಪಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿ; ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ನೋಡಿರಿ: ಎತ್ತನೋಡಿದತ್ತ ದಾರಿದ್ರ್ಯ–ದುರ್ದೈವಗಳ ಭೂತಲೀಲೆಯೇ ಕಂಡೀತು!

ತಲೆ ಕೆಳಗೆ ಚೆಲ್ಲಿಕೊಂಡು ಎಷ್ಟೋ ಆಕಳುಗಳು ನಿಂತಿದ್ದವು; ಅಪಾರ ಶೋಕಸಾಗರ ಉಕ್ಕೇರುತ್ತಿತ್ತು; ವ್ಯವಹಾರ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿತ್ತು ಕಪಿಲೆ ಯತ್ತ ಯಾವ ಗಿರಾಕಿಯೂ ಹಾಯಲಿಲ್ಲ. ಅದು ಸೊರಗಿ ಬಡಕಲಾದ ದನ. ಕಟುಗರು ಕಿಸಿಕಿಸಿ ಹಲ್ಲು ತೆಗೆಯುತ್ತ ನೋಡುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಶ್ಯಾಮರಾಯರು "ಅಯಿದು ರೂಪಾಯಿ; ಬರಿಯ ಅಯಿದು ರೂಪಾಯಿ!" ಎನ್ನುತ್ತ ನಿಂತಿದ್ದರು. ಕೊನೆಗೊಬ್ಬ ಕಟುಗನಿಗೆ ದಯ ಬಂದಿತು. "ತನಗಾಗಿ ತನ್ನೊಡೆಯ ಅದೆಷ್ಟು ದೀನನಾಗಬೇಕಾಯಿತಲ್ಲಃ; ದೇವಾ – ನನ್ನನ್ನು ಯಾರಾದರೂ ಕೊಂಡುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡು; ನನ್ನ ತೊಗಲಿನಿಂದ ಎರಡು ಜೋಡು ಕಾಲ್ಮರೆಗಳಾದಾವು; ನನ್ನ ಎಲುಬಿನಿಂದ ಕನಿಷ್ಟ ಎಂಟಾಣೆ ಗೊಬ್ಬರವಾದರೂ ಆಗಲಾರದೆ? ಮಾಂಸದಿಂದ ನಾಲ್ಕು ದುಡ್ಡು ಬರ ಲಾರದೆ?" ಎಂದು ಗೋಗರೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಕಟುಕ ಕೊಂಡುಕೊಂಡ. ಆತನ ಹೆಸರು-ಸಜನೆ ಎಂದಿತ್ತು. ಕಪಿಲೆ ಯೋಚಿಸಿತು. ಎಂಥ ಒಳ್ಳೇ ಹೆಸರಿದು! ಇಂಥ ಒಳ್ಳೇ ಹೆಸರಿದ್ದವನು ಒಮ್ಮೆಯಾದರೂ ಒಳ್ಳೆಯವನಾಗ ಲಾರನೆ? ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಕ್ರಾಂತಿ ಮಾಡಲಾರನೆ? ಕಪಿಲಾ ಗೋವಿಗೆ ಕಟುಕನ

ಹೆಸರು ಕೇಳಿ ಅಂತಃಕರಣ ತುಂಬಿ ಬಂತು. ಇತರ ಕಟುಗರು ಸಜನನ ಚೇಷ್ಟೆ ಮಾಡಿದರು. ಅದಕ್ಕೆ ಆತ "ಈ ಆಕಳನ್ನು ನಾನು ಕೊಂಡುಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ, ಆ ರೈತರು ಇದನ್ನು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಹಣ್ಣು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು; ಅನ್ನ ನೀರು ಹಾಕದೇ ಕೊಲ್ಲುತ್ತಿದ್ದರು; ಎಂಥ ಕನಿಕರದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನನ್ನ ನೋಡಿತು; ನಾನು ಹಾಗೆಲ್ಲ ಗೋಳುಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವದಿಲ್ಲ; ಒಂದು ಹೊಡೆತಕ್ಕೆ ಎರಡು ತುಂಡು" ಎಂದ.

ಕಪಿಲೆಯು ಕೃತಜ್ಞತೆಯಿಂದ ಕಟುಕನ ಕೈ ನೆಕ್ಕುತ್ತಿತ್ತು. ಕಟುಕನಿಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಯಿತು. ಎಂಥ ಒಳ್ಳೆಯ ಗುಣದ ಆಕಳಿದು. ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ನೀರೂರಿದವು: ದಯೆ ಬಂದು ಅದರ ಮೈಮೇಲೆ ಕೈ ಆಡಿಸಿದ. ಸಂಗಾತಿಗಳು ಮನೆಗೆ ಹೋಗಲು ಅವಸರ ಮಾಡಿದರು. ಅವರಿಗೆ ಆತ "ನನಗಿನ್ನೂ ಕೆಲಸವಿದೆ ಗೋಪಾಲ ಬರುವ ದಾರಿ ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ನಾನು ಕೊಂಡ ಆಕಳುಗಳಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾದದ್ದನ್ನು ಆತ ನಾನು ಕೊಂಡ ಬೆಲೆಗೇ ತಕ್ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಆತ ಆಕಳ ಭಕ್ತ; ಆಕಳ ಸೇವೆ ಆತನಿಗೆ ಬಹಳ ಪ್ರೀತಿ; ನಾವು ಕೂಡ ಆಕಳ ಋಣದಲ್ಲಿರುತ್ತೇವೆ; ಇದರ ಮಕ್ಕಳು ದುಡಿದಾಗಲ್ಲ ನಾವು ಹೊಟ್ಟೆಗೆ ತಿನ್ನುವದು; ಗೋಪಾಲ ಗೋವರ್ಧನ ಶಾಲೆ ತೆಗೆದಿದ್ದಾನೆ; ಅಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ಆಕಳುಗಳು ಇವೆ. ಇನ್ನೂ ಆತ ಯಾಕೆ ಬರಲಿಲ್ಲ; ಕೈಯಲ್ಲಿ ದುಡ್ಡಿರಲಾರದೆ?" ಎಂದ. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಗೋಪಾಲ ಬಂದ.

ಕಪಿಲೆಯ ಮನ ತುಂಬಿಬಂತು. ಗೋಪಾಲ ಬಂದ; ಶ್ಯಾಮಲಾಂಗ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನೇ ಇವನಾಗಿರಬಹುದೆ? ಎಂಥ ಪುಣ್ಯ ಮಾಡಿದ್ದೆನೋ, ಇಂಥ ಸುಸ್ವಭಾವದ ಕಟುಕನ ಕೈಗೆ ಬಿದ್ದೆ; ಮತ್ತಾರೋ ಆಗಿದ್ದರೆ, ಈ ತನಕ ನನ್ನ ಆಯುಷ್ಯ ಮುಗಿಸಿಬಿಡುತ್ತಿದ್ದ; ಈ ಗೋಪಾಲ ನನ್ನನ್ನು ಕೊಂಡು ಕೊಳ್ಳಬಹುದೆ; ಯಾಕೆ ಈ ಆಶೆ; ಇದು ಮರ್ತ್ಯಭೂಮಿ; ಕರ್ಮಭೂಮಿ; ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಇಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಬೇಕೆನ್ನುವ ಆಶೆ; ಅಂದಮೇಲೆ ಅಂಥ ಆಶೆ ನನಗೂ ಏಕೆ ಬೇಡ? ಬೇಕಾದರೆ ಪರೀಕ್ಷಿಸಲಿ; ತನ್ನದೆನ್ನುವ ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ನೋಡಲಿ; ಹೊಟ್ಟೆತುಂಬ ಹುಲ್ಲು ಹಾಕಲಿ; ನೀರು ಕುಡಿಸಲಿ; ಅಂದರೆ ಇವರ ಮಕ್ಕಳಿಗೆಲ್ಲ ಹಾಲು ನೀಡಿಯೇನು; ಸಂಸಾರ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಲೆಂದು ಹಾಡಿ ಹರಿಸಿಯೇನು.

ಅದೋ ಗೋಪಾಲ ಬಂದ. ಸಜಫ ಆತನಿಗೆ ಸಲಾಮು ಮಾಡಿದ. ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಆತನೂ ಮಾಡಿದ. "ಗೋಪಣ್ಣಾ ಈ ದಿನ ಬಹಳ ಆಕಳುಗಳು ಬಂದಿಲ್ಲ; ಬಂದವೆಲ್ಲ ಬಡಕಲುಗಳು; ನಾನು ನಾಲ್ಕೇ ದನಗಳನ್ನು ಕೊಂಡು ಕೊಂಡೆ" ಸಜನ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದ. ಕಪಿಲೆ ಆತನ ಮಾತನ್ನು ಕಿವಿ ಸೆಟಿಸಿ ಕೇಳುತ್ತಿತ್ತು; ತಲೆಯತ್ತಿ ಗೋಪಾಲನನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿತ್ತು; ಆದರೆ ಬಾಯಿಂದ ಕೇಳದಿರುವ ನಿರ್ಧಾರ ಮಾಡಿತ್ತು; ಬೇಡಿಕೊಂಡು ಬದುಕುವದು ಅದಕ್ಕೆ ಬೇಕಿರಲಿಲ್ಲ; ತತ್ವನಿಷ್ಠ ಆಕಳದು.

ಗೋಪಾಲ ಸಜನನ ಆಕಳುಗಳನ್ನು ನೋಡಿದ. ಗೋಪಾಲ "ಇಂದು ಯಾವ ಆಕಳೂ ನಿಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬರುವಂತಹದಿಲ್ಲ; ಎಲ್ಲ ಮುಗಿದುಹೋದ ಆಕಳಿದು; ಕರುಣೆ ತುಂಬಿದ ಕಣ್ಣಿಂದ ನೋಡಿತು; ಇರು ಎಂದು ಕೊಂಡು ಕೊಂಡೆ; ಕೇವಲ ಅಯಿದು ರೂಪಾಯಿಗೆ." "ನೀವು ಬಹಳ ನೋಡುತ್ತೀರಲ್ಲಃ? ಹೌದು– ಮೋರೆಯ ಮೇಲೆ ದೈನ್ಯ ತುಂಬಿದೆ; ಅದು ನನ್ನ ಕೈ ನೆಕ್ಕ ಹತ್ತಿದ ಕೂಡಲೆ ನನ್ನ ಸ್ಥಿತಿ ವಿಚಿತ್ರವಾಯಿತು."

ಗೋಪಾಲ— "ಸಜನ್ನ ಈ ಆಕಳು ನನಗಿರಲಿ. ಅಸಾಮಾನ್ಯ ಆಕಳಿದು. ನೋಡಿದ ಕೂಡಲೇ ನನ್ನ ತಾಯ ನೆನವು ನನಗಾಯಿತು; ಈ ಗೋರೂಪದಿಂದ ಅವಳೆ ಬಂದಳೆಂದೆನಿಸಿತು; ನಾನೂ ಸಂಜೆಗೆ ಬರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ; ನನ್ನ ಆಕಳ ಸಂಸಾರ ಈಗ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಬೆಳೆದಿದೆ; ಜನರ ಸಹಾಯವೂ ಅಷ್ಟಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ಇಂದು ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಕನಸು ಬಿತ್ತು. ಓರ್ವ ಸುಂದರ ಬಾಲಕ ಬಂದು "ಸಂಜೆಗೆ ನನ್ನ ಆಕಳು ಬಂದಿದೆ; ಅದನ್ನು ಕೊಂಡುಕೋ" ಎಂದು ಹೇಳಿದ. ಆ ಬಾಲಕ ಬೇರೆಯಲ್ಲ; ಗೋಪಾಲಕೃಷ್ಣನೇ ಆತ. ಅಂತೆಯೇ ನಾನು ಧಾವಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದೆ ಸಜನ, ನೋಡೀ ಆಕಳನ್ನು-ಶುಭಮಯ ಶುಭ್ರ ಯಶಸ್ಸನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸುವಂತೆ ಇದರ ಹಣೆಯಮೇಲೆ ಮಿರುಗುತ್ತಿರುವ ಚಂದ್ರಮನನ್ನು ನೋಡು. ಇಂದು ನೀನು ನನಗೆ-ಪವಿತ್ರ ಆಕಳನ್ನು ದಯಪಾಲಿಸಿದೆ; ನನ್ನ ಹೃದಯ ಆನಂದದಿಂದ ತುಂಬಿ ಬಂದಿದೆ. ಇದೊ ತೆಗೆದುಕೊ ಈ ಅಯಿದು ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು" ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಕೊಡ ಹೋದ.

" ಗೋಪಣ್ಣ–ನನಗೆ ಈ ದುಡ್ಡು ಬೇಡ; ಇದು ನನ್ನ ಕೈ ಸೇರಿದಾಗಲೇ, ನನಗೆ ನನ್ನ ತಾಯಿ ನೆನಪಾಯಿತು." ತನ್ನಲ್ಲಿದ್ದ ಹಗ್ಗದಿಂದ, ಕಪಿಲೆಯ ಕೊರಳನ್ನು ಸೈಲಾಗಿ ಕಟ್ಟಿದ. ಅದು ಗೋಪಾಲನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿತು.

ಕಪಿಲೆಗೆ ಇನ್ನುಳಿದ ಆಕಳುಗಳ ನೆನಪು ಬಂದು ಕರುಣಾಪೂರ್ಣ ವಾಯಿತು. ತಾನಷ್ಟೇ ಬದುಕಬೇಕಾಯಿತಲ್ಲ' ಎಂದು ಒದ್ದಾಡಿತು. ದೇವರ ಇಚ್ಛೆ ಎಂದು ತನ್ನ ದಾರಿ ಸಾಗಿಸಿತು.

ಗೋಪಾಲ ಕಪಿಲೆಯನ್ನು ಅಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಬಂದ. ಆಶ್ರಮದ ಒಂದು ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಚೊಕ್ಕಟವಾದ ದನದ ಹಕ್ಕಿ ಇತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ಆಕಳು ಎರಡು ಹೋರಿ, ನಾಲ್ಕಾರು ಕರುಗಳಿದ್ದವು. ಸುತ್ತೆಲ್ಲ ಬೈಲು. ಒಂದು ಭಾಗಕ್ಕೆ ತೋಟವಿತ್ತು. ಸಂಜೆಯಾಗಿತ್ತು. ಗೋಪಾಲ ಕಪಿಲೆಯನ್ನು ಅಂಗಳದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿದ. ಹೆಂಡತಿ ವನಮಾಲೆಯನ್ನು ಕರೆದು, ಪೂಜೆ ಮಾಡಲು ಹೇಳಿದ. ಆಕೆಯು ಹಣೆಗೆ ಕುಂಕುಮ ಅರಿಷಣ ಹಚ್ಚಿ ಪೂಜೆ ಮಾಡಿದಳು. ಗೋಪಾಲ ದೃಷ್ಟಿ ತೆಗೆಯ ಹೇಳಿದ. ಅವನ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಆಕೆ ಅರಿತಳು. ಕಪಿಲೆಯ ದೃಷ್ಟಿ ತೆಗೆದಳು. ನಂತರ ಕಪಿಲೆಯನ್ನು ದನದ ಹಕ್ಕಿಗೆ ಒಯ್ದು ಅಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಕಟ್ಟಿಹಾಕಿ ನಿರ್ಮಲ ನೀರನ್ನು ಹಣಿಸಿ ಮುಂದೆ ಮೇವನ್ನು ಹಾಕಿ " ತಾಯೀ, ಹೊಟ್ಟೆತುಂಬ ತಿನ್ನು. ನನಗೆ ಹರಿಸಿ, ಗೋಪೂಜೆಯ ನನ್ನ ಧ್ಯೇಯಸಿದ್ಧಿಯಾಗುವಂತೆ ಮಾಡು." ಎನ್ನುತ್ತ ಮಮತೆಯಿಂದ ಅದರ ಮೈಮೇಲಿ ಕೈಯಾಡಿಸಿದನು. ಕಪಿಲೆಯ ಸುಖ ಶಿಖರಕ್ಕೆ ಮುಟ್ಟಿತು. ತನ್ನ ಜೀವನಪಟ ತನ್ನ ಕಣ್ಣೆದುರು ಹಾಯ್ದುಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕಪಿಲೆಗೆ ನೀರು, ಹುಲ್ಲು ಹಾಕಿ ಗೋಪಾಲ ಮನೆಯೊಳಗೆ ಬಂದ. ವನಮಾಲೆಯು ಅಡಿಗೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಕೈಕಾಲು ತೊಳೆದುಕೊಂಡು ಗೋಪಾಲ ದೇವರ ಮನೆಗೆ ಹೋದ. ಅಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಸುಂದರಮೂರ್ತಿ ಇತ್ತು. ನೀಲಾಂಜನ ಹಚ್ಚಿಟ್ಟು, ದೇವರಿಗೆ ಸಾಷ್ಟಾಂಗ ನಮುಸ್ಕಾರ ಹಾಕಿ ಕೈಮುಗಿದು ಕುಳಿತು ಕೊಂಡು, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರಪಡಿಸಿದ. ಅಡಿಗೆ ಮನೆಯ ಕಡೆಗೆ ಹಣಿಕಿ ಹಾಕಿ " ಅಡಿಗೆ ಆಗಿದ್ದರೆ ಬಡಿಸು " ಎಂದು ಹೆಂಡತಿಗೆ ಹೇಳಿದ.

“ ಅದೇನು ಇಷ್ಟು ಸಂತೋಷ ನಿಮಗೆ, ನನಗೆ ಕಾರಣ ಹೇಳುವ ದಿಲ್ಲವೇ ? ” ವನಮಾಲೆಯೆಂದಳು.

“ ಇಂದು ನಮಗೆ ನಮ್ಮ ತಾಯಿಯೇ ದೊರಕಿದಳು. ಆ ಆಕಳನ್ನು ನೋಡಿದಾಗಿನಿಂದ ನನಗೆ ನನ್ನ ತಾಯಿಯೇ ನೆನಪಾಗುತ್ತಿರುವಳು. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯೇ ನಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಬಂದಳು. ಇನ್ನು ನಮ್ಮ ಧ್ಯೇಯಸಿದ್ಧಿಗೆ ತಡ ವಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಒಂದೊಂದು ಹಳ್ಳಿಯೂ ಒಂದೊಂದು ಗೋಕುಲವಾದೀತು; ಅಂತೆಯೇ ನನಗಷ್ಟು ಸಂತೋಷ. ”

ಹಸನಾದ ಬಾಳೆ ಎಲೆಯನ್ನು ಹಾಕಿ, ವನಮಾಲೆಯು ರೊಟ್ಟಿ ಹಾಕಿ ದೊನ್ನೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಲು ಕೊಟ್ಟಳು.

“ ನೀನು ಕೂಡ ಊಟಕ್ಕೆ ಕೂಡು ನನ್ನ ಜೊತೆಗೆ. ಇದೋ ಇಲ್ಲಿ ಎದುರಿಗೇ ಕೂಡು. ಈ ಮುಚ್ಚಣಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ರೊಟ್ಟಿಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳೋಣ. ಬೆಣ್ಣೆ ಯಾಕಿಲ್ಲ ” ಎಂದು ಕೇಳಿದ ಗೋಪಾಲ.

“ ಇದೆ, ಹಾಕಲು ಮರೆತಿದ್ದೆ. ನಿಮಗೆ ಬೆಣ್ಣೆ ಎಂದರೆ ಬಲು ಪ್ರೀತಿ.” ವನಮಾಲೆ ನುಡಿದಳು.

“ ನೋಡು, ನನ್ನ ತಾಯಿ ಕಲಿಸಿದ ಪಾಠವದು. ಆಕೆ ತುಳಸೀಪೂಜೆ ಮಾಡಿ, ಸಕ್ಕರೆ ಬೆಣ್ಣೆ ನೈವೇದ್ಯ ಇಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಆ ಮೇಲೆ ಅದನ್ನು ನಾನು ತಿನ್ನುತ್ತಿದ್ದೆ.”

ದಂಪತಿಗಳು ಊಟ ಮುಗಿಸಿದರು. ವನಮಾಲೆಯು ಕೆಲಸ ಮುಗಿಸು ವದರಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದಳು. “ ಬೆಕ್ಕು ಕಾಣಿಸುವದಿಲ್ಲವಲ್ಲಃ; ಸ್ವಲ್ಪ ಕರೆಯಿರಿ ” ಇಬ್ಬರೂ ಒಟ್ಟಾಗಿಯೇ “ ಮನೀ ಮನಿ ” ಎಂದು ಕರೆದರು. ಬೆಕ್ಕು ಬಂದಿತು. ಅದಕ್ಕೆ ಹಾಲು ಕುಡಿಸಿ, ಉಳಿದದ್ದನ್ನು ಹೆಪ್ಪು ಹಾಕಿ ವನಮಾಲೆಯು ಮುಸುರೆ ತೊಳೆಯುವದರಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದಳು. ಪಡಸಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಚಾಪಿ ಚಲ್ಲಿ ಕೊಂಡು ಗೋಪಾಲ ಏಕತಾರಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಭಜನೆಯಲ್ಲಿ ತಲ್ಲೀನನಾದ. ಭಜನೆ ಕೇಳುತ್ತ ಕೇಳುತ್ತ ವನಮಾಲೆಯು ಮುಸುರೆ ತಿಕ್ಕುತ್ತಿದ್ದಳು. ತಿಕ್ಕುವದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಆಕೆ—

“ ಮೊನ್ನೆ ಹೊಸದಾಗಿ ಕಲಿತ ಹಾಡನ್ನು ಹಾಡಿರಿ. ಅದು ನನಗೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. ”

" ಬೇಗನೆ ಬಂದು ನೀನೇ ಅನ್ನು. ನೀನು ಚನ್ನಾಗಿ ಅನ್ನುತ್ತೀ. ನಾನೂ ಮುಸುರೆ ತೊಳೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಬರಲೇ, ಅಂದರೆ ನೀನು ಬೇಗನೆ ಬರುವಿ. "

" ಬರುವದೇ ನಿಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿದ್ದರೆ, ಕೇಳದೇ ಬಾದುಬಿಡುತ್ತಿದ್ದಿರಿ. ಸಾಕು ಹುಚ್ಚುಚ್ಚಾರ. ನಿಮ್ಮ ಹುಚ್ಚನ್ನು ನೋಡಿ ಕಪಿಲೆಯು ನಕ್ಕೀತು " ಎಂದಳು. ತೊಳೆದ ಭಾಂಡಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೆ ಒಯ್ದು ಇಟ್ಟಳು.

" ತೊಳೆಯುವದೆಲ್ಲ ಆಯಿತೆ, ಚನ್ನಾಗಿ ತೊಳೆದಿದ್ದೀಯಾ, ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಪಾತ್ರೆಗಳು ಸಿಟ್ಟಾದಾವು! "

" ಇದೋ ನೋಡಿರಿ. ಕನ್ನಡಿಯಂತೆ ಲಕ ಲಕ ಹೊಳೆಯುತ್ತವೆ. "

" ಸಾಕು ಬಿಡು. ನಿನ ಆತ್ಮಪೌರುಷ. "

" ನೋಡಿ ಮಾತಾಡಿರಿ— "

ಮಾತು ನಿಂತಿತು. ಇಬ್ಬರೂ ತದೇಕಚಿತ್ತರಾಗಿ ಭಜನೆಯಲ್ಲಿ ಲೀನರಾದರು. ಕೊಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿಯ ದನಗಳೂ ಗಾನ ಕೇಳಿ ಸಂತೋಷಪಟ್ಟವು. ಕಪಿಲೆಯೂ ಸಂತಸದಿಂದ ನಲಿದಾಡಿತು.

" ಎಷ್ಟು ಚನ್ನಾದ ಹಾಡುಗಳಿವು; ಎಷ್ಟು ಸಲ ಅಂದರೂ ನನಗೆ ತೃಪ್ತಿಯಿಲ್ಲ " ವನಮಾಲೆ ಎಂದಳು.

" ಖಂಡಿತ ಹೇಳು, ಈ ಹಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನಿನಗೆ ಸೇರಿದುದೇನು ? "

" ಹೋಗಲಿ ಬಿಡಿ, ಸಾಕು."

" ಅದೇಕಷ್ಟು ನಾಚುವೆ; ನಾಚುವಂಥದೇನಿದರಲ್ಲಿ ? "

" ನಾಚುವಂಥ ಮಾತೇ ಅಲ್ಲದೆ— "

" ಅಂದರೆ ಅದಾವುದು ? "

" ಗೋಪಾಲ, ಗೋಪಾಲ ಎನ್ನುವ ಶಬ್ದ ಬಂದ ಕೂಡಲೆ ನನ್ನ ಸಂತೋಷ ಉಕ್ಕೇರುತ್ತದೆ."

" ಹಕ್ಕಿಗೆ ಹೋಗೋಣ ನಡಿ; ಶಗಣಿ ಬಿದ್ದಿದ್ದರೆ ಆಚೆಗೆ ಸರಿಸೋಣ ಎಂದ ಗೋಪಾಲ. ವನಮಾಲೆ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕಂದೀಲು ತಕ್ಕೊಂಡಳು. ಗೋಪಾಲ ಅವಳನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿದ. ಕೊಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ದನಗಳೆಲ್ಲ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು

ಮೆಲುಕಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಕಪಿಲೆಯೂ ಮೆಲುಕಾಡಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಆಗಾಗ ಬಾಲವನ್ನೆತ್ತಿ ಹಾಕುತ್ತಿತ್ತು. ಒಟ್ಟಾರೆ ಅದು ಸಂತೋಷದಲ್ಲಿ ತೇಲುತ್ತಿತ್ತು. ಅದಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟೋ ದಿನಗಳಿಂದ ಹೊಟ್ಟೆತುಂಬ ಹುಲ್ಲು-ನೀರು ದೊರಕಿರಲಿಲ್ಲ. ವನಮಾಲೆಯು ಅದರ ಗಂಗೆದೊಗಲನ್ನು ತುರಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು ಅದು ಅವಳ ಕೈ ನೆಕ್ಕುತ್ತಿತ್ತು.

"ಇದರ ಕರುಗಳು ಒಳ್ಳೇ ಜಾತಿಯ ಆಕಳುಗಳಾಗುತ್ತವೆ; ಬೇಕಾದರೆ ಮುಂದೆ ನೋಡಿರಿ ತಾಯೀ, ಬಹಳಷ್ಟು ಕರುಗಳನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು ನೋಡು ನೀನು" ಎಂದಳು. ಅದು ಗೋಣು ಹಾಕಿ ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟಿತೆಂಬುವಂತೆ ಹಾಗೆ ಹೀಗೆ ಗೋಣನ್ನು ಅಲ್ಲಾಡಿಸಿತು.

ದಿನ ಹೋದ ಹಾಗೆ ಕಪಿಲೆಯು ಮೈತುಂಬಿಕೊಂಡು ನೋಡುವಂತಾಯಿತು. ಈಗ ಅದು ಕಟ್ಟೆದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ಅದನ್ನು ಕಣ್ಣು ತುಂಬ ನೋಡುತ್ತ ವನಮಾಲೆಯು "ಎಷ್ಟು ಚಂದ ಕಾಣುತ್ತದೆ; ನಮ್ಮ ಕಪಿಲೆ ಈಗ; ನಮ್ಮ ಸಂಸಾರಕ್ಕೊಂದು ಮೀರಿದ ಭೂಷಣವಿದು. ಭಾರತದ ಮನೆ ಮನೆಯನ್ನೂ ಇಂಥ ಆಕಳು ಬೆಳಗಬೇಕು; ಜೀವನ ಸಮೃದ್ಧಿಯಾಗಬೇಕು" ಎಂದಳು. ಬೆಳಗಿನ ಹಾಲನ್ನು ಬೇಕಾಗುವಷ್ಟು ಮನೆಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಉಳಿದದ್ದು ಮಾರುತ್ತಿದ್ದರು; ಸಂತೆಯ ದಿನ ಕೂಡಿಟ್ಟ ತುಪ್ಪ ಮಾರುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದರೊಡನೆ ಕೈತೋಟದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ಕಾಯಿಪಲ್ಯೆಗಳನ್ನು ಒಯ್ಯುತ್ತಿದ್ದರು. ತಮಗೆ ಬೇಕಾದ ಕಾಯಿಪಲ್ಯೆಗಳನ್ನು ಮತ್ತೂ ತಮ್ಮಿಬ್ಬರಿಗೆ ಹತ್ತುವಷ್ಟು ಧಾನ್ಯವನ್ನೂ ಅವರು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಸೌಖ್ಯ ಸಂಸಾರದ ಗುಟ್ಟು ಅವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಚನ್ನಾಗಿ ಗೊತ್ತಾಗಿತ್ತು. ಈ ನಡುವೆ ಸಹಾಯಕ್ಕೆಂದು ಒಂದು ಹುಡುಗ ಅವರಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಕ್ಕಿತ್ತು ಆತನ ಹೆಸರು ಸಾವಳ್ಯಾ ಎಂದು. ಆತ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಉಣ್ಣುತ್ತಿದ್ದ, ತಿನ್ನುತ್ತಿದ್ದ, ಮಲಗುತ್ತಿದ್ದ.

ವನಮಾಲೆಗೂ ಬಯಕೆಗಳು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿದ್ದವು. ಎಲ್ಲ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವದು ಆಕೆಯ ಕೈಯಿಂದ ಆಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಸಾವಳ್ಯಾನನ್ನು ಅವರು ಕೆಲಸಕ್ಕಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಅತನಿಗೂ ಆ ಕೆಲಸವೆಂದರೆ ಸೇರುತ್ತಿತ್ತು. ಗೋಪಾಲ ಗೋಸಂರಕ್ಷಣೆಯ ಕಾರ್ಯ

ಹೀಗೆ ಸಾಗಿತ್ತು. ಕಪಿಲೆಯು ಸೌಖ್ಯದ ದಿನಗಳನ್ನು ಕಂಡಿತು. ಅದು ಅಲ್ಲಿ ಆರಾಧ್ಯದೇವತೆಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನಲಂಕರಿಸಿತ್ತು.

ಕಪಿಲೆಯನ್ನು ಮಾರಿ ಶ್ಯಾಮರಾಯರು ಮನೆಗೆ ಬಂದರು. ಮನೆಯ ಭಾಗ್ಯ, ಮನೆಯ ಮಾಂಗಲ್ಯವನ್ನೇ ತಾವು ಮಾರಿ ಬಂದೆನೆನ್ನುವ ಕಲ್ಪನೆ ಅವರಿಗೆ ಕನಸುಮನಸಿನಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಮನೆಗೆ ಬಂದ ಶ್ಯಾಮರಾಯರನು ಮಗ ವಾಮನ ಕೇಳಿದ—

"ಅಪ್ಪಾ ಕಪಿಲೆ ಎಲ್ಲಿ?"

"ಮಾರಿ ಬಂದೆ. ಯಾವ ಗಿರಾಕಿ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಕೊನೆಗೆ ಅಯಿದು ರೂಪಾಯಿಗೆ ಮಾರಿ ಬಂದೆ; ತಿರುಗಿ ಮನೆಗೆಲ್ಲಿ ತರಬೇಕಾಗುತ್ತದೋ ಎಂದು ನಾನು ಅಂಜಿದ್ದೆ" ಎಂದನು.

"ಅಪ್ಪಾ, ಎಂಥಾ ಆಕಳು! ನನಗೆಷ್ಟು ಸೇರುತ್ತಿತ್ತು!" ಎಂದ.

"ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೇನು ಉಪಯೋಗವಿತ್ತು. ಬರಡು ದನವದು!"

ಇನ್ನೂ ಬೇಸಿಗೆ ಕಾಲ ಮುಗಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಒಂದು ದಿನ ವಾಮನನಿಗೆ ಕೆಂಡದಂಥ ಜ್ವರ ಬಂದವು. ಹಾಸಿಗೆ ಹಿಡಿದ. ಲಕ್ಷಣ ಚನ್ನಾಗಿ ಕಾಣಿಸಲಿಲ್ಲ. ಶ್ಯಾಮರಾಯರು ಔಷಧ ಸುರುವು ಮಾಡಿದರು. ವೈದ್ಯರು ಬಂದು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ವಾಮನನ ತಾಯಿ ರಾತ್ರಿ ಹಗಲು ಅವನ ಹತ್ತಿರ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಜ್ವರ ಇಳಿಯುವ ಲಕ್ಷಣವೆಷ್ಟೂ ಇರಲಿಲ್ಲ.

"ಆಕಳನ್ನು ಹೊಡೆದಿರಿ ನೀವು, ನನ್ನನ್ನೂ ಹೊಡೆಯಿರಿ; ನಾನು ಹೋಗುತ್ತೇನೆ. ಮಾಧೂ, ಬಂದೆ ನಿಲ್ಲು." ಎಂದು ವಾತವಿಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದ ವಾಮನ ಬಡಬಡಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದ ತಾಯಿಗೆ ಎದೆ ಒಡೆದಂತಾಯಿತು. ಇನ್ನು ಹುಡುಗ ಕೈಗೆ ಹತ್ತುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿದಳು. ಮತ್ತೆ ವಾಮನ "ಕಪಿಲಾ, ಕಪಿಲಾ ತಾಯೀ; ಎಲ್ಲಿದ್ದೀದಿ ನೀನು!" ಎಂದನು.

"ಕಪಿಲೆಯನ್ನು ತಿರುಗಿ ಮನೆಗೆ ತರುವಂತಿದೆಯೇನು? ಹುಡುಗ ಬದುಕುವಂತಿಲ್ಲ." ಎಂದಳು ವಾಮನನ ತಾಯಿ.

"ಅಲ್ಲs, ಕಟುಗನಿಗೆ ಮಾರಿದ ಆಕಳು, ತಿರುಗಿ ಹೇಗೆ ಬಂದೀತು?. ಇವನ ಜಡ್ಡಿಗೂ ಅದಕ್ಕೂ ಏನು ಸಂಬಂಧ?" ಶ್ಯಾಮರಾಯರು ತಮ್ಮ

ವಾದವನ್ನು ಬೆಳೆಯಿಸಿದರು. ಪತ್ನಿಗೆ ತಿಳಿಸುವ ಯತ್ನ ಮಾಡಿದರು. ಒಂದು ದಿವಸ ವಾಮನನ ಭೂಮಿಯ ಋಣ ತೀರಿತು. ಆತನ ತಾಯಿಯು ಅಪಾರ ದುಃಖದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದಳು. ಕಪಿಲೆ ಮನೆ ಬಿಟ್ಟಳೆಂದು, ತಾನು ತನ್ನ ಮಗನನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತೆಂದು ಆಕೆಯ ಮನಸ್ಸು ಹೇಳುತ್ತಿತ್ತು.

ರಾತ್ರಿ ! ಊರೆಲ್ಲ ಮಲಗಿತ್ತು. ಬೇಸಿಗೆಯ ಬಲಿತ ದಿನಗಳವು. ಶ್ಯಾಮರಾಯರು ಅಂಗಳದಲ್ಲಿ ಮಲಗಿದ್ದರು. ಹೆಂಡತಿ ಒಳಗೆ ಮಲಗಿದ್ದಳು. ಮಗ್ಗಲಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕ ಹುಡುಗಿ ಶಾಮಲೆ ಮಲಗಿದ್ದಳು.

ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿ ಶ್ಯಾಮರಾಯರು ಒಮ್ಮೆಲೇ ಎಚ್ಚರಾದರು. ಝುಗ್ಗನೇ ಗಾಬರಿಯಿಂದ “ ಅಯ್ಯೋ, ಬೆಂಕಿ, ಬೆಂಕಿ, ಮನೆಗೆ ಬೆಂಕಿ ಹತ್ತಿದೆ; ಬೆಂಕಿ ಹತ್ತಿದೆ; ಮುಂದೇನು ಗತಿ ! ಅಯ್ಯೋ ಅಯ್ಯೋ ! ” ಎಂದು ಆಕ್ರೋಶ ಮಾಡಹತ್ತಿದರು. ಬೆಂಕಿ ಆರಿಸಲು ನೀರೆಲ್ಲಿ ? ಭಾವಿಯೋ ಬಹಳ ದೂರ. ಬೆಂಕಿಯೋ ಮನೆಯನ್ನು ಪೂರ್ತಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿತ್ತು. ಜ್ವಾಲೆಗಳು ಆಕಾಶವನ್ನಪ್ಪುತ್ತಿದ್ದವು. ಸುತ್ತೆಲ್ಲ ಹೊಗೆ ಮುಸುಗಿ ಏನೂ ಕಾಣಿಸದಂತಾಗಿತ್ತು. ಅಂಥದರಲ್ಲಿ ಮನೆಯಲ್ಲಿನ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ಹೊರಗೆ ತರಲು ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ ನೆರೆಹೊರೆಯವರು ಬೆಂಕಿ ಆರಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದರು. ಅದು ಕೈಮೀರಿ ಹೋಗಿತ್ತು ಮನೆಯು ಬೆಂಕಿಗಾಹುತಿಯಾಯಿತು.

ಊರಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಶ್ಯಾಮರಾಯರು ಸಂಸಾರ ಹೂಡಿದರು. ಮಳೆಗಾಲ ಕಾಲಿಡುವದಿತ್ತು. ಮನೆ ಕಟ್ಟಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ನಾಲ್ಕಾರು ಪಾತ್ರೆಗಳು ಗಡಿಗೆಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಅಡಿಗೆ ಮುಂತಾದ್ದು ನಡೆದಿತ್ತು. ಮನೆ ಸುಟ್ಟ ದಿನ ಮೈಮೇಲಿದ್ದ ಮಡಿಸೀರೆಯೊಂದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಅರಿವೆಗಳಿರಲಿಲ್ಲ. ಶ್ಯಾಮರಾಯರ ಹೆಂಡತಿಗೆ ನಾಲ್ಕಾರು ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಆಭರಣಗಳನ್ನು ಮಾರಿ ಹೊಟ್ಟೆ ಹೊರಕೊಳ್ಳಬೇಕಿತ್ತು; ಅಂತೂ ಅವರು ದಿನಗಳನ್ನು ದೂಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಮಳೆಗಾಲ ಕಾಲಿಟ್ಟಿತು. ಜನರೆಲ್ಲ ಬಿತ್ತುವದರಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದರು. ಶ್ಯಾಮರಾಯರ ಹತ್ತಿರ ರಂಟೆ ಇಲ್ಲ, ಕುಂಟೆ ಇಲ್ಲ; ಎತ್ತೂ ಇಲ್ಲ. ದೀನರಾಗಿ ಭಿಕ್ಷೆ ಬೇಡುವದಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿದರು. ಬೈಲು ಗುಡಿಯದು. ಚಳಿ ಬಹಳ.

ಒಂದು ದಿನ ಶ್ಯಾಮರಾಯರ ಮಗಳಿಗೆ ಜ್ವರ ಬಂದವು. ಹುಡುಗೆ ಹುರುಪಳಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಶ್ಯಾಮರಾಯರು ಏನು ಮಾಡುವಂತಿದ್ದರು? ನಾಲ್ಕನೇ ದಿನ ಆ ಹುಡುಗೆಯೂ ಕಣ್ಮುಚ್ಚಿದಳು. ಶ್ಯಾಮರಾಯರ ಹೆಂಡತಿಯ ಕಣ್ಣೀರು ಧಾರೆಗುಟ್ಟಿ ಹರಿದವು. ದಿನ-ದಿನವೂ ಹೋದ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ನೆನೆ-ನೆನಸಿ ಕೊರಗಿದರು– ಸೊರಗಿದರು–!

ಮಳೆಗಾಲ ಮುಗಿಯಿತು. ಶ್ಯಾಮರಾಯರು ಗುಡಿಸಲು ಹಾಕಿದರು. ಗುಡಿಯಿಂದ-ಸಂಸಾರ-ಗುಡಿಸಲಿಗೇ ಬಂದಿತು. ಶ್ಯಾಮರಾಯರೀಗ ತುಂಬ ಸಾಲದಲ್ಲಿದ್ದರು. ಹೆಂಡತಿಯ ಮಾಂಗಲ್ಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಉಳಿದದ್ದನ್ನೆಲ್ಲ ಮಾರಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದರು. ಮಡದಿ ಸಾವಿತ್ರೀಬಾಯಿಗೆ ಮಾನಸಿಕ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯ ಎಲ್ಲುಳಿಯಬೇಕು? ಯಾವಾಗಲೂ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹುರುಹುರು ಇದ್ದೇ ಇರುವದು. ಶಾಂತಿಯ ದಾರಿಯನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತಿದ್ದರು.

ಇದ್ದ ಹಾಗೆ ಒಂದು ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಆ ಊರಿಗೆ ಒಬ್ಬ ಸ್ವಯಂಸೇವಕ ಬಂದ. ನೂಲುವ ಪ್ರಚಾರ ಆತ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ. ನೂಲುವದನ್ನು ಕಲಿಸುತ್ತೇನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದ. ಸಾವಿತ್ರಿಬಾಯಿಯವರ ಲಕ್ಷ್ಯ ನೂಲುವದರ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಳಿತು. ಸ್ವಯಂಸೇವಕನಿಂದ ನೂಲುವದನ್ನು ಕಲಿತರು. ಚರಕ ತಕ್ಕೊಂಡು, ಮನೆ ಗೆಲಸ ಮಾಡಿ-ಉಳಿದ ವೇಳೆಯನ್ನು ನೂಲುವದರಲ್ಲಿ ಕಳೆಯಹತ್ತಿದರು.

ದಸರೆ–ಹೋಯಿತು; ದೀಪಾವಳಿಯೂ ಜಾರಿತು; ಕಾಮನ ಹಬ್ಬವೂ ಬಂದಿತು. ಶ್ಯಾಮರಾಯರ ಸಂಸಾರ ಹೇಗೋ ಕುಂಟುತ್ತ ನಡೆದಿತ್ತು. ಸಾಲ ಗಾರರು ಎಡತಾಕುವದು ನಡೆದೇ ಇತ್ತು. ಮತ್ತೆ ದೇವಾಲಯವೇ ತಮಗೆ ಗತಿ ಎನ್ನುವ ಚಿಂತೆಯಲ್ಲಿದ್ದರು ಶ್ಯಾಮರಾಯರು.

ಒಂದು ದಿನ ಶಾಮರಾಯರು ಮನೆಗೆ ಬಂದರು. ನೋಡುತ್ತಾರೆ–ಹೆಂಡತಿಯು ಗಡಗಡ ನಡುಗುತ್ತ ಹಾಸಿಗೆ ಮೇಲೆ ಮಲಗಿದ್ದಾರೆ. ಆಗಾಗ ಅವರಿಗೆ ಜ್ವರ ಬರುತ್ತಿದ್ದವು. ತಲೆ ರುಮು-ರುಮು ಹೊಡೆಯುವದು. ಕೈಯಿಂದ ಕೆಲಸವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಶಾಮರಾಯರು ವೈದ್ಯರನ್ನು ಬೇಡಿಕೊಂಡು ಕರೆತಂದು ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದರು. ಅವರು ಔಷಧ ಚೀಟಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು; ಮತ್ತು ದಿನಕ್ಕೆ ಮೂರು ಸಲದಂತೆ ಆಕಳ ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದನ್ನು ಕಲಿಸಿ ಕೊಡಿರೆಂದು

ಹೇಳಿದರು; ಆದರೆ ಆಕಳ ತುಪ್ಪ ಎಲ್ಲಿ ಸಿಗಬೇಕು? ಕೊಂಡು ತರುವಷ್ಟು ಕೈಯಲ್ಲಿ ದುಡ್ಡು ಎಲ್ಲಿತ್ತು? ಯಾರೋ ಅವರಿಗೆ ಗೋಪಾಲನ ಹೆಸರು ಹೇಳಿದರು.

ಕಪಿಲೆ ಈಗ ಕಟ್ಟೆ ನಾಲ್ಕೈದು ತಿಂಗಳಾಗಿತ್ತು. ಇನ್ನು ನಾಲ್ಕು ತಿಂಗಳಿಗೆ ಅದು ಈಯುತ್ತದೆ. ಗೋಪಾಲ ಸಂತೋಷದಲ್ಲಿದ್ದ. ಅಂದು ಸಂಜೆಗೆ ತುಪ್ಪ ಮಾರಲು ಹೋಗುವವನಿದ್ದ. ಕೈ ತೋಟದಲ್ಲಿಯ ಕಾಯಿ ಪಲ್ಯೆಗಳನ್ನು ಬುಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಟ್ಟು– ಒಂಟೆತ್ತಿನ ಬಂಡಿಯನ್ನು ಹೂಡಿದ. ಹೊರಡಲು ಸಿದ್ಧನಾದ. ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಕೈ ಕೊಟ್ಟು ವನಮಾಲೆಯು "ಬೇಗನೇ ತಿರುಗಿ ಬಂದುಬಿಡಿರಿ ಆ?" ಎಂದಳು.

"ಯಾಕೆ ಒಬ್ಬಳೇ ಇರಲು ನಿನಗೆ ಅಂಜಿಕೆಯೇ" ಎಂದ ಗೋಪಾಲ.

"ನನಗೆಲ್ಲಿ ಅಂಜಿಕೆ. ಆಕಳಿವೆ. ಎತ್ತುಗಳಿವೆ. ಮೇಲೆ ಕಾಯುವ ಪರಮಾತ್ಮನಿದ್ದಾನೆ; ಅಂದಮೇಲೆ ನಾನೇಕೆ ಅಂಜಲಿ? ಒಬ್ಬಳೇಯಾದರೆ ನನಗೆ ಬೇಸರಿಕೆ ಆದಕೆಂದು ಹೇಳಿದೆ; ಅಷ್ಟೇ"

"ಅಲ್ಲಃ ಬೇಸರಿಕೆ ಬಂದರೆ-ಕರುಗಳೊಡನೆ ಆಡು; ಹೂವುಗಳೊಡನೆ ಮಾತಾಡು; ಗಿಡಗಳಿಗೆ ನೀರು ಹಣಿಸು" ಎಂದನು ಗೋಪಾಲ.

"ನನಗೆ ತುಂಬ ದಣಿಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ ಈಗ"

"ಹೋ-ಹೋ ತಿಳಿಯಿತು ಬಿಡು. ಆಗಲಿ ಬರುತ್ತೇನೆ" ಮುಂದೆ ಆಳು ಸಾವಳ್ಯಾ–ಹಿಂದೆ ಗೋಪಾಲ. ವನಮಾಲೆಯು ಮತ್ತೆ "ಸಾವಳ್ಯಾ ಬೇಗನೇ ಬಂದು ಬಿಡು–ಗಾಡಿ ಹೊಡಕೊಂಡು" ಎಂದಳು.

ಆತ "ಆಗಲೀ ತಾಯಿ" ಎನ್ನುತ್ತ ಎತ್ತಿನ ಬಾಲ ತಿರುವಿದ.

ಗಾಡಿಯೂ ಕಣ್ಮರೆಯಾಯಿತು. ವನಮಾಲೆ ಚರಕ ಮುಂದಿಟ್ಟು ಕೊಂಡು ನೂಲುವದಕ್ಕಾರಂಭಿಸಿದಳು. ನೂಲುವದನ್ನು ಮುಗಿಸಿ–ಕೆಲಹೊತ್ತು ತೋಟದಲ್ಲಿ–ಹವೆ ಸೇವಿಸುತ್ತ ಓಡಾಡಿದಳು. ದನದ ಹಕ್ಕಿಗೆ ಹೋಗಿ ಶೆಗಣಿ ದೂರ ಸರಿಸಿದಳು. ಅಂಗಳವನ್ನೆಲ್ಲ ಕಸಗೂಡಿಸಿ ಚೊಕ್ಕ ಮಾಡಿದಳು. ಹೊರಗೆ ಗಾಡಿಯ ಸಪ್ಪಳ ಕೇಳಿಸಿತು; ಎತ್ತಿನ ಕೊರಳೊಳಗಿನ

ಗಂಟೆಯ ನಾದ ಕಿವಿಯನ್ನು ಹೊಕ್ಕಿತು. ಗಾಡಿ ನಿಂತಿತು. ಗಾಡಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತಾರೋ ಇದ್ದರು. ಅವರನ್ನು ಇಳಿಸಿಕೊಂಡು ಗೋಪಾಲ ಮನೆಯ ಹೊಸ್ತಿಲೆದುರು ಬಂದು, ಮಗ್ಗುಲಿಗೆ ನಿಂತಿದ್ದ ಹೆಂಡತಿಗೆ ಹೇಳಿದ " ನಾವು ಬೇರೆ ಇಟ್ಟ ಆ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ತುಪ್ಪ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಾ ಇಲ್ಲಿ " ಎಂದ. ತನ್ನಲ್ಲಿಯ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಆಕಳಿಗೂ ಗೋಪಾಲ ಒಂದೊಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟಿದ್ದ. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಆಕಳ ಮೇಲೆ, ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಆಹಾರದ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ. ಒಂದಕ್ಕೆ ಹಾಲು ಹೆಚ್ಚಾಗುವದಕ್ಕೆ, ಮತ್ತೊಂದಕ್ಕೆ ಬೆಣ್ಣೆ ಹೆಚ್ಚಾಗುವದಕ್ಕೆ, ಹೀಗೆ ಆತನ ಪ್ರಯೋಗ ನಡೆದಿತ್ತು. " ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಆಕಳ ತುಪ್ಪ ಬಹಳ ಕಂಪು. ಕೇವಲ ಔಷಧಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಯೋಗವೆಂದು ಇದನ್ನು ಬೇರೆ ಇಟ್ಟಿದ್ದೆ ನಾನು " ಎನ್ನುತ್ತ ತುಪ್ಪದ ಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ಶ್ಯಾಮರಾಯರ ಮುಂದೆ ಹಿಡಿದ.

" ನನಗೆ ಬೇಕೆಂದೇ ನಾನೀ ತುಪ್ಪ ಮಾರುವದಿಲ್ಲ; ನೀವು ಎರಡು ಶೇರಿನಷ್ಟು ಒಯ್ಯಿರಿ, ದುಡ್ಡು ಕೊಡಬೇಡಿ, ನಿಮ್ಮ ಹೆಂಡತಿಯ ಆರೋಗ್ಯ ಚನ್ನಾದರೆ ನನ್ನ ದುಡ್ಡು ಬಂದ ಹಾಗೆಯೇ " ಎಂದ.

ತನ್ನ ಆಕಳನ್ನು ತೋರಿಸಲಿಕ್ಕೆಂದು ಶ್ಯಾಮರಾಯರನ್ನು ದನದ ಹಕ್ಕಿಗೆ ಕರೆದೊಯ್ದು ನೋಡುತ್ತ ನೋಡುತ್ತ ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಕಪಿಲೆಯ ಎದುರು ಬಂದರು. " ಇದು ನಮ್ಮ ಮನೆಯ ಆರಾಧ್ಯ ದೇವತೆಯು. ಇನ್ನು ನಾಲ್ಕು ತಿಂಗಳುಗಳಿಗೆ ಈಯುತ್ತದೆ; ಆಗ ನಿಮಗೆ ಇದರ ತುಪ್ಪ ಕಳಿಸುತ್ತೇನೆ. ಶ್ಯಾಮರಾಯರು ನೋಡುತ್ತ ನಿಂತರು. ಕೂಡಲೇ ಗುರುತು ಹಿಡಿಯಲಾರ ಷ್ಟು ಅದು ಬದಲಾಗಿತ್ತು; ಆದರೆ ಕಪಿಲೆಗೆ ಶ್ಯಾಮರಾಯರ ಗುರ್ತು ಬೇಗನೇ ಹತ್ತಿತು; ಅದು ನಾಚಿತು. ತನ್ನನ್ನು ನೋಡಿ ತನ್ನ ಯಜಮಾನ ಗುರುತು ಹಿಡಿದು, ನಾಚಬಹುದೆಂದು ತನ್ನ ಮೋರೆಯನ್ನು ಆಚೆಗೆ ತಿರುವಿತು.

" ಎಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿತು ಈ ಆಕಳು ನಿಮಗೆ ? " ಎಂದರು ಶ್ಯಾಮರಾಯರು. ಗೋಪಾಲ ಎಲ್ಲ ಕತೆಯನ್ನೂ ವಿವರಿಸಿದ. ಶ್ಯಾಮರಾಯರಿಗೆ ದುಃಖ ತಡೆಯು ವದಾಗಲಿಲ್ಲ. ಗೊಳೋ ಎಂದು ಅತ್ತುಬಿಟ್ಟರು ಕಪಿಲೆಯು ಅವರ ಕಾಲನ್ನು ನೆಕ್ಕಹತ್ತಿತು.

" ಗೋಪಾಲಾ ! ಇದು ನನ್ನ ಆಕಳು. ಇದನ್ನು ನಾನು ಬಹಳ ಪೀಡಿಸಿದೆ, ಹೊಡೆದೆ-ಬಡೆದೆ-; ಇದರ ಕರುವನ್ನು ಜೋಪಾನ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ; ಕೊನೆಗೆ ನಾನು ಮಾಡಿದ ಪಾಪ ನನ್ನನ್ನೇ ತಿಂದಿತು. ಇದರ ಮರುಕ ನನಗೆ ತಟ್ಟಿ ನಾನೀಗ ನಿರ್ಗತಿಕನಾದೆ. ತಾಯೀ, ನಿನ್ನ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿಯೇ ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಈ ದೇಹವನ್ನು ಸವೆಸುತ್ತೇವೆ " ಎನ್ನುತ್ತ ಶ್ಯಾಮರಾಯರು ಆಕಳ ಕಾಲು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡರು. ಕಪಿಲೆಯೂ ತನ್ನ ಹಳೆಯ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಆರೋಗ್ಯವಾಗಲಿ ಎಂದು ದೇವರನ್ನು ಬೇಡಿಕೊಂಡಿತು. ಗೋಪಾಲ " ಶ್ಯಾಮರಾವ್, ನಿಮ್ಮ ಕಪಿಲೆಯನ್ನು ನಿಮಗೆ ತಿರುಗಿ ಕೊಡುತ್ತೇನೆ. ಈಗಕೂಡಲೆ ಇದನ್ನು ನೀವು ಒಯ್ಯಬಹುದು. ನೀವು ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪದಗ್ಧರಾಗಿದ್ದೀರಿ ! " ಎಂದ.

" ಛೆ. ಹಾಗಲ್ಲ. ನಾನೇ ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತೇನೆ. ಇಲ್ಲಿಯೇ ನಿಮ್ಮೊಡನೆ ವಾಸ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ. ನಾನು ದನಗಾಯಿಯಾಗುತ್ತೇನೆ. ನಿಮ್ಮ ಆದರ್ಶಗಳು ನನಗೂ ಮಾರ್ಗ ತೋರಿಸಿ, ಪಾಪಿಯಾದ ನನ್ನನ್ನು ಪುಣ್ಯವಂತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲಿ "

ಶ್ಯಾಮರಾಯರು ಮನೆಗೆ ಬಂದು, ಹೆಂಡತಿಗೆ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯವನ್ನೂ ತಿಳಿಸಿದರು. ಕಪಿಲೆಯು ಸೌಖ್ಯವಾಗಿದೆ ಎನ್ನುವ ವಿಷಯ ತಿಳಿದು ಅವರಿಗೆ ಸಮಾಧಾನವಾಯಿತು, ಸಂತೋಷವಾಯಿತು. ಅರ್ಧ ಬೇನೆಯೇ ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತು ಅವರಿಗೆ. ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಚೂರ್ಣ ತಕ್ಕೊಂಡರು. ಅವರ ಬೇನೆ ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಗುಣವಾಯಿತು.

ಒಂದು ದಿನ ಶ್ಯಾಮರಾಯರು ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳಿದರು. " ನಾವು ಕೂಡ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಸೇರೋಣ. ಇದ್ದ ಮನೆಮಾರನ್ನು ಮಾರಿ ಸಾವುಕಾರರ ಸಾಲ ತೀರಿಸೋಣ. ಉಳಿದ ಆಯುಷ್ಯವನ್ನೆಲ್ಲ ಆಕಳ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ಕಳೆಯೋಣ " ಎಂದರು.

" ಈ ಮಾತನ್ನು ನಿಮಗೆ ನಾನು ಎಂದೊ ಹೇಳಿದ್ದೇನೆ. ಕಪಿಲೆ ಗೋವಿನ ಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ, ಹಿಂದಿನ ಪಾಪವನ್ನು ತೊಳೆದುಕೊಳ್ಳೋಣ " ಎಂದು ಹೊರಡುವದು ಎಂದು ಪಾರ್ವತಿಬಾಯಿಯು ಆತುರರಾಗಿ ಕೇಳಿದರು. " ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ ಹೋಗೋಣ " ಎಂದು ಶ್ಯಾಮರಾಯರು ಹೇಳಿದರು.

ಶ್ಯಾಮರಾಯರು ಮನೆಮಾರನ್ನು ಮಾರಿದರು. ಗೋಸೇವಾಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ಗೋಪಾಲ ಅವರನ್ನು ಸ್ವಾಗತಿಸಿದ. ಎಲ್ಲರೂ ಒಟ್ಟಾಗಿಯೇ ಇರ ಹತ್ತಿದರು. ಶ್ಯಾಮರಾಯರು ದೊಡ್ಡ ಅಣ್ಣ, ಸಾವಿತ್ರಿಬಾಯಿಯು ದೊಡ್ಡ ಅಕ್ಕನೆಂದು ಅನ್ನುವಷ್ಟು ಅವರ ಗೆಳೆತನ ಬೆಳೆಯಿತು. ಯಾರಲ್ಲೂ ಭೇದ ಭಾವ ಬೆಳೆಯಲಿಲ್ಲ. ಸಮತೆಯು ಸ್ವರ್ಗವಾಯಿತು ಅವರ ಬಾಳು. ಶ್ಯಾಮರಾಯರು ಗೋಸೇವೆಗೆ ನಿಂತರು. ಅವರು ನಸುಕಿನಲ್ಲಿಯೇ ಏಳುವರು. ಸಾವಳ್ಯಾನು ಕೂಡ ಆಗಲೇ ಏಳುವನು. ಗೋಪಾಲ ಮೊದಲೆ ಎದ್ದಿರುತ್ತಿದ್ದ. ಸಾವಳ್ಯಾ ಹಾಗೂ ಶ್ಯಾಮರಾಯರು ಶೆಗಣಿಯನ್ನೆತ್ತಿ ಗೊಬ್ಬರದ ಗುಂಡಿಗೆ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಿಂಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಕೆಲಸ ಗೋಪಾಲನದು. ಇವರಿಬ್ಬರು ಅವನಿಗೆ ನೆರವಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಪಲ್ಯಕಾಯಿ ಮಡಿಗಳಿಗೆ ನೀರು ಉಣಿಸು ತ್ತಿದ್ದರು. ಶ್ಯಾಮರಾಯರು ದನಗಳನ್ನು ಅಡವಿಗೆ ಒಯ್ದು ಕಾಲಾಡಿಸಿ ಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಕರುಗಳಿಗೆ ಎಳೆಯ ಹುಲ್ಲು ತಿನಿಸುವರು, ಕಪಿಲೆಯ ಸೇವೆ ಮಾಡುವರು, ಆಕಳುಗಳಿಗೆ ನೀರು ಕುಡಿಸುವರು. ಗೋಪಾಲ ಹಾಲನ್ನೊಯ್ದು ಮಾರಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದ. ಪಲ್ಯೆಕಾಯಿಗಳನ್ನು ತೊಳೆದು ಸೂಡು ಮಾಡುವದು, ತೊಳೆಯುವದು, ಇವೆಲ್ಲ ಕೆಲಸ ವನಮಾಲಾ ಹಾಗೂ ಪಾರ್ವತಿಬಾಯಿಯವರದು. ದೇವರಿಗೆ ಹಾರ ಕಟ್ಟಿಡುವ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಇಬ್ಬರದೂ ಜಿದ್ದು.

ಮಳೆಗಾಲ ಕಾಲಿಟ್ಟಿತು. ಪೃಥ್ವಿಯ ಮೇಲೆ ಮೇಘರಾಜನು ಮಳೆ ಸುರಿಯ ಹತ್ತಿದ. ಕಾದ ಭೂಮಿಯು ಆಕಂಠ ನೀರು ಕುಡಿದು ಶಾಂತ ವಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟು ಇಷ್ಟು ಎಳೆ ಹಸಿರಾದ ಕಿರಿಹುಲ್ಲು ಚಿಗಿಯಹತ್ತಿತು. ಒಂದೆಡೆ ನಾಲ್ಕು ಬಟ್ಟು, ಇನ್ನೊಂದೆಡೆ ಗೇಣು ಗೇಣು. ಮೋರೆ ಮೇಲೆ ಗಾಳಿಗೆ ಲೋಲಾಡಹತ್ತಿತು. ದನಗಳೆಲ್ಲ ಹಿರಿ ಹಿರಿ ಹಿಗ್ಗಿದವು. ಕಾನನದಲ್ಲಿ ನವಿಲುಗಳು ಆನಂದದಿಂದ ಗರಿ ಕೆದರಿ ಕುಣಿಯಹತ್ತಿದವು; ಪಕ್ಷಿಗಳ ಗಂಟಲಿಗೆ ಮಾಧುರ್ಯ ಬಂದಿತು. ಸುತ್ತೆಲ್ಲ ಆನಂದ ಉಕ್ಕೇರುತ್ತಿತ್ತು. ಜೀವರಾಶಿ ಗಳೆಲ್ಲ ಸಂಭ್ರಮದಲ್ಲಿದ್ದವು. ದೂರ ಕೊಳ್ಳದಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಹುಲ್ಲು ಬೆಳೆ ದಿದ್ದಿತು. ದನಗಳು ಹೊಟ್ಟೆತುಂಬ ಮೇಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಶ್ಯಾಮರಾಯರು ಮೇಯಿಸಲಿಕ್ಕೆಂದು ಆಕಳುಗಳನ್ನಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಒಂದೊಂದು

ಸಲ ಗೋಪಾಲನೂ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ. ಹುರುಪಿನಿಂದ ಕೊಳಲನ್ನು ಊದುತ್ತಿದ್ದ ದನಗಳೊಡನೆ ಆಟವಾಡುತ್ತಿದ್ದ. ಕಪಿಲೆ ಈಗ ತುಂಬ ಈಯಲಾಗಿತ್ತು. ಹೊರಗೆ ಬಿಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಹಸಿರು ತಂದು ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ತಿನಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಕಪಿಲೆ ಈಯಿತು. ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಹಾಲು ಕೊಡುತ್ತಿತ್ತು. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಆನಂದವೇ ಆನಂದವಾಯಿತು. ಸರತಿಗೆ ೧೫-೨೦ ಶೇರು ಕೊಡುತ್ತಿತ್ತು. ಉಳಿದ ಆಕಳುಗಳು-ಈದವು. ಸುತ್ತಣ ರೈತ ವರ್ಗವೆಲ್ಲ ಕಪಿಲೆಯನ್ನು ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಬರುವರು. ಇಲ್ಲಿಯ ಹಾಲು ಅಮಳನೇರದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ನಿಲಯಕ್ಕೆ ಹೋಗತೊಡಗಿತು; ಆ ಸುತ್ತಿಗೆಲ್ಲ ಆಶ್ರಮವು ಆಕಳ ಹಾಲು ಕೊಡಹತ್ತಿತು. ಆಶ್ರಮದ ಕೀರ್ತಿ ಬೆಳೆಯಿತು.

ಕೆಲವು ದಿನಗಳ ನಂತರ ವನಮಾಲೆಯು ಗಂಡು ಕೂಸನ್ನು ಹೆತ್ತಳು. ಕೂಸು-ಸುಮ್ಮನೇ ಚಂಡಿನಂತಿತ್ತು. ಬಾಣಂತಿತನವನ್ನೆಲ್ಲ ಪಾರ್ವತಿ ಬಾಯಿಯೇ ಮಾಡಿದಳು. ಈಗ ಶ್ಯಾಮರಾಯರಿಗೊಂದು ಬೇರೆ ಗುಡಿಸಲು ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಸಾವಿತ್ರೀಬಾಯಿಯ ಮನೆ-ವನಮಾಲಾಬಾಯಿಗೆ ತವರು ಮನೆಯಾಗಿತ್ತು. ಕೂಸಂತೂ ಯಾವಾಗಲೂ ಅವರನ್ನೇ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿತ್ತು.

ರಾತ್ರಿ ಅಂಗಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಕಪಿಲೆಯು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ—"ನನ್ನ ಯಜಮಾನಿಗೆ ಒಂದು ಮಗುವಾಗಲಿ; ಹೋದ ವಾಮನ ತಿರುಗಿ ಬಂದು, ನನ್ನ ಕರುವಿನ ಕೂಡ ಆಡಲಿ" ಎಂದು ಅಂದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿತ್ತು. ಮುಂದೆ ಕೆಲವು ದಿನ ಕಳೆದ ನಂತರ-ಸಾವಿತ್ರಿಬಾಯಿಗೂ ಒಂದು ಗಂಡು ಮಗುವಾಯಿತು; ಅದು ಕೇವಲ ಹೋದ ವಾಮನನಂತಿತ್ತು. ಕಪಿಲೆಯ ಆನಂದ ದ್ವಿಗುಣಿತವಾಯಿತು; ಅಂದು ಅದು ಹೆಚ್ಚು ಹಾಲನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿತು. ಯಾರಿಗೆ ಗೊತ್ತು ವಾಮನನ ಸಲುವಾಗಿ ಒಳಗೆ ಹಾಲನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಟ್ಟು ಕೊಂಡಿತ್ತೋ ಏನೋ?

ಪುಣೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರದರ್ಶನ ನೆರೆಯುವದಿತ್ತು. ತನ್ನ ಆಕಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಬೇಕೆಂದು ಆತ ಯೋಚಿಸಿರಲಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ಸಮಾಜ

ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ಆತ ಅದನ್ನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಒಯ್ಯುತಕ್ಕವನಿದ್ದ. ಗೋಪಾಲ-ಸಾವಳ್ಯಾ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಕಪಿಲೆಯನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕೊಯ್ದರು.

ಅದೋ ಅಲ್ಲಿ ನೋಡಿರಿ! ಪ್ರದರ್ಶನ ನೆರೆದಿದೆ. ಒಂದು ಕಡೆಗೆ ಕಪಿಲೆಯು ನಿಂತಿತ್ತು ಪವಿತ್ರ-ಮಂಗಳ-ಗೋ ತಾಯಿಯಾಕೆ. ಗೋಪಾಲ ಅದರ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನೆಲ್ಲ ಬರೆದು, ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಪುಸ್ತಕ ಅಚ್ಚುಹಾಕಿಸಿದ್ದ. ಅದಕ್ಕೆ ಒಂದಾಣೆ ·ಬೆಲೆ ಇಟ್ಟಿದ್ದ. ಸಾವಿರಾರು ಪ್ರತಿಗಳು ಖರ್ಚಾದವು. ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಕಪಿಲಾ ಗೋವು ಇದೇಯೆಂದು ಜನರು ಅದಕ್ಕೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡುವರು. ಅದರ ಕರುವಿಗೆ ಇನ್ನೂ ಒಂದು ವರ್ಷವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ; ಆಗಲೇ ಅದೆಷ್ಟು ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ಅದರ ಮೋರೆಯ ಮೇಲೂ ಚಂದ್ರ ಚಿಗಿತಿದ್ದ. ಅಲ್ಲಿ ಕಪಿಲೆಯು ಸರತಿಗೆ ೨೫ ಶೇರು ಹಾಲು ಕೊಟ್ಟಿತು. ಅದಕ್ಕೆ ಮೊದಲ ಬಹುಮಾನ ದೊರೆಯಿತು. ಅದರ ಕರುವಿಗೂ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಪದಕ ದೊರೆಯಿತು. ಮ್ಯಾಜಿಕ ಲಾಂಟರ್ನದ ಸಹಾಯ ತಕ್ಕೊಂಡು, ಗೋಪಾಲ ಪ್ರದರ್ಶನದಲ್ಲಿ-ಗೋಪಾಲನೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಉಜ್ವಲ ಭಾಷಣ ಮಾಡಿದ. ನೆರೆದ ರೈತ ವರ್ಗವೆಲ್ಲ ಭಲೆ ಭಲೆ ಎಂದಿತು. ಭಾಷಣದ ತುಂಬೆಲ್ಲ ಗೀತೆಯ ಉಕ್ತಿಗಳು-ವೇದ ಕಾಲದಿಂದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಾಲದ ವರೆಗಿನ ಗೋರಕ್ಷಣೆಯ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಒಂದು ವಿಚಿತ್ರಪಟದಂತೆ ಜನತೆಯ ಮುಂದೆ ಇಟ್ಟ. ಕೊನೆಗೆ ಕಪಿಲೆಯ ,ಚರಿತ್ರೆ ಹೇಳಿ-ಪರದೆಯ ಮೇಲೆ ಅದರ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಮೂಡಿಸಿ ತನ್ನ ಭಾಷಣವನ್ನು ಮುಗಿಸಿದ.

ಈ ತೆರನಾಗಿ ಕಟುಕನಿಂದ ಐದು ರೂಪಾಯಿಗೆ ಕೊಂಡುಕೊಂಡ ಆಕಳ ಮಾತು ಸುತ್ತಿಗೆಲ್ಲ ಮನೆಮಾತಾಯಿತು.

ಕಪಿಲೆ ಹಾಗೂ ಅದರ ಹೋರಿ ಭೀಮನನ್ನು ಮುಂದೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಗೋಪಾಳ-ಸಾವಳ್ಯಾನು ತಿರುಗಿ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ಅಂದು ಅವರಿಗೆ ದಿಗ್ವಿಜಯ ಮಾಡಿ ಬಂದ ಸಂಭ್ರಮ! ಸ್ವಾಗತಿಸಲು ಸಾವಿತ್ರಿಬಾಯಿ-ವನಮಾಲೆಯರು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಆರತಿಯನ್ನು ತಕ್ಕೊಂಡು ಎದುರಿಗೇ ನಿಂತಿದ್ದರು. ಅವರ ಎರಡೂ ಕೂಸುಗಳೂ ಆಳುಗಳ ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದವು. ಕೊಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಆಕಳುಗಳು ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಹುಂಕರಿಸಿದವು. ಕಪಿಲೆಯೂ ಹುಂಕರಿಸಿತು.

ನಮ್ಮ ಭಾಗ್ಯಕಾಲ ಉದಯಿಸಿತು. ಗೋಮಾತೆಯ ಭಾಗ್ಯಕಾಲ ಬಂದರೆ ಭಾರತದ ಭಾಗ್ಯಕಾಲ ಬಂದಂತೆಯೇ ಅದು! ಗೋಪೂಜೆಯು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದಂತೆ ಅವರ ಭಾಗ್ಯವೂ ಬೆಳೆದೀತು! ಗೋಪೂಜೆ ಮತ್ತು ಭಾರತದ ಭಾಗ್ಯ ಇವೆರಡೂ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಮಾತುಗಳು. ಆಕಳು ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರತೀಕ; ಮತ್ತು ಮಂಗಲಚಿಹ್ನ. ಭಾರತದ ತಪಸ್ಸು, ಭಾರತದ ಶಕ್ತಿ, ಆಕಳ ರೂಪದಲ್ಲಡಗಿದೆ! ಭಾರತದ ಔದಾರ್ಯ ಆಕಳ! ಭಾರತದ ಸತ್ವ ಆಕಳ! ಭಾರತವನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸುವ ಹಂಬಲಿದ್ದವ ಗೋಸೇವೆ ಮಾಡುವ ನಿರ್ಧಾರ ಮಾಡಬೇಕು.

ಮಿಂಚಿನಬಳ್ಳಿಯ ಪ್ರಕಟನೆಯಲ್ಲಿ ಈಗ ದೊರೆಯುವ ಪುಸ್ತಕಗಳು

ಕ್ರ.	ಪುಸ್ತಕ		
೧.	ಮಿಂಚಿನ ಮಹಿಳೆಯರು		೨-೦-೦
೨.	ಜಾಗ್ರತ ಚೀನ		೨-೦-೦
೩.	ರಾಷ್ಟ್ರಪತಿಗಳು		೪-೦-೦
೪.	ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಸ್ತರ ಆತ್ಮಕಥನ		೨-೦-೦
೫.	ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ರಾಜಕೀಯ ಪತ್ರಗಳು		೨-೦-೨
೬.	ಮಹಾತ್ಮರ ಸ್ವತಂತ್ರ ಭಾರತದ ರಾಜ್ಯಘಟನೆ		೧-೪-೦
೭.	ಬೆಳಕಿನ ಬಾಳು		೨-೮-೦
೮.	ಬಂಡಾಯದ ಇತಿಹಾಸ (೧೮೫೭)		೫-೦-೦
೯.	ಬುದ್ಧ ಜಾತಕಗಳು		೨-೦-೦
೧೦.	ಶ್ರೀ ಅರವಿಂದರ ಧರ್ಮ ಹಾಗೂ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತ್ವ		೧-೮-೦
೧೧.	ಗಾಂಧೀ ಸೂತ್ರಗಳು		೨-೮-೦
೧೨.	ಸಮಾಜದರ್ಶನ		೧-೮-೦
೧೩.	ಮಾರ್ಕ್ಸವಾದ		೧-೮-೦
೧೪.	ಗಾಂಧೀಯವರ ದಕ್ಷಿಣಯಾತ್ರೆ		೨-೪-೦
೧೫.	ಆಹಾರ ವಿಜ್ಞಾನವಾದ		೧-೪-೦
೧೬.	ಭಕ್ತಿಕುಸುಮಾಂಜಲಿ	೩-೦-೦	೨-೮-೦
೧೭.	ಕಲ್ಕಿ	೧-೮-೦	೧-೨-೦
೧೮.	ಪಟ್ಟಮದ ಸ್ಪರ್ಧೆ (೧ನೆಯ ಭಾಗ)	೨-೨-೦	೩-೨-೦
೧೯.	ಬ್ಯಾಂಕ ವ್ಯವಸಾಯದ ಕೈಪಿಡಿ	೨-೮-೦	೨-೦-೦
೨೦.	ಪಟ್ಟಮದ ಸ್ಪರ್ಧೆ (೨ನೆಯ ಭಾಗ)	೨-೦-೦	೧-೮-೦
೨೧.	ಆದರ್ಶ ರಾಜ್ಯ	೨-೮-೦	೨-೦-೦
೨೨.	ಶ್ರೀ ಸಾನೆ ಗುರೂಜಿಯವರ ಚರಿತ್ರೆ ಹಾಗೂ ಅವರ ಕೃತಿಗಳು	೮-೦-೦	೬-೮-೦
೨೩.	ಸರಿಮನೆಯ ಕೂರ		೨-೮-೦
೨೪.	ಪ್ರಾರ್ಥನೆ (ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯ ಬಗೆಗೆ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ವಿಚಾರಗಳು)		೦-೮-೦
೨೫.	ಹಾಸ್ಯಪ್ರಬಂಧಗಳು	೨-೮-೦	೨-೦-೦
೨೬.	ಛತ್ರಪತಿ ಶಿವಾಜಿ		೦-೪-೦
೨೭.	ಆಚಾರ್ಯ ವಿನೋಬಾ ಭಾವೆ		೦-೮-೦
೨೮.	ಅಪೂರ್ವ ತ್ಯಾಗ (ಕಥಾಸಂಕಲನ)		೦-೧೨-೦
೨೯.	ಆಸ್ತಿಕ (ಕಾದಂಬರಿ)		೩-೮-೦

ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕ, ಮಿಂಚಿನಬಳ್ಳಿ, ಧಾರವಾಡ.

ಮುದ್ರಕರು:—ಶ್ರೀ. ನಾ. ಅ. ಹೊಸಕೇರಿ, ವಿಜಯ ಮುದ್ರಾಲಯ, ಧಾರವಾಡ.
ಪ್ರಕಾಶಕರು: ಶ್ರೀ. ಬಿಂದುಮಾಧವ ಬುರ್ಲಿ, ಮಿಂಚಿನಬಳ್ಳಿ ಕಚೇರಿ, ಧಾರವಾಡ.